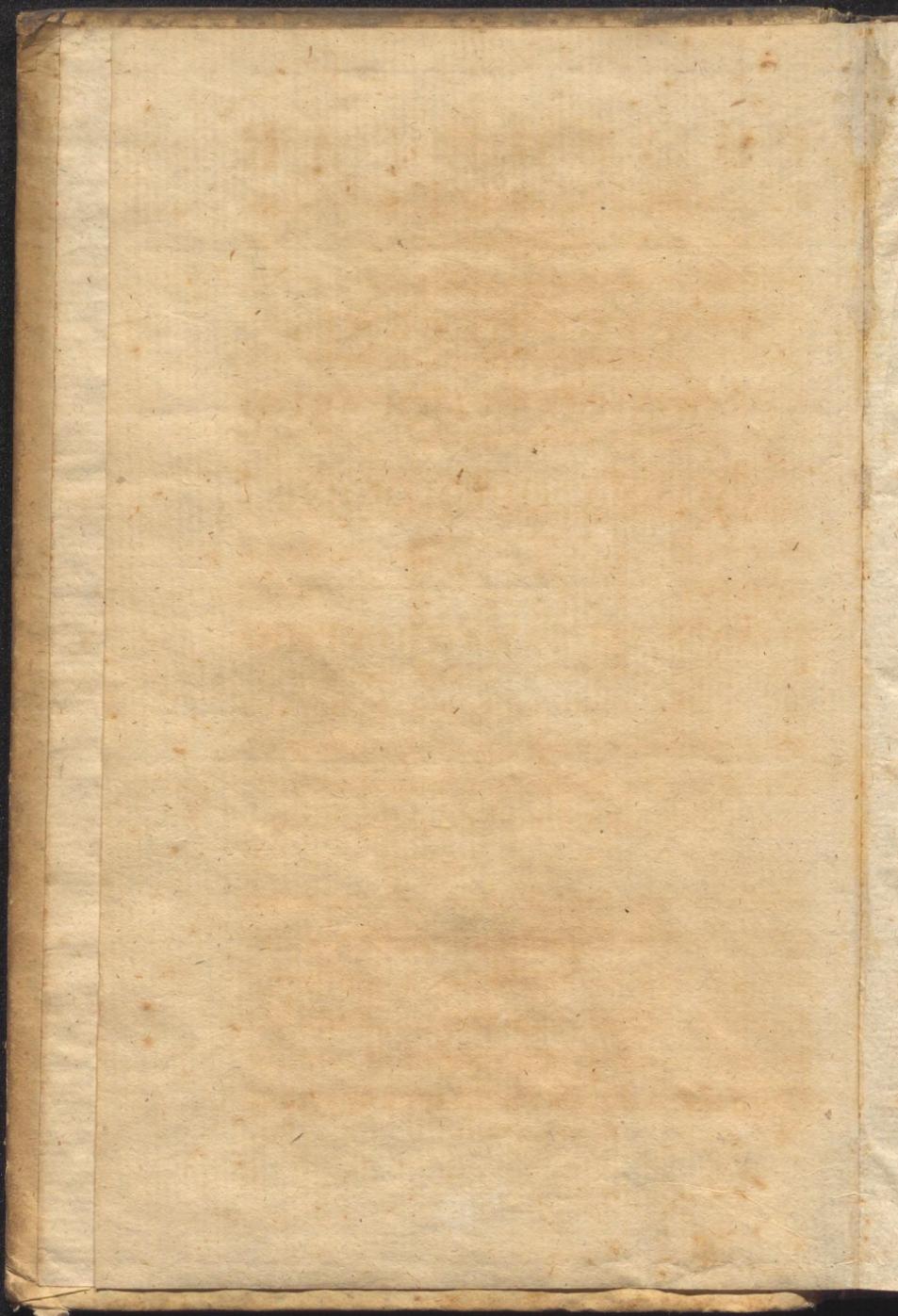

Lae. 1

PROPHETAE MINORES.

EX
RECENSIONE
TEXTUS HEBRAEI

ET
VERSIONUM ANTIQUARUM
LATINE VERSI
NOTISQUE PHILOLOGICIS
ET CRITICIS
ILLUSTRATI

A
JOANNE AUGUSTO DATHIO

S. THEOL. DOCT. ET PROF. LINGUAE HEBR
IN ACAD. LIPSIENSIS

HALAE
SUMTIBUS ORPHANOTROPHEI
MDCCCLXXIII

PROPHETIA
MOSHEI

EXPOSITIO
TEXTUS HEBRAEI

TRANSLATIO
INTRODUCTIO
LOGICIS

PRAEFATIO

Quanquam lubenter hoc praefandi labore supersederem, quoniam parum jucundum, mihi quidem, videtur, multa de se loqui, atque enarrare copiosius, quae sint libri, quem in vulgus emittimus, dotes; quas, si habet, lector rei gnarus facile deteget, ignarus vel monstratas non videbit: tamen oneri huic humeros subtrahere non possum, nec sine praevia admonitione Lectorem admittere ad lectionem interpretationis, quae a vulgari vertendi ratione haud parum recedit, et in qua conscienda

* 2

leges

leges mihi scripsi, quas nolim lectores ignorare, quos judices hujus versionis habere cupiam. Et primo quidem monendum videtur, me non paraphrasin dare voluisse, sed versionem, quae proprie dicitur, quae nempe verbis prophetarum nihil addat, sed textus hebraei sensum plane reddat. Quae vero nonnunquam verba interserta sunt, aliis typis exscripta, ea quidem in textu hebraeo non leguntur, sed necessario addenda videbantur ad dicta prophetarum intelligenda; ad amplificanda ea non faciunt, ideoque in illis locis paraphrasten egisse nemini videbor. In ipsa vertendi ratione fecutus sum eam legem, quam optimi quique interpretes dederunt: sensum nempe verborum, quae interpretari velimus, reddendum esse genio linguae, in quam vertatur, convenienter; non esse versionis nomine dignam, quae verbum de verbo reddat, omnesque linguae, ex qua sit versio, idiotismos in aliam transferat, ut ut ab ea alienos, parumque intelligibiles iis, qui ea lingua utuntur. Sed habet haec

ver-

vertendi ratio , si in aliis quoque linguis ,
in lingua hebraea inprimis multas magnasque
difficultates . Nam cum omnino gentium
orientalium loquendi usus , ab eo quem oc-
cidentales sequuntur , adeo diversus sit , ut
non solum in verborum delectu , sed etiam
in modo ea jungendi , nimis recedat ; dif-
ficillimum est , sibi ita cavere , ut neque sen-
tui verborum aliquid detrahatur , neque
contra latinae linguae genium sententia
enuncietur . Sciunt hoc omnes , qui hujus
rei periculum fecerunt ; nec opus est has
difficultates hoc tempore copiosius demon-
strare . Dicam potius , quomodo ego eas
superare allaboraverim . Si legem supra al-
latam de recta vertendi ratione , ad hanc
vatum hebraeorum versionem ita transfer-
re voluisse , ut eos loquentes facerem ,
quomodo dixissent , si inter Latinos nati-
essent et educati : tota orationis structura
mutanda fuisset . Quod cum fieri non pos-
sit , quin in plurimis locis pro versione
paraphrasis detur : characterem linguae he-
braeae retinendum existimavi , ubi genio

linguae non prorsus adversaretur. Sed id ipsum est judicatu difficultissimum , quid ferat lingua latina , quid salva perspicuitate ex dictionibus et phrasibus, ex tropis et imaginibus poëticis, ex tota dicendi et verborum struendorum ratione Hebraeorum retinéri possit, vel quando ista omnia genio latinae linguae sint accommodanda. In stilo quidem historico Hebraeorum vel morali judicium illud non aequa difficile est , ac in sublimiori illo , qui poëticus plerumque dici solet , quo prophetae in primis utuntur. Nam in hoc non solum difficile est videre , quae genio linguarum occidentalium non convenient , sed etiam invenire modum , quo illud vatum orientalium luxurians ingenium sedatori latinae linguae indole moderari debeas. Atque in hoc peccatum esse ab elegantissimo caeterum Scripturae sacrae interprete *Sebastiano Castellione*, omnes deprehendent , qui ejus versionem in libris historicis , moralibus sive dogmaticis, v. c. in Psalmis , Proverbii, et in propheticis, illis inprimis , qui
stilo

stilo sublimiori orientali scripti sunt , con-
ferant. In illis quidem Scripturae sacrae
locis adeo eleganter vertit , linguae he-
braeae idiotismos aliis latinae linguae ex-
pressit , totamque narrandi et docendi He-
braeorum rationem linguae , in quam ver-
tebat , adeo perite aptavit , ut omnibus
omnium temporum interpretibus exem-
plum quod imitarentur relinqueret. Sed
in sermonibus prophetarum stilo sublimio-
ri scriptis , non aequa feliciter versatus
est. Sive per ipsius rei difficultatem , sive
per alias , quaecunque illae fuerint , ra-
tiones factum sit , versio ejus in his Scri-
pturae sacrae partibus plerumque (nam in-
terdum sui similis mansit) linguae hebraeae
nimis adstricta est ; quod nemo negabit ,
qui eam legit et cum textu hebraeo con-
ferat. Num ego has difficultates felicius
superaverim , alii judicent ; operam quidem
me dedisse scio , ne lectores offenderent in
tropis audacioribus , quos sibi vividum
Orientalium ingenium indulget , Occidenta-
lium minus admiratur et approbat ; ut di-

VIII

PRAEFATIO

cendi formas latinae linguae alienas huic magis redderem conformes, atque ut omnino sensum textus hebraei plane et perspicue redderem, nec verborum hebraeorum tenax lectoribus verba latina darem, quae tam parum quam hebraea intelligerent.

Non alienum videtur exemplis quibusdam docere, quomodo hoc a me factum sit. Hos. I, 2. verba textus habent: *nam scortando scortabitur terra post Jovam.* Joel II, 14. IV, 16. Amos I, 2. *rugiet Jova ex Zione.* Amos IV, 1. *Audite verbum hoc vaccae Basanis!* Quis ferat ejusmodi versionem? quis intelligat eam? aut cui placeant tropi, quos occidentalium linguarum *ἄνειβεια* prorsus repudiatur? In his igitur et similibus, quorum permulta exempla extant, tropum cum alio minus duro mutavi, si fieri potuit, ut in primo et secundo exemplo; si non suppetebat aliis tropus hebraeo similis, verbis propriis usus sum, uti in tertio ex Amoso exemplo allato. Dicit

Dicet aliquis, haec est paraphrasis, non versio. Mihi quidem non ita videatur, cum nihil addiderim ideae, quam scriptor facer verbis indicavit. In eo enim paraphrasin a versione differre, Grammatici praecipiunt. Mutatio igitur tropi, vel cum alio, vel cum propria dictione, si modo sententia aliis notionibus, quae in illo tropo non sunt, non amplificatur, paraphrasis non potest haberi. Munus interpretis docet cum necessitatem ejusmodi mutationis, tum conditiones ponit, sub quibus ea locum habet. Etenim cum interpretis sit efficere, ut alter idem cogitat, quod scriptor verbis a se adhibitis indicat, minus profecto satisfaceret muneri suo interpres, si verba in versione posueret, quae lector non intelligeret; quod semper eveniet, si tropos aut dicendi formas ei linguae, in quam vertit, non usitatas ex altera, ex qua fit versio, transfert. Quoties igitur ejusmodi obscuritas lectori ex verbis non intelligendis veniret, toties alia plana et perspicua sunt

substituenda. Sed nemo non videt, in eo ipso summam esse difficultatem, ut interpres recte dijudicet, quando obscuritas illa ex *verbis*, quando ex *rebus* veniat. Si illud est, locum habet mutatio illa verborum, de qua diximus; si hoc, verba sunt retinenda, non aliis aut pluribus explicanda. Illud est versionis, hoc paraphraseos, sive commentarii. Exemplum discriminis hujus, quod statuo, exstat Hof. II, 17. ubi *vallis Achor* tropice a propheta dicitur. Quem tropum retinui, quoniam obscuritas ejus, si qua inest, lectoribus non ex lingua venit, sed ex historiae ignorantie. Eadem vero ista vallis ibidem vocatur *ostium spei*; hunc tropum, cuius obscuritas tantum ex lingua repetenda est, cum aliis clarioribus putavi permutandum. Nemo mihi objiciat exemplum supra ex Amosi Capite IV, 1. allatum: *audite vaccae Basanis*; ubi tropus non ex usu linguae, sed ex historia regionis naturali explicandus videtur, quod igitur ex regula posita non in versione, sed in com-

men-

mentario fieri debebat. Nam id, quod duriusculum dictum videatur in latina lingua, non tam est in tropo, quo homines potentes et insolentes cum vaccis sive tauris Basanis comparantur, quam in objecto, ad quod propheta sermonem convertit. Igitur insolitum, quod aures latinas offendat, ex liberiori usu troporum venit, quem orientales scriptores sibi indulgent, de quo in notis passim dictum est. Ad has regulas velim judicent lectores versionem dictionum tropicarum. Num eas viri docti atque periti hujus rei judices probent, experiar; mihi quidem probabiles atque in ipsis legitimae interpretationis legibus suum visae sunt habere fundamentum.

Porro Hebraismum in primis saepe obvium, quo nomen ipsum, e. g. Jovae, pro pronomine primae personae ponitur, plerumque mutavi, atque verbis in ea persona usus sum, quae ex contextu intelligenda erat, nisi diversae personae
sub

sub ipso illo nomine indicatae essent, ut Zachar. II. et III. — — Temporum praeterea apud Hebraeos, praeteriti et futuri, usus est saepe admodum laxus. Non raro tempus continuum, praefens, praeteritum et futurum includunt, significatione ex contextu tantum determinanda, ut in illo Hoseae loco supra citato, ubi futurum חַזְבֵּן Castellio non satis accurate vertit *meretricabitur*. Nam non reprehendit Deus vitium aliquando ab Israëlitis committendum, sed id, cui jam antea et adhucdum maxime dediti erant. Num semper recte attenderim ad illum temporum usum, lectorum sit iudicium — — Tandem personarum mutationes creberrimas et subitaneas, qua sermo nonnunquam in uno commate a secunda persona ad tertiam transit, non semper attendi, sed saepe orationis contextum continuavi in ea persona, in qua incepit, ut juvarem lectores in sensu intelligendo, qui per illas mutationes nonnunquam impeditior redditur. Fieri enim illud

illud potest salva sententiae integritate.
Haec de versione.

Veniamus ad notas, quas duplicis generis addidi. Aliae quidem philologicae sunt, aliae criticae. Illas versioni subjeci, has in fine in uno quasi fasciculo collegi, indicatis tamen in versione locis, ad quae singulæ pertinent, apposito stellulae (*) signo. De utrisque nonnulla sunt dicenda. In *notis philologicis* hoc egi, ut vel res explicarem, vel rationem redderem versionis mœae, quando ea a vulgari interpretatione recedit. Utrumque tamen non factum est, nisi in iis locis, in quibus lectores, qui versionem cum textu hebraeo conferre velint, fortasse haereant. Longe plures hujus generis annotationes addere potuissent, et fortasse etiam erunt, quibus videar hoc facere debuisse. Sed nolui scribere commentarium. Linguae periti ex ipsa versione plerumque intelligent, quam praeferendam putem verborum explicationem. Propterea selectas

tan-

tantum annotationes addere placuit, et mai-
lui reprehendi, quod non plures addide-
rim, quam quod nimis multas. Usus sum
optimis commentatoribus, cum antiquiori-
bus, tum recentioribus. Sed nominare
singulos, quos vel fecutus sim, vel a
quibus discesserim, vanae ostentationis fu-
isset. Laudavi tamen subinde viros do-
ctos, recentiorum in primis temporum,
quorum annotata mihi usui fuerunt, ne
mihimet ipse tribuere videar, quae debe-
am aliis.

Ut *criticas notas* adderem, necessari-
um fuit, quod versionem non solum ex
recensione textus hebraei impressi compo-
sui, sed etiam ex ea, quam versiones an-
tiquae exhibent. Etenim libere profiteor,
me illis assentiri, qui receptam textus he-
braei lectionem non in omnibus veram
et genuinam statuunt. Nihil dicam pro
hac sententia defendenda. Ita enim probata
est a viris doctis, et collatione codicum
extra omnem dubitationem posita, ut ne
contra-

contradicere quidem aperte audeant , qui Judaica superstitione adhuc infecti crisi , omnibus libris profanis , atque adeo divinis Novi Testamenti , cum fructu adhibitam , libris sacris Veteris Testamenti minus necessariam , inutilem et tantum non periculosam statuant . Igitur his missis , exponam tantum viris doctis , ipsis praecceptis opinionibus non fascinatis , quoad antiquas versiones in constituenda textus hebraei lectione secutus sim . Nempe prima mihi semper cura fuit , ut textum hebraeum explicarem . Qui , si interpretationem admitteret ab usu loquendi et grammaticae praecceptis non abhorrentem , de alia lectione , quae forte ex versionibus peti posset , non putavi esse cogitandum . Nam sine necessitate illa textum mutare ex versionibus , quae semper tantum secundum locum in subsidiis criticis obtinent , modesti Critici non esse didici . Sed si textus receptae lectionis nullam patetur interpretationem probabilem , alias lectionis testes et primo quidem Codices hebraeos

braeos MStos , si qui suppetebant auxiliū afferentes , deinde antiquos interpretes audiendos putavi. Atque in his nulli praerogativam quandam concessi. Omnes eadem fide digni videri debent , quorum quidem versiones constat ex textu hebraeo factas esse. Sunt vero hi , LXX interpres , Chaldaeus , Syrus , Aquila , Symmachus , Theodotio et Vulgatus. Arabicam versionem e graeca factam esse constat ; hujus igitur , si de lectione textus hebraei quaeritur , nullus esse usus potest. *Conjecturas* non nisi in duobus locis , si recte memini , admisi , nempe Hof. VIII, 5. 6. et Nahum. II, 14. Fateor enim hanc Criticae emendatricis partem mihi quidem in libris Veteris Testamenti videri majoribus difficultatibus et pluribus premi , quam in aliis ; de quo vero hoc tempore dicere nihil attinet , cum jam alibi factum sit. Propterea , si in antiquis versionibus nullam lectionem deprehendebam , quae veri speciem haberet , me non puduit ignorantiam fateri , v. c. Hof. X , 7. Habac. III,

III, 14. 15. cum non sine pudore lecto-
ribus conjecturas ex ingenio meo qua-
licunque ortas attulisse. At in ver-
sum distinctionibus mutandis paulo ma-
jorem mihi concessi libertatem, v. c. Hos.
X, 10. 14. XIV, 9. Zach. IV, 10.
IX, 13. cum ab omnibus interpreti-
bus etiam in aliis libris abunde proba-
tum sit, eas non raro parum accurate
factas esse.

Omnium istarum mutationum, quibus
a recepta textus lectione discessi, in no-
tis criticis rationem reddidi. Sed cum
earum conscribendarum necessitas mihi per
legem, secundum quam versionem com-
posui, imposita esset: nemo mirabitur, me
nihil de dissensu versionum in aliis locis
dixisse. Non deserendam puto, uti antea
jam fassus sum, receptam textus lectio-
nen, quae admittit interpretationem
Grammaticae non contrariam, propter
lectionem faciliorem versionis. Quodsi Co-
dices hebraei aliam indicant, tunc ea se-

**

cun-

cundum criticas regulas dijudicanda est, quod etiam a me factum est Zach. XII, 10. Sed in dubium vocare lectionem hebraeam usui linguae non adversantem, si difficilior videatur, auctoritate unius alteriusve versionis, religioni mihi duco; atque haud scio, an Critici in libris profanis hoc ferant. Caeterum ego quidem non improbem laborem, si quis omnes versionum antiquarum e Codice hebraeo factarum lectiones diversas colligere velit. Haberet enim, si non ad textum ipsum, nisi Codicum hebraeorum auctoritas accedat, tamen ad alias quaestiones criticas et philologicas utilitatem non contempnendam. Sed a meo instituto plenior et accuratior induc^{tio}nem variarum lectionum ex versionibus nimis remota atque adeo prorsus aliena fuisset. Ne variarum quidem lectionum Codicum hebraeorum, quarum utilissimam collectiⁿonem dedit S. R. *Lilienthalius*, mentionem putavi faciendam esse, nisi ubi illae sensum afficerent; ubi leviores essent, ad diversam orthographiam tantum referenda,

dae , aut ex manifesto scribarum errore
ortae , superfluum videbatur exscribere li-
brum , qui omnium harum rerum perito-
rum manibus teritur.

Finirem hoc loco praefationem , nisi
moram injiceret famosus ille liber Celeber-
rimi *Tychsenii* , cui titulum fecit : *Ten-
tamen de Variis Codicum Hebraeorum
Veteris Testamenti generibus*. Nam cum
in hoc libro Vir Doctissimus hoc egerit ,
ut Criticam Veteris Testamenti tanquam
inutilem abjiciendam probaret , et , qui eam
recentioribus inprimis temporibus vel com-
mendant , vel operam suam ei dicar-
ent , laboris inutiliter suscepit convince-
ret ; idque omne ita egerit , ut consili-
um suum dissimularet quidem , sed eas hy-
potheses jaetaret , quibus omnem subsidio-
rum criticorum usum dubium efficeret et
incertum : non possum silentio praeteri-
re librum tanto cum plausu exceptum
ab iis , qui lectionem textus hebreai a
Judaeis nobis traditam , ut unice veram de-

fendunt. His enim Criticae S. adversariis suam sententiam tam certo et indubie probasse et tantum non evicisse videtur, ut nihil contra dici posse sibi persuadeant. Sed vereor, ne victoriam ante tempus canant. Quanquam enim liber ille multa variaque doctrina resertus est, multa etiam recte et utiliter dicta continet, tamen etiam non vereor affirmare, omnia ea, quae ex consilio Celeberrimi Autoris facere debent ad Criticam S. elevandam, niti hypothesibus, ne probabilibus quidem, nedum certis, inter se parum subtiliter cohaerentibus, et ab aliis dudum falsitatis convictis: ideoque nemini, qui his de rebus sine opinionibus praeconceptis judicat, id effecisse videbitur, quod voluit, aut de quo alii laetantur. Id vero non satis mirari potui, quomodo Vir Doctissimus, qui hoc primarium libri sui consilium fecerat, ut Crisfin ad optimas Criticae regulas institutam a libris S. arceret, tanquam minus tutam et propter Masoretharum labores perfectos

ctos et absolutos non necessariam : ea
afferere potuerit , quae , si vera essent ,
Codicem S. Veteris Testamenti mendosif-
simum sisterent ; et quomodo his men-
dis tollendis ea potuerit remedia statuere ,
quae Criticis audacioribus emendandi et
conjecturarum effundendarum campum la-
tissimum aperiunt. Innuo in primis hypotheseis
Viri Doctissimi de Codicibus me-
draschicis s. cabbalisticis pag. 197. et de
Codicibus MSS. hebraeo - graecis , genui-
nis characteribus transcriptis aut corre-
ctis pag. 233. — — Omnino traxisse hoc
videtur Vir Doctissimus , uti alia nonnulla , v. c. stili difficultatem , ex frequenti-
cum Judaeis consuetudine , ut , quod ipse
de illis concedit pag. 215 , portentosis
opinionibus delegetur. Sed has aliis ex-
cutiendas relinqu. Dicam tantum de ea ,
qua Vir Celeberrimus Criticis usum versio-
num antiquarum subripere tentavit. Quod
ut efficaret , fundamenti loco posuit hy-
pothesin , cui non solum suam opinionem
de exiguo versionum antiquarum pretio ,

sed etiam multa alia superstruxit , de quibus vero hoc loco dicere nihil attinet. Sumit nempe Vir Doctissimus , versiones graecas , LXX interpretum , Aquilae , Symmachii , Theodotionis , factas esse e Codice hebraeo graecis literis scripto. Nimis prolixum foret et limites hujus praefationis excederet , si omnia argumenta , quibus hanc hypothesisin probare studuit , afferre , et quid de iis sentiam , dicere vellem. Qui summam eorum legere cupiunt , adeant S. R. *Ernesti* Biblioth. Theol. Noviss. Tom. II. pag. 357 seqq. Igitur dubitationes tantum nonnullas proferam , quas velim ut removeat Vir Doctissimus in eo libello , quem super hac ipsa materia scribere promisit.

Primo quidem historia Talmudis , cuius fidei in primis haec hypothesis innitur , tam parum probabilis est , ut rectius in fabulis judaicis numeretur , quam ut fidem impetrare possit. Non defendam sententiam meam auctoritate Doctissimum

rum

rum Virorum , qui idem senserunt , sed argumentis ex ipsa narratione sumtis . Narrant nempe Judaei , Legem Mosaicam in gratiam regis Ptolemaei e Codice hebraeo literis graecis esse descriptam . Jam non urgebo dissensum , qui est in ipsa Talmudis narratione . Nam in Tractatu Sopherim quinque , sed in Megilla duo et septuaginta seniores Hierosolyma missi dicuntur ad hoc negotium perficiendum . Atque hoc quoque concedam Viro Dotissimo , loca Talmudis loqui tantum de transcriptione legis , non de versione . Sed quaeram de causa textus hebreai graecis literis scripti , et de tredecim locis ab illis LXXII senioribus data opera mutatis sive corruptis . Clarissimus quidem *Tychsenius* (pag . 56 .) „ factum hoc „ esse dicit , ut rex ipse fontes legere „ posset . Neminem enim dubitare posse „ qui affinitatem dialectorum Aegyptiae et „ Phoeniciae , quas inter Hebraea teste „ Hieronymo Comment . in Es . Lib . 7 . „ c . 19 . medium tenebat , animo volve „ , „ tit ,

„rit , quin rex doctissimus , qualis erat
„Ptolemaeus , sine negotio et interprete
„hebraica , simulac notis ipsi characteri-
„bus et ad vulgarem proununciationem ac-
„commodatis fuissent descripta , intellige-
„re potuerit . „ Ast pace Viri Doctissimi
ego tamen dubito , Ptolemaeum linguam
hebraicam intellexisse. Nam si vel hoc
darem , eum Aegyptiae linguae peritum
fuisse , quanquam eodem jure , quo affir-
matur , etiam negari potest , tamen pro-
pterea nondum hebraicam intellexit. Ma-
jorem enim inter utramque dialectum dif-
ferentiam fuisse , quam ex Hieronymi ver-
bis Vir Doctissimus colligit , ex eo pla-
ne apparet , quod Josephus cum fratri-
bus suis non nisi per interpretē locutus
est. Sed ipse Vir Doctissimus (pag. 64.)
inmemor , uti saepe , ejus quod antea di-
xerat , aliam a priore longe diversam cau-
sam affert. „Rex forte , inquit , in ani-
„mum difficulter induxisset , codicis uni-
„us causa tot sumtus impendere , nisi Ju-
„daeos Alexandrinos — — qui librum ge-
nui-

nuinum legis (literis nempe sanctis scri-
ptum) non possidebant, regem potius,
ad id faciendum instigasse credideris. ——
Quum enim Judaei Alexandrini neque li-
teras sanctas callerent, multo minus,
rite legere possent, paelectio autem,
Parascharum lingua Hebraea, qua a Mo-
se scriptae erant, peragenda esset, ma-
xime necessaria ejusmodi, in gratiam eo-
rum adornata transcriptio fuerit opor-
tet, — Haec igitur ratio nititur alia hy-
pothesi, de qua deinde dicam. Judaei quidem
hanc ignorant, sed priorem etiam afferunt:
regem nempe voluisse nosse legis Mosaicae
rationem, et propterea ejus interpretatio-
nem LXXII senioribus Hierosolyma ar-
cessitis imperasse: hos morem quidem ges-
sisse mandato regis, ita tamen ut trede-
cim loca levius immutarent. Ex tribus
horum locorum Vir Doctissimus pag. 58.
probat, sermonem tantum esse de scriptio-
ne Codicis hebreai literis graecis, quo-
niam illae mutationes in versione pror-
sus locum non habuissent. Quod quidem

lubenter concedo ; sed rationes istarum mutationum tam ridiculae sunt, ut non satis mirari possim, eas Viro Doctissimo tolerabiles et probabiles videri pag. 52, (qui legere eas velint, adeant *Jo. Meyernum* ad *Seder Olam* pag. 219, taedet enim istis ineptiis chartam illinere). Equidem ex his arbitrer manifeste apparere, totam istam narrationem fabulam esse, quae tantum judaico ingenio placere aut probabilis videri poslit. Etenim si rex linguam hebraeam intellexit, de quo Vir Doctissimus pag. 56. non dubitat, ignorare non potuit, quid *Breschit* et *Naar* significet. Quodsi linguae hebraeae imperitus fuit, istae mutationes ex alia ratione factae sint, necesse est. Praeterea si verendum erat, ne rex religioneem Judaicam propter narrationes quasdam in libris Mosaicis relatas vilipenderet, longe plures quam tredecim istae mutatae regem ad istum contemtum morvere potuissent —

Al-

Alteram causam Codicis hebraei graecis literis scripti Vir Doctissimus pag. 63 seq. ponit in necessitate ipsius rei : „Sanctam enim „scripturam, qua libri sacri scribendi erant, „Judaeis prorsus ignotam fuisse, eam ut „peculium Templi Hierosolymitani ser- „vata esse, et extra templum ejus co- „piam nullam olim factam fuisse.“ Haec vero altera hypothesis est, cui Vir Doctissimus multa superstruxit. Haec igitur firmius et solidius stabilienda erat, quam factum est. Nemo nisi admodum credulus concedet argumentationem, qua Vir Doctissimus suam probat sententiam : Quemadmodum Aegyptii, inquit, Aethiopes, Babylonii duplicis generis scripturam, alteram sanctam s. hieroglyphicam, alteram vero profanam habebant : ita quoque Judaeos characteres sanctos et profanos habuisse atque Rabbinorum de hac duplice scriptura traditiones firmo omnino niti fundamento, dubium mihi nullum est. Mihi vero discrimen illud inter scripturam sanctam et pro-

profanam, ut purum putum figmentum judaicum, rejiciendum videtur, ex quo *Schultenius* in praefatione ad novissimam Grammaticae Arabicae *Erpenii* editionem copiose probavit ex ipsis Talmudistarum et Rabbinorum scriptis, discrimen illud inter scripturam sanctam et profanam in contemnum religionis christianaee et librorum Novi Testamenti ab eis excogitatum esse. Quam *Schultenii* sententiam Doctissimus *Tychsenius* non debebat vel ignorare vel silentio praeterire.

Tertio non parum putem Viri Doctissimi hypothesi adversari silentium *Josephi*, *Philonis* et Patrum ecclesiae priorum saeculorum, qui omnes istam Codicis hebraei scriptionem literis graecis ignorant, omnes versionem Ptolemaei tempore factam loquuntur. *Philonem* quidem Vir Doctissimus et *Aristean* pag. 56. et 106. suae sententiae non adversari, quin potius patrocinari putat, quod verbis μεταγράφεθαι, μεταγράψεθαι utuntur, quae

quae bene cum Talmudicorum כהב conveniant. Sed errat Vir Doctissimus, quando verba ista graeca putat tantum significare *transscribere, transformare*. Dicuntur etiam de versione; et Philonem de ea loqui, totus contextus manifeste docet; ex quo nonnulla propter eos, qui ipsi judicare velint, adscribam. Exstat locus Lib. II. de vita Mosis pag. 658. edit. Erfurt — — *Fuerunt qui indigne ferrent has leges (nempe Mosaiicas) parti tantum humani generis innotuisse, nempe solis Barbaris, graecas gentes nullum earum gustum cepisse, dereruntque operam, ut verterentur per idoneos interpretes.* (πέρι εγγύειας τὴν τοιτῶν ἐργάπων.) *Id opus, quia magnum erat et reipublicae utilissimum, non privatis hominibus obvenit, nec mediocribus ipsis principibus et regulis, sed regi omnium longe celebratissimo.* Ptolemaeus fuit is, Philadelphus cognomine — — Sequuntur laudes hujus regis, post quas Philo in narratione sua ita pergit: *Talis princeps*

cepit captus nostrae legis amore ac desiderio, in graecam linguam e chaldaica transferendam curavit: εἰς Ἑλλάδα γλώτταν τὴν χαλδαϊκὴν μεθαγόμενην διενοέτο. Haec sunt ea verba, ex quibus Celeberrimus Tychsenius suam sententiam probat. Sed videamus, num sequentia ei faveant, quae ita habent: Legatos misit ad Iudeorum pontificem — — ei voluntatem suam aperuit, petens ut delectu habito ex praecipuis interpres ad se mitteret, τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύοντας. En! hic διερμηνεύεται dicuntur, qui supra μεθαγόμενην. Pontifex gavisus ut decebat, ratusque haud sine divina providentia rem tantam regi in mentem venisse, e suis Hebraeis doctissimum quemque praeter patrias literas Graecis etiam eruditum libenter misit. Quod profecto non opus fuisset, si tantum in mandatis habuisset mittere, qui textum hebraeum literis graecis describerent. Hi igitur missi a Pontifice legati, cum regi sermonibus suis suam sapientiam probassent, aggressi sunt, ita Phi-

lo pergit , negotium per legationem ex-
petitum , reputantesque , quam seria res
esset leges ex oraculis acceptas interpre-
tari , θεοπρόφητας νέφους χρησμοῖς διεργάνευεν ,
ubi nefas sit , quicquam vel demere , vel
apponere , vel transponere , vel quocun-
que modo a praescripto discedere , (Igi-
tur Philo ignoravit fabulam illam Tal-
mudis de tredecim locis mutatis sive
corruptis .) dispiciebant de aliquo subur-
bano secessu purissimo . — — Sequitur
deinde descriptio insulae Phari , quam in-
terpretes illi secessui suo elegerant , post
quam Philo ita pergit : *In eo secessu cum
consedissent solitarii — — tanquam nu-
mine correpti prophetabant , non alia
alii , sed omnes ad verbum eadem , quasi
quopiam dictante singulis invisibiliter . Et
quis nescit cujusque linguae , praesertim
graecae , copiam , ut eadem sententia pos-
sit enunciari modis variis , nunc has ,
nunc illas dictiones accommodando ? Id ne-
gant factum esse in prodendis his legi-
bus etc . — — Cui in mentem veniat ,*

ex

ex hoc contexto Philonianae narrationis sermone suspicari , *Philonem* loqui non de versione , sed de textu hebraeo literis graecis scripto ? Doctissimo igitur *Tychsenio* putem responderi posse iisdem verbis , quibus aliter sentientes refutavit : *Sed fabulam eos (Te) narrare , ipsa Philonis verba satis superque ostendunt , et ulteriori discussione me levant.*

Sed, ne quid dissimulem , fateor hypothesin Viri Doctissimi perquam aptam esse ad multas hallucinationes antiquorum interpretum explicandas et, si velimus, excusandas. Nam si verba hebraea graecis literis ita scripta legerint , uti Vir Doctissimus existimat , fieri non potuit , quin saepe soni ambiguitate decepti , aliud verbum alteri substituerent , aut nonnunquam prorsus divinare non possent , quodnam verbum hebraeum literis graecis responderet , atque propterea ipsum verbum , quod legerent , dare cogerentur , quod *Theodotion* saepius fecit . Sed Vir Doctissimus tam vagas facit istas

istas leges, secundum quas hebraica graecis literis olim scripserint, ut mirum non sit, si multa exempla ejus hypothesi saveant. Equidem existimem leges istas neque ex ingenio, neque ex versionibus istorum interpretum, a lectione textus hebreai diversis, sribendas esse, sed tantum ex exemplis ejusmodi vocum hebraicarum, graecis literis scriptarum, partim apud ipsos interpretes, partim apud *Hieronymum*, *Eusebium* aliosque obviis. *Drusius* quidem et *Montefalconius* (quos tamen ne semel quidem nominavit *Doctissimus Tychsenius*, alias in citandis auctoribus non parcus,) hac via quaestionem illam difficillimam investigarunt, ille in *Llibello*, quem inscripsit: *Alphabetum Ebraicum vetus*, hic in Dissertatione, *de veteri litterarum et vocalium hebraicarum pronunciatione*. Non possum igitur assentiri *Doctissimo Tychsenio*, quando dicit, literas נ et נ nonnunquam ut S pronunciatas esse. *Eusebius* quidem et *Hieronymus* ignorant hanc pronunciationem, atque exempla apud istos patres et in *Hexaplis Origenis* obvia docent, utramque literam constanter, sive ab

ini-

initio sive in fine fuerit, ut T esse pronuntiatam. Ab usu vero hodierno Judaeorum Germanorum et Polonorum ad Judaeos Alexandrinos concludere, parum tutum videtur.

Tandem, si Viro Celeberrimo vel tota hypothesis concedatur, quod tamen propter dubitationes allatas fieri non potest, tamen, quod sperat et optat, nondum consequitur. *Omnis*, inquit, (pag. 60.) a Capello in *Critica sacra prolatae sic dictae variae lectiones innumerae — ex hac mea hypothesisi sine ullo negotio expediri possunt —* Antea jam fassus sum, fieri hoc in multis posse, multae vero remanent, quae in variarum lectionum numero habendae sunt, sive interpretes ex Codice hebreo, sive hebreo-graeco verterint. Complura exempla notae criticae huic versioni adjectae suppeditant, ex quibus pauca tantum adscribam, plura ex aliis libris facili negotio colligi possunt: Hos. II, 11. pro לְבָסֹתָה legerunt בְּבָסֹתָה Cap. V, 2. pro טַחַנְתָּשׁ legerunt שַׁחַנְתָּשׁ ibid. vers. 7. pro חִרְשׁ, חִסֵּל Cap. X, 6. pro לְעִגְלוֹת, לְעִגְלֹת Amos IV, 5. pro קְפַטְרָה מִקְמַץ חֲדַדָּה mira literarum confusione

ſione legerunt : וְקָרְאֹו מִחְזֵז תּוֹרָה Cap. VI,
 1. pro הַשְׁאָטוֹם הַשְׁאָנוֹם Nahum.
 I, 10. pro כִּי עַד סִירִים סְבִכִּים legerunt :
 נְחַרְישׁ Zeph. III, 17. כִּי עַד יְסֻדִים בְּסָחוּם
 pro יְחַרְישׁ Sed quid opus est , plura ad-
 scribere , cum jam ex his plane appareat ,
 posse ex versionibus antiquis (nam quod
 de versione LXX viralı valet , valet etiam
 de reliquis) varias lectiones colligi , si vel
 ex Codicibus hebraeo - graecis factae sint .
 Scribas enim illa verba hebraica literis grae-
 cis quacunque ratione velis , semper habe-
 bis alia verba , diversa utique a lectione tex-
 tus hebrei , et quorum significatio ex ipso
 sono , linguae perito ignota esse non potest .
 Igitur labor in conferendis et examinandis
 his versionibus , minime inutilis videri debet et
 infructuosus . Nam non contemnenda sunt te-
 stimonia lectionis antiquissimorum Codicum ,
 ad quorum aetatem nullae Masoretharum an-
 notationes assurgunt . Neque Celeb. Tychsenio ,
 aut iis qui cum eo sentiunt , periculosum vi-
 deri debet , illas lectiones Codicum antiquissi-
 morum colligere , et de eorum pretio ex regu-
 lis sanae et modestae Criticae judicare , quoni-

*** 2

am

am hoc longe cum minori periculo textus hebraei fieri potest, quam divinare, ubi ille ex Codicibus Medraschicis aut hebraeo - graecis, secundum Celeberrimi *Tychsenii* opinionem, sit corruptus. Plura non addo.

Supereft ut hunc laborem meque adeo ipsum Lectori docto et sacrarum literarum perito commendem. Omnes omnium temporum interpres fassi sunt, prophetas minores difficultissimam esse partem librorum Veteris Testamenti. Sperari igitur non potest, ut, qui illorum interpretationem aggrediatur, omnibus difficultatibus satisfaciat, aut in iis removendis omnibus lectoribus probetur. Me quidem non tam temere sperare libere profiteor. Lubenter igitur feram atque adeo gratus agnoscam, si, in quo peccatum a me sit, admonear; aut si viri docti ea loca, quorum obscuritatem ego dispellere non potui, nova velint luce illustrare. Malevolorum vero judicia non curabo, cum mihi conscius sim, hoc, quidquid est laboris, in sacrarum literarum honorem atque utilitatem a me esse suscepturn. Scripti

in Acad. Lips. Idibus Febr. A. R. S.

MDCCLXXIII.

HO-

HOSEAS

SECTIO I. CAPVT I-II, 4

1. Haec sunt ea , quae Jova Hoseae Beeri filio dixit, cum Uſias , Jothamus, Achas , Hiskias regnum Judaicum, Jerobeamus vero Joaschi filius Israe- liticum regnum teneret. 2. Prin- cipio Jova Hoseam his verbis est allocutus : a) Abi, duc uxorem meretricem , liberos geniturus meretri-

A

cios ;

a) Valde laborant plerique interpretes , partim in hoc mandato divino excusando , partim in ejus executione. Ego vero nihil, neque Deo neque propheta indignum , facto huic inesse putem. Etenim propheta ipse non scortatus est, sed mulie- rem scortatricem legitimo modo in matrimonium duxit , at- que ex ea liberos fustulit, qui ob matrem meretricem, quae etiam

HOSEAS

cios ; sic enim populus iste pro casto mei amore, alios Deos amore impuro prosequitur. 3. Abiit igitur et duxit Gomeram Diblaimi filiam , quae grava- da facta ei filium peperit. 4. Nomina eum , inquit Jova , Jesreem. Brevi enim futurum est , b) ut poenas sumam propter caedes Jesrele commissas de domo Jehu , et tandem finem faciam regni Israeliti- ei. 5. Eodem illo tempore frangam robur Israeliti- cum c) in valle Jesreel. 6. Cum deinde iterum gra- vida facta filium peperisset , dixit Jova Hoseae : voca
eam

etiam in ipso matrimonio datam fidem marito suo violabat , quod ex Cap. III , 1. clarum est , liberi scortationis vocantur. Ita Glaffius h. l. explicat Philol. S. Lib. III. Tr. III. Can. 15. p. 785.

b) Difficultatem , quae est in his minis , interpretes , qui quidem ejus mentionem faciunt , ita removent , ut dicant , Jehu , quanquam Achabi familiam ex mandato Dei extirparat , ta- men cum idolatriam non tolleret , facta illius approbase. Grotius faciliorem sensum indicat , nempe hunc : qualem stragem edidit Jehu in domum Achabi et in Isabelem , tali strage puniam posteros Jehu. Sed verba hebraea hunc sen- sum non videntur admittere.

c) Nempe circa metropolin Jesreel campi erant latissimi et magna planities , cuius ambitus decem millium passuum fuit. In hac pugna commissa est , in qua Israelitae ab Af- syriis caesi sunt atque regnum decem tribuum sublatum fuit. Sic Hieronymus in Comment. ad h. l.

CAPVT I. II

3

eam d) Lorūchamam , nam non amplius miserebor Israelitarum , sed penitus eos tollam . 7. Judaeorum vero miserebor , Ipse ego eos servabo , Jova Deus eorum ; servabo eos non arcu , gladio aut bello , non equis aut equitibus . 8. Cum deinde mater Lorūchamam a lacte removisset , iterum gravida facta filium peperit . Hunc iussu Dei Lo - Ammi vocavit , vos enim , inquit , meus populus non estis , nec ego Deus vester ero . CAPVT II. 1. Atque tamen aliquando futurum est , ut Israelitae numero pares sint arenae maris immensae et innumerabili , utque eo ipso in loco , quo eis dictum est , vos non estis meus populus , vocentur filii Dei viventis . 2. Judaei enim et Israelitae una congregati constituent sibi unum caput , atque ex terra captivitatis suae redibunt . Dies ille Israelitarum insignis erit . 3. Vocate fratres vestros meum populum , et sorores vestras , miserandas

SECTIO II. CAPVT II, 4-25

4. a) Reprehendite matrem vestram , reprehendite
A 2 eam

d) Nomen hoc et sequens vers. 8 Lo - Ammi , ut nomina propria retinenda in versione putavi . Est vero Lorūchama ex Etymologia , non - miseranda , h. e. quae nullam misericordiam expectare potest , et Lo - Ammi , non populus meus .

a) Sub matre universus populus intelligitur , quem in sequenti versu tropo mutato comparat cum terra vastanda , ubi

ego

HOSEAS

eam, (nam neque ipsa mea uxor, neque ego maritus ejus sum,) ut abstineat a scortationibus et adulteriis suis. 5. Ne ego eam vestibus detractis denudem, talemque fistam, qualis die suo natali fuit. Ne terram ejus vastem et in solitudinem redigam, ipsam vero siti perimam. 6. Nec filiorum ejus miserebor, nam ex adulterio nati sunt. 7. Meretricatur enim eorum mater, impudice agit eorum genitrix. Dicere enim solet: Sequar amatores meos, qui mihi panem, aquam, lanam, linum, oleum et potum praebeant. 8. Propterea * viam ejus spinis obstruam, et sepimento objecto faciam ut semitas suas non inueniat. 9. Dum igitur amasios suos, licet persequendo, non assequitur, aut quaerendo eos, non invenit: ita tandem dicat: redibo ad maritum meum priorem. Nam melius tunc mecum agebatur, quam nunc. 10. Ista quidem noluit agnoscere, me esse eum, qui sibi frumentum, mustum, oleum suppeditaret, magnamque argenti et auri copiam donaret, quam in Baalis cultu absumis. 11. Propterea frumentum et mustum meum suo tempore reperiam. Lanam et linum meum auferam, * ne verenda te-

ego versionem genio latinae linguae accommodavi. Eam igitur matrem suam reprehendere debent Judaei, h. e. omnes hanc sibi communem culpam agnoscere, quod a Deo per idolatriam defecerint. Sequentia verba in parenthesi sunt accipienda, et probant populum dignum esse, qui a Deo rejiciatur: quia fidem conjugii non servavit, inquit Deus, ideo eam non amplius habebo pro uxore mea.

CAPVT II

5

regere possit. 12. Mox ejus lasciviem amatorum oculis exponam. Et nemo in eo me impediet. 13. Omnibus ei gaudiis ereptis, festorum, noviluniorum, omniumque solennitatum finem faciam. 14. Vastabo vires et ficus ejus, (quas suum quaestum esse, sibique a suis datas amatoribus dictitat,) et in silvam redigam, fera animalia eas consument. 15. Animadvertam in eam propter cultum Baali exhibitum, cui suffitum obtulit, inauri et monili se ornavit, et sic mei oblita amatores suos secuta est, inquit Jova. — —
 16. b) Verum enim vero deinde eam ad saniorem mentem revocabo, atque in deserto, quo a me deducta est, consolabor. 17. Reddam ei tunc vineas suas, atque c) vallis illa Achor spem etiam ei ostendet,

A 3

Tunc

b) Totus hic locus usque ad finem capitinis mihi videtur consolatorius et promissionem continere de reditu aliquando futuro ex captivitate. Modo נְלֵדָה non *propterea* vertatur, quasi rationem redditus praecedentis versus. Est particula asseverandi, cf. Zach. XI, 7. et saepe novam pericopam incipit.

c) Alludit propheta ad historiam, quae legitur Jof. VII, 24. Ob furtum Achanis clade affecti fuerant Israelitae in valle ad septentrionem Hierichuntis, quam propterea vallem Achor h. e. confusionis s. perturbationis vocarunt. Regiones igitur eas, in quibus Israelitae ut exules vivere debebant, vocat propheta vallem Achoris, quae tamen et ipsa *ostium spei* esse debebat, h. e. bene sperare poterant iisdem in locis, quod accidit etiam Israelitis in eadem illa valle commorantibus, tunc enim finem itinerum suorum videbant.

Tunc non aliam se, quam a prima juventa, geret,
 cum quidem ex Aegypto esset egressa. 18. Eo igitur tempore, inquit Jova, vocabis me maritum tuum, non amplius, Baalem. 19. Auferam enim ista Baalum nomina ex ore tuo, nec amplius eorum fiet mentio. 20. Tum in tuam utilitatem pacem faciam cum feris agrestibus, cum avibus aereis, et cum terrae reptilibus, fractisque in tota terra arcu, gladio et bello, te in tuto collocabo. 21. d) Igitur te mihi in aeternum desponsabo. 22. e) Desponsabo vero te mihi, juste te puniendo, deinde vero insigniter miserando atque omnia promissa praestando: tu vero me amabis. 23. Eodem illo tempore f) exorabor

d) Altera pars hujus pericopae incipit, in qua propheta eandem promissionem repetit sibi tropo desponsationis s. novi conjugii contrahendi Deo cum populo suo.

e) Diversa tempora indicantur, quibus illa desponsatio quasi inchoari, deinde contrahi, tandem consummari debebat. Initium ejus propheta ponit in ipsa abductione in captivitatem. Habebat enim pro scopo emendationem populi, ejusque cum Deo reconciliationem, atque idem est, quod vers. 16. dixerat. Alteram periodum hujus desponsationis propheta facit tunc, cum Deus populi esset misertus, h. e. cum libertatem redeundi in patriam suam iterum consequentur. Tertiam cum secunda conjunctam, nempe felicem et florentem statum reipublicae post illa tempora.

f) Est elegans Prosopopoeia in hoc loco, quam retinendam

pu-

bor ego , inquit Jova , exorabor caelo , et caelum ter-
rae exorabitur. 24. Terra exorabitur frumento ,
musto , oleo , et ista omnia Israeli exorabuntur. 25.
Efficiam ut late se diffundat , miserebor ejus cui mi-
sericordia denegata fuerat , improbatum mihi adhuc
populum amore amplectar , ab eo vicissim colendus.

SECTIO III. CAPVT III

1. Alio deinde tempore Jova hunc in modum me-
est allocutus : iterum abi atque ama mulierem aliis
amicam et adulteram. Eadem enim ratione amat Jo-
va Israelitas , quanquam alienos Deos respiciunt , et vi-
no eis consecrato delestantur. 2. Igitur eam mihi
comparavi quindecim nummis argenteis , atque uno et
dimidio chomero hordei. 3. Et dixi ei : tu aliquan-
diu ita mea eris , ut neque meretriceris , neque tu
virum , nec ego te habeam. 4. Etenim diu Israelitae
sine rege , sine duce , sine sacrificiis , sine simulacris ,
sine Ephod et Teraphim erunt. 5. Deinde vero iterum
quaerent Jovam Deum suum , et Davidem regem suum ,
et properabunt ad Jovam felicitatis suae auctorem extre-
mis temporibus.

A 4

SECTIO

putavi in versione , quod sensus ejus intellectu non est diffi-
cilius. Planius ita dici potuisse : Admodum benignum me
praebebo , inquit Jova , dabo caelo optimam constitutio-
nem , caeli temperies terrae erit exoptata , terra largos fra-
ctus emitte frumenti , musti , olei , et sic ista omnia Israe-
lis votis respondebunt.

SECTIO IV. CAPVT IV, 1-10

1. **A**udite verba Jovae, o Israelitae. Est enim, quod reprehendat Jova in hujus terrae incolis: cum nulla fides, nulla pietas, nulla Dei cognitio sit inter eos. 2. Perjurisi, mendaciis, homicidiis, furtis, adulteriis dediti sunt, caedium nullum finem faciunt. 3. Propterea etiam luget terra, omnesque terrae incolae lugent, bestiis agrestibus, avibus aëreis atque adeo piscibus marinis consumtis. 4. Nec est quod alius alium reprehendat, a) omnes enim capitalium criminum rei sunt. 5. Brevi igitur corrues, corruet etiam tecum propheta ex improviso, excindam matrem tuam. 6. Exscindetur populus meus salutari cognitione destitutus; et te quoque, *sacerdos*, qui eandem illam cognitionem spernis, te quoque rejiciam, quo minus ulterius sacerdotis munere fungaris: et quoniam tu legis meae oblitus es, ego quoque liberorum tuorum obliviscar. 7. Quotquot eorum sunt, tot etiam peccant, gloriam eorum in ignominiam convertam. 8. Victimis, quas populus meus pro peccatis offert, vescun-

a) Verba textus sunt וְעַמְקָדֵךְ בְּמִרְבֵּי כֹּהֵן et *populus tuus sicuti contendentes cum sacerdote*. Sacerdotibus contradicere eorumque monitis refragari crimen erat, cui capitis poena dicta fuit Deut. XVII, 12. Species igitur pro genere posita videtur. Similis phrasis est Cap. V, 10: principes Iudeorum sunt *sicuti qui terminos mutant h. e. pessimi homines*. cf. Deut. XIX, 14.

vescuntur et expectant, ut quam plurimum peccet.

9. Qualis igitur populus, talis etiam sacerdos erit: animadvertis in eorum actiones, et rependam illis mores eorum. 10. Comedentes non saturabuntur, scortantes prolem non accipient, etenim me legesque meas contemnunt.

SECTIO V. CAPVT IV, 11-19

11. Scortationes et compotationes * populo meo omnem intelligendi vim abstulerunt. 12. Lignum suum consulit et stipes ejus oracula edit, adeo cupiditas libidinosa eum seduxit, ut omisso Deo suo meretricetur. 13. In verticibus montium sacrificant, in collibus offerunt suffitum, sub queru, therebintho et populo umbroso. b) Propterea etiam filiae ve-

A 5

strae

b) Omnes, quos quidem vidi, interpretes existimant, haec verba et sequentem versum comminationem continere propter idolatriam in illis locis commissam. Mihi vero non ita videtur. Continuatur commemoratio scelerum, non solum a patribus, sed etiam ab eorum liberis commissorum. Non obstant tempora futura verborum, quae non semper tempus futurum indicant, sed saepe, uti et praeterita, significationem Aoristi habent, sive tempus continuum indicant. Quo observato omnis hujus loci difficultas tollitur, in qua removenda interpretes parum feliciter versati sunt. - - בְּעֵל properea, hoc est: secundum illud pessimum vestrum exemplum, quod filiae et nurus vestrae vident, eadem scelera committunt, cf. nota c).

straes scortantur et nurus vestrae adulterantur; 14.
 * Atqui ego non animadvertis in filias vestras, quamvis scortentur? neque in nurus vestras, quamvis adulterentur? c) quippe cum ipsis cum scortis secedatis et cum prostibulis sacrificetis? Immo vero populus iste imprudens prosternetur. 15. Quodsi igitur vos, o Israelitae, scortamini, modo ne Judaei idem crimen committant. Ne eatis Galgalam, ne proficiscamini Bethaven, nec per Jovam *ibi* juretis. 16. Similes sunt Israelitae d) vaccae contumaci, pascet eos Jova ut agnos e) per loca late patentia. 17. Nimis addicti sunt Ephraimitae idolis, mitte eos. 18. Compotationes eos seduxerunt, meretricantur, atque adeo eorum proceres ista turpitudine * delectantur. 19. Ventus eos velut alis suis correptos auferet, tunc intelligent, sacrificia ista sua *idolis facta* nihil sibi profuisse.

SECTIO

- c) In textu hebraeo est בָּנִים Genus masculinum, cum foemininum praecedat, indicat patres esse intelligendos. Atque hoc comma explicat illud בְּנֵי in versu praecedente. Mutatio personarum sensum reddit paullulum impeditum, quam in versione non putavi retinendam.
- d) Alludit propheta ad imagines vitulorum, quae Galgale et Bethele colebantur. Deum vitulo assimilarunt, inquit propheta, at ipsi tales sunt, nempe quoad contumaciam, mentem refractariam et jugi impatientem.
- e) Est et hoc ambiguum dictum. Amant agni late pascere. Dicit igitur propheta, Deum dispersum esse Israelitas per omnem Assyriam.

SECTIO VI. CAPVT V, 1-8

1. **A**udite hoc sacerdotes, attendite Israelitae, et vos de domo regia auscultate, vobis enim judicia divina indicenda sunt. Vos laqueus fuistis Mizpae, et rete expansum in Tabore, 2. * quale venatores late solent extendere. Ego vero istos omnes castigabo. 3. Novi ego Ephraimum, et Israel me non later, etiamnum meretricatur Ephraim et Israel polluitur. 4. Per pravos suos mores ad Deum suum redire non posunt. Impudicitiae spiritu obfessi Jovam non curant. 5. Testatur contra Israelitas eorum arrogantia in iis perspicua. Israelitae et Ephraimitae propter peccata sua corruent, corruent Judaei una cum illis. 6. Tunc cum ovibus et bobus quae situm ibunt Jovam, nec invinent. Subtrahet se eis. 7. Perfide egerunt in Jovam, filios spurios genuerunt. * Aëre pestilentiali frustus agrorum suorum corrumpentur.

SECTIO VII. CAPVT V, 8-VI, 3

8. **C**langite buccina Gibeae, tuba Ramae, vociferamini Bethaven, tibi, o Benjamin, *hostis* imminet. 9. Ephraim vastabitur tempore poenae, certissimum eventum habebunt, quae ego tribubus Israeliticis denuntio. 10. Principes Judaeorum a) similes sunt his, qui terminos mutant. Iram meam veluti aquam in eos

ef-

a) cf. nota a) ad Cap. IV, 4.

effundam. 11. Ephraim oppressus est, severissimo iudicio conquassatus, lubenter enim * sectatur vana idola. 12. Igitur ego Ephraimitis quasi tinea et Judaeis quasi caries ero. 13. Videt quidem Ephraim morbum suum et Juda suum vulnus; Sed abit Ephraim ad Assyria regem, mittit ad regem vindicem. Ille vero minime vos sanabit, nec vulneri vestro medebitur. 14. Etenim ego quasi panther Ephraimo et quasi leo Judaeae domui ero: Ego, ego rapiam et abibo, auferam et nemo eripiet. 15. Redibo in locum meum, donec se reos peragant atque in his angustiis suis favorem meum serio quaerant, *hac forte formula:*
CAPVT VI., 1. Agite, redeamus ad Jovam. Ille enim nos sauciavit, idem ille nos sanabit. 2. In vitam nos post paucos dies revocabit, die tertio nos fuscitabit, ut sibi vivamus. 3. Diligenter modo et studiose persequamur Jovae cognitionem; orietur nobis auxilium ejus tam certo quam aurora; veniet nobis ut pluvia, ut irrigans terram imber serotinus.

SECTIO VIII. CAPVT VI, 4-11

4. Quid tibi faciam, o Ephraim? quid tibi faciam, o Juda? pietas vestra similis est nubi matutinae, auctorri mature disparenti. 5. * Evidem graviter eos reprehendi per prophetas, atque severissima judicia eis indixi, quorum quidem eventus certissime est consecuturus. 6. Magis enim pietate quam victimis delector,

mei

meique reverentia quam sacrificiis. 7. Illi vero sicuti Adamus foedus violant, a) hac ipsa in terra perfide erga me agunt. 8. b) Urbes Gileaditiae omnes sunt improbae, nec a caedibus alienae. 9. c) Sacerdotum societas sicuti latrones insidiatur, in via versus Sichemum latrocinatur, atque adeo turpissima scelerata committit. 10. Inter Israelitas horrenda video flagitia. Video Ephraimum meretricantem, Israelem

a) In textu hebraeo est פְּשָׁע ibi, quod monstrat quasi dignatio : in terra illa bona, quam dedi illis sub hac conditione, ut legem meam servarent, in illa a me deficiunt et foedus cum iis initum frangunt. Ita et Chaldaeus explicat.

b) Verba hebraea : גִּלְעָד קָרֵית פְּעַלְיִ אָנוֹ עֲקָבָה מְדָם valde sunt difficultia. Cum Gilead non urbs sit, sed regio trans Jordanem, in qua multae urbes fuerunt; per Synecdochen singularis pro plurali positus videtur et constructio verborum ita institienda, ut Gilead sit nominativus, qui dici solet, absolutus : Gileaditidem quod attinet, urbes ejus sunt peccatrices. - - עֲקָבָה vocabulum ἄπειρος λεγόμενον propter contextum malui ex significatione vestigii quam fraudis vertere. Syrus habet : Sanguine conspersa s. foedata. Chaldaeus : Gilead civitas est dolose effundentium sanguinem innocentem.

c) Sichem urbs fuit sacerdotum et refugii in tribu Ephraim Jof. XVII, 7. XXI, 21. Videntur vero sacerdotes illo tempore abusi esse suis privilegiis atque jure asyli, ut vel ipsi caedes patrarent, vel ab aliis commissas occultarent, quod ultima verbo innuunt : scelerata patrarent.

lem se contaminantem , 11. d) qui tibi quoque , o Ju-
da , messem malorum paravit , eo ipso tempore , quo
bene tibi facere cogitabam.

SECTIO IX. CAPVT VII, 1-16

1. **Q**uoties sanare institui Israelem , prodit se Ephra-
imi iniquitas et Samariae scelerata . Mentiuntur enim ,
furantur , latrocinantur . 2. Neque animis secum re-
putant , me omnium suorum scelerum memorem esse ,
facinora sua eos jam urgere , mihi perpetuo ob oculos
versari . 3. Sceleribus suis regem exhilarant , et men-
daciis suis principes . 4. Omnes adulterantur et ardent
ut furnus pistoris succensus , ad quem vigilare cessat ,
postquam depsuit massam , donec ea fermentescat . 5.
* Die regis nostri vino incalescunt principes , atque ille
cum irrisoribus versatur . 6. * Incensus est uti furnus
eorum animus , clam tota nocte continetur eorum
ira , mane erumpit inflammam . 7. Omnes ardent
sicuti

*) Nominativum ad versum hunc difficillimum repeto ex
comitate proxime praecedente , *Israe*. *Messem* in deteriori
sensu accipio , de poenis divinis , ut *Joel* IV , 13. *Jer* . LI ,
33. Phrasis *vertere capsicidatrem* , tropice dicitur , de omni
mutatione in melius , ut *Job* . XLII , 10 : hinc sensum ver-
borum putem esse hunc : Illo tempore , quo ego tuam cala-
mitatem in melius mutare volebam , illa tua societas cum
Israelitis idololatris et pessimis hominibus hoc impedivit ,
novamque malorum segetem tibi paravit .

sicuti furnus e) et confecerunt suos judices; reges eorum perierunt, nec est qui me invocet. 8. Ephraim inter gentes dispergetur, Ephraim similis est placentae non verfae f). 9. Peregrini vires ejus consumserunt, nec tamen intelligit; jam canitie conspergitur, nec tamen intelligit. 10. Testatur contra Israelem ejus superbia: ille vero nihilominus neque ad Jovam Deum suum reddit, neque eum quaerit. 11. Ephraim similis est columbae stolidae et insipienti, ad Aegyptum clamat, Assyriam adit. 12. Sed cum abierit, ego expanso reti meo eum uti avem opprimam et puniam, prouti saepe illis *per prophetas meos testatus* et comminatus sum. 13. Vae illis! quia a me discesserunt, pernicies illis! quia a me defecerunt: etiamnum eos juvarem, sed mihi mentiuntur. 14. Non ex animo me invocant, in lectis enim suis ejulantes propter frumentum et mustum anguntur, a me recedunt. 15. Sive punirem eos, sive juvarem, semper
peſ-

e) Respicit hic locus sine dubio seditiones et conjurations regum Israelicorum Sechariae, Sallumi f. Menahemi et Pekae, quorum historia breviter describitur II Reg. XV. In allegoria, qua propheta utitur, non puto nimis esse argutandum. Nihil amplius indicatur, quam consilia ista occulto esse agitata et praeter spem atque expectationem omnium esse perfecta. Frustra laboret, qui in tanto historiae defectu plura ex hoc loco extundere velit.

f) Quae, quod a nemine curatur, ab igne corruptitur.
cf. Lud. de Dieu in Critica S. ad h. l.

pessimam mihi gratiam retulerunt. 16. Poenitentiā agunt, sed non g) sinceram, fallaci arcui similes. Gladio peribunt eorum principes propter linguae suae maledicentiam, idque eos Aegyptiorum ludibrio exponet.

SECTIO X. CAPVT VIII

1. Ori tuo buccinam *admove*, sicuti aquila adversus aedem Jovae *hostis* irruit, quoniam rupto meo foedere a lege mea defecerunt. 2. Et tunc quidem * Israelitae ad me clamabunt: o Deus noster, tibi dediti sumus! 3. Rejecit Israel summum suum bonum; ideo hostis eum persequitur. 4. Reges sibi faciunt, qui mihi non probantur, principes sibi constituunt, qui mihi non placent. Argentum et aurum suum in simulacra insumferunt, ideo * exscindentur. 5. — — ** Ira mea in eos exarvit; quoque

g) Ex significatione primaria, **לְעֵל** est summum et perfectissimum in suo genere, hinc **לְעֵלָה** significat summatim, suminunque ejusque gradum, Jer. XXXII, 31. II Reg. XXIV, 20. cf. Cel. *Venema* in Commentario ad Maleachi, p. 65. Phrasis igitur hujus loci **לֹא שׁוּב לְעֵל** reverti s. poenitentiam agere non perfecte, mihi explicanda videtur de imperfecta et hypocritica poenitentia populi Israelitici, quam in sequenti commate propheta cum arcu doloso comparat et in vers. 14. verbis propriis descriperat. Mihi quidem haec probabiliora videntur, quam incertae conjecturae ex incertis antiquiorum interpretum lectionibus.

CAPVT VIII

17

que nullam admittent emendationem ! 6. — — a) Abominabilis mihi est vitulus tuus o Samaria ! est enim Israëliticum inventum : opus artificis , non deus. Sa-
ne in b) fragmina scindetur vitulus Samariae. 7.
Ventum ferunt , tempestatem etiam metent. Sege
germine carebit , farinam non faciet , aut si fecerit ,
alieni eam consument. 8. Profecto Israel consumetur ,
mox inter gentes , ut vas nullius pretii , omnium
contemtui erit expositus. 9. Ad regem Assyria abiit ,
ille vero ut onager solitarius sua tantum curat : Ephra-
im munera offert amatoribus. 10. Quanquam vero
gentes sibi conciliare student , tamen eas *contra illos ipsos*
congregabo , et tunc quidem c) requiescent paullulum
ab onere regum et principum — — . 11. Multas
fibi

B

a) De hac verbi שְׁבָבִים significatione vid. Celeberrimus Schroe-
derus in Observatt. selectis ad Orig. Hebr. pag. 69 et 80.

b) שְׁבָבִים fragmenta , quibus ignis fovetur et suscitari solet.
cf. Schultens in Animadv. philol. ad h. l.

c) Est hoc per Ironiam dictum. Nempe conquesti erant
Israëlitae de oneribus , quae sibi a suis regibus et praefe-
ctis imponerentur. Dicit igitur Deus : efficiam ne ampli-
us onerosa ista tributa pendant regibus suis , nimirum
quia servili conditione inter Assyrios vivere debeant.
Etiam illud paullisper ironice dictum est. Diu enim dura-
bat illa servitus , quae h. l. praedicitur. Secundum hanc ve-
ro explicationem non est legendum יְחִילוּ יְרִחְלוּ sed
Ita quoque οἱ ὄντες , Syrus et Vulgatus legerunt.

sibi Ephraimitae ad peccandum aras exstruxerunt, haec ipsae etiam poenam peccati eis afferent gravissimam.
 12. Multas eis leges praescripsi, sed habent eas pro re nihil ad se pertinente. 13. Quod ad sacrificia mihi debita attinet, offerunt ea quidem, sed eorum carne ipsi vescantur: ego illis minime delector. Mox enim iniquitatis eorum memor in peccata eorum animadvertis, d) quoniam ad Aegyptios redierunt.
 14. Israël creatoris sui est oblitus. Palatia quidem sibi exstruit, et Juda multas sibi facit urbes munitas: ego vero ignem immittam in ejus urbes, qui et ejus palatia consumet.

SECTIO XI. CAPVT IX, 1-9

1. Nolite laetari, o Israëlitae, more aliarum gentium de frumenti in areis copia: vos enim a vero Deo ad deaestros descivistis, a quibus magnum a) quaestum expectatis. 2. b) Sed area et torcular eos non pascet, mustum * eis mentietur. 3. Non diu amplius in terra jovae habitabunt, in Aegyptum revertentur, in Assyria cibo immundo vescentur. 4.

Tunc

d) Contra fidem Assyriis datam Hoseas rex cum Aegyptiis foedus pepigerat II Reg. XVII, 4.

a) cf. Cap. II, 7.

b) Pro fertilitate agrorum et vinearum, quam Israëlitae ut mercedem idolatriae suae expectabant, Deus sterilitatem minatur et annonae caritatem.

Tunc non Jovae vinum libare poterunt; nec ei eorum sacrificia placerent, perinde enim ac epulac funebres erunt, quibus, qui interest, polluitur. Cibus eorum, eorum usibus tantum poterit inservire, nihil de eo ad templum Dei deferetur. 5. Quid facietis diebus conventus solemnis, diebus Jovae sacris? 6. c) Heu fame peribunt, Aegyptus eos colligit in sepulcrum, Memphis eos sepeliet, domos eorum magno pretio emtas urtica occupabit, spinae succrescent in eorum tabernaculis. 7. Veniunt dies animadversionis, imminet tempus vindictae destinatum, tunc intelligent Israëlitae stultum esse *falsum* prophetam, mente captum qui jactat inspirationes. Propter tot vestra peccata odiumque implacabile ista vobis evenient. 8. Ephraimitae d) praeter Deum meum alia auxilia spestant, prophetae *falsi* illis ubique infidiantr, animo in *Deum* infensissimo sunt in templo idolorum suorum. 9. Aequem graviter peccant, ac e) tempore Gi-

B 2 . beae,

c) Ita *Schultensius* in *Animady. philol.* hunc locum explicat.

Nimirum **נִשְׁמַר** non solum *vastationem*, sed etiam *famem* significat, **נִלְלָה** etiam de morte dicitur Gen. XV, 2. Favet huic explicationi contextus. Nam vers. 3. dixerat propheta Israëlitas Aegyptum fugituros esse. Jam dicit; hos quoque fuga elapsos vindictam Dei esse persecuturam.

d) Sic **מִלְחָמָה** praeter significat Ps. LXXIII, 25. et **מִלְחָמָה** altorum auxilia anquirere Threni. IV, 17.

e) Historia legitur Jud. XIX et seqq.

beae, sed memor erit iniuitatis eorum, puniet eos
rum peccata.

SECTIO XII. CAPVT IX, 10-17

10. f) Ut uvas in deserto inveni Israëlitas, g) ut
ficus praecoces, quando primi ejus fructus maturescunt,
vidi patres vestros. Illi vero h) ad Baal Peorem
discesserunt, atque sacris his pudendis initiati, facti
funt aequae ac ea, quae adamabant, abominabiles. 11.
Ephraimitarum gloria sicuti avis avolabit, infantes re-
cens nati morientur, matres abortum patientur, con-
cubitus erunt infoecundi. 12. Si quibusdam forte
contingat, liberos ad aliquam aetatem educare, ta-
men illos his iterum privabo. Vae enim illis, a qui-
bus discessero! — — 13. Jam quidem Ephraim si-
milis est Tyro in loco amoenissimo sitae. Sed idem
Ephraim cogetur filios suos necandos hostibus suis pro-
ducere. 14. i) (Da illis o Deus! et quid? vulvam
par-

f) Sicuti peregrinator valde laetatur, si forte uvas in deser-
to invenit, sic Deus cum primum populi sui ductum
suscepisset, laetabatur . . .

g) Summo amore et cura amplexus sum patres vestros, ut
hortulanus solet arborem, quae primos fructus fert, impi-
mis diligenter curare.

h) In templum Idoli Moabitarum Num. XXV, 3.

i) Sunt verba prophetae ex amore erga populares suos optan-

partus abjicientem atque ubera arida !) 15. Summam malitiam Gilgale exercent ; ibi adeo mihi exosi sunt , ut eos non possim non propter summa sua scelera e domo mea ejicere ; non amplius eos amabo ; omnes principes eorum sunt rebelles. 16. k) Ephraimitae percutientur , radix eorum exarescet , fructum non feret. Liberos , si quos pepererint , adamatos licet perimam. 17. Repudiabit eos Deus meus , qui ei obedire noluerint , ideo vagi inter gentes errabunt.

SECTIO XIII. CAPVT X

1. I
srael a) vitis est late se diffundens , fructus-
que edit copiosos. Sed quo plures fructus ha-
bet , eo plures aras exfruunt ; quo major est
B 3 terra

tis ut steriles potius sint Israëliticae foeminae , quam ut liberi ab eis nati et educati ab hostibus interficiantur.

k) Tropum in versione retinui intellectu non difficilem et in altero membro ab ipso propheta explicatum. Suntus est a stirpibus , quae vermis , ardore solis aut caeli asperi-
rate tactae exarescant. Eadem minae sunt sterilitatis , quae supra versu 11 et sequenti leguntur.

א) בְּקָרְבָּן vitis multos ramos , multas propagines emit-
tens. Sic etiam οἱ ἀρισταὶ bene : ἄμπελος εὐηληματίσα , Symma-
chus ὑλομάννα , Syrus vitis palmitum , Vulg. frondosa , ex
significatione Arabica بَرْبَرْ بَرْبَرْ multam prolem edidit. Respicit
propheta statum florentem regni Israëlitici sub Jeroabeam
¶ , de quo etiam in praeced. Cap. vers. 1 et 13.

terrae fertilitas, eo diligentior est in erigendis simulacris. 2. *Israëlitis* sunt animi ambigui, sed mox poenas dabunt. Deus enim, eversis eorum artis, destruet etiam simulacra. 3. Jam quidem dicunt: nonne regem habemus, qui nos defendere potest? Si Deum non timemus, quid rex ille in salutem nostram poterit efficere b)? 4. Verba dant, in pangendis foederibus perjerant. Ideo quoque poena, ut in agris cieuta, germinabit. 5. * Propter vitulum Bethaven, Samariae incolae pavidi lugebunt cum sacrificulis c) dolentibus vehementer illud abductum decus suum. 6. Immo in Assyriam abducetur, munus d) regi illi defensori. Pudore suffundetur Ephraim, atque Israëlem consilii sui pudebit. 7. Auferetur Samaria una cum rege suo, e) ut ligni fragmina super aqua. 8. Atque tunc

b) Haec sunt verba prophetae respondentis ad istos populi sermones, quibus magnas se expectare dicitabant utilitates ex isto cum rege Aegypti foedere -- Hunc sensum præferendum putavi in primis propter sequentem versum, qui etiam de illis cum Aegyptiis foederibus agere videtur, quae Deus valde improbabat.

c) לְגַדֵּל proprie est in orbem verbi et volvi, hinc in utramque partem dicitur de laetitia et dolore, cf. Müllerus in Satura Observatt, pag. 172, et Schultens ad Jobum pag. 79.

d) Cf. Cap. I, 13.

e) Schultens in Animadv. philol. ad h. l. docuit נִצְבָּה non esse,

tunc destruentur loca ista excelsa iniquitatis, peccatum Israëlitarum. Cardui et spina in eorum aris succrescent. Tunc montibus dicent, regite nos; et collibus, cadite in nos! * 9) Semper quidem Israelitae in collibus peccarunt, ibi sacra fecerunt; ideo quoque bellum eos in his ipsis collibus opprimet. 10. Sed veniam ego contra istos peccatores, eosque castigabo. Gentes contra eos congregabuntur et propter * duplex istud peccatum suum captivi abducentur. — — 11. f) Ephraim vitulo similis est, qui lubenter triturat. Sed ego collo ejus pulchro jugum imponam, tradam Ephraimum vectori, arbit Judæ, occabit Jacob. 12. Serite justitiam, et metetis etiam fructum hujus pietatis vestrae. Scindite agrum et parate eum sementi. Tempus est ut Jovam serio adeatis, ut veniat et ipse vos doceat justitiam. 13. Haec tenus quidem improbitatem seminasti, messuisti etiam iniquitatis fructum, perceptis fructibus menda-

B 4

cibus.

esse, quod vulgo dicitur, *spumare, effervesco, sed frangere, rumpere.* Hinc substantivum פְּצַח propriæ fragmina crema ligni esse, quæ ab aqua facile auferuntur. Ita etiam οἱ ὁ verterunt: Φρύγες et Syrus: אִז גָּלָן

f) Phrasæ hujus versus omnes figuratae sunt et futuram, populi servitutem indicant, in oppositione ad libertatem, qua populus haec tenus gavisus fuerat eique adiuetus erat, ut bos sine jugo, sine loro triturans, neque sunt nimis ad vivum refecandæ.

cibus. * 14. Quoniam curribus tuis confidis et valido tuo exercitui, orietur in populo tuo tumultus, omnesque munitiones tuae vastabuntur, g) sicuti olim Schalman Betharbelem in bello isto vastavit, ubi mater cum filiis crudelissime imperfecta est. 15. Haec vero vobis ex Bethele venient propter extremam verstram impietatem. Rex Israelis h) mature exscindetur.

SECTIO XIV. CAPVT XI

1. Cum puer esset Israël, amavi eum, atque ex Aegypto vocavi filium meum. 2. Jam vero quo magis invitantur, eo magis discedunt * a me. Baali sacrificant, simulacris sufficiunt. 3. Ego quidem Ephraimi gressus formavi et * brachiis meis sustuli; sed illi non intellexerunt, me eos sanare velle. 4. Funibus humanis eos ad me trahere tentavi, funibus amoris, * jugumque eis impositum levavi. * Jam vero in eos me vertam, eos domabo. 5. Revertentur in Aegyptum, Assyriae rex eis imperabit, quoniam resipiscere noluerunt.

6. Gla-

g) Respicit propheta historiam illis quidem temporibus notam, nec tamen in sacris literis relatam. Propterea frustra laborant interpres in ea pervestiganda, aut concilianda cum historia sacra.

b) *mature בְּשָׁמֶן* h. e, in ipsis regni sui initiis, quod utique in Hosea impletum est. cf. II Reg. XVII.

6. Gladius in eorum urbibus *a)* graffabitur , conficiet *b)* mendaces eorum prophetas , * tunc fructus suorum consiliorum percipient . 7. Populus meus pertinaciter inhaeret suaे impoenitentiae, vocatur quidem ut ad Deum revertatur , * nec tamen omnes eum laudibus extollunt . 8. Quid tibi faciam o Ephraim , tene tradam exitio ? o Israel ! tene similem Adamae faciam aut evertam ut Zeboim ? Sed intimo ego commiserationis affectu erga te moveor . 9. Non agam pro irae meae fervore : non perdam Ephraim , Deus enim sum , non homo ; Sanctus a te collendus . Non veniam *c)* irae plenus in tuam perni-

B 5

ciem

a) Notetur h. l. primaria significatio verbi **חֲלָה** *terere*, quam *Schultensius* in Orig. Lib. I. cap. IX. abunde probavit, antiquis interpretibus ignorata.

b) non sunt *vectes* , neque *milites* , uti Jonathan , neque *electi* , uti Vulgatus verit. Sed proprie significat , falsos et mendaces homines a **בְּרִא** *mendax fuit* , atque h. l. uti alias v. c. Ef. XVI , 6. Jer. XLVIII , 3. de falsis prophetis dicitur.

c) Verba hebraea **לֹא אָבָא בָּעֵיר** valde vexata ab interpretibus cum antiquioribus tum recentioribus, optime putem explicata esse a Celeb. Schroedero in Observatt. ad Orig. L. H. pag. 25. ex significazione primaria verbi **שָׁר** *fervere*. Hinc substantivum **עֵיר** *iram vehementiorem* notat. Quae significatio inic loco et contextui aptissima est , sic enim

ut

ciem effervescentis. 10. Jovam sequentur, quando sicuti leo rugiet; immo rugiet et properabunt ad eum ex occidente filii. 11. Pavidi properabunt, uti avis ex Aegypto, uti columba ex Assyria. Reddam illis domos suas habitandas, inquit Jova.

SECTIO XV. CAPVT XII

1. Circumvenerunt me mendacio Ephraimitae et dolo Israëlitae atque etiam Judæi ^{a)} vagi oberrant a Deo, a sancto illo fido et constanti. 2. Ephraimitae pascun-

ultimum hujus versus membrum primo respondet: *non agam tecum pro irae meae impetu.*

^{a)} Hanc quoque interpretationem debo Cel. Schroedero l. c. p. II. Verbum רוד quod quater omnino legitur in Codice S. a plerisque interpretibus explicatur per *constantem esse, perseverare in sententia sua.* Quae significatio ut reliquis locis, ita huic parum apta est. Propheta enim non laudat Judam h. l. quem antea passim reprehenderat V. 10. VI, 4. et quocum in versu sequenti tertio Dei nomine contendit. Nempe רוד quod copiose probavit Vir ille Doctissimus, est, *buc et illuc vagari et discurrere,* diciturque proprie de grege oberrante et divagante -- est hoc loco nomen Dei ut Prov. IX, 10. Habacuc III, 3. quocum נאכְמַן in numero singulari constructum est, quemadmodum eum אלְהִים fieri quoque solet.

pascuntur vento b) et persequuntur Eurum, quotidie mendacia, simul vero perniciem sibi augent : nempe foedus cum Assyriis pepigerunt et oleum in Aegyptum detulerunt. 3. Est etiam quod Jova in Iudaëis reprehendat ; Sed puniet istam Jacobitarum agendi rationem, rependet illis ex merito. 4. Ille quidem c) Jacobus pater uester in utero supplantavit fratrem suum, deinde vero in summo suo angore vicit in lucta cum Deo ; 5. Immo vicit angelum et præevaluit, flevit et supplex gratiam imploravit. Bethel

b) Sunt dictiones proverbiales, quibus vanum et inane studium, fructu carens indicatur. Innuit vero propheta vanam esse fiduciam, quam Israëlitæ in Assyriis et Aegyptiis ponant.

c) Nominativus **בָּנָי** ex antecedenti versu repetendus est, quanquam ibi de posteris Jacobi dicebatur, hoc loco vero de ipso patriarcha Jacobo. - A plerisque quidem interpretibus hic locus vers. 4 - 7, habetur pro exhortatione populi ad imitandam fidem Jacobi patris sui. Sed invita verborum significatione, invito contextu. **בָּנָי** semper in sensu deteriori dicitur; atque applicatio exempli versu 7 manifeste docet ejus sensum et scopum : *iza tu quoque ad Deum revertere.* Igitur non de fide heroica Jacobi, sed de poenitentia, quam aliquando egerit, in protasi sermo esse debet. Pluribus hoc exposuit atque totum locum bene, uti arbitror, illustravit *Conr. Ikenius* in *Dissertat. philol. theol. Disp. XVII. de prævaricatione Jacobi hancque secuto certamine fidei pag. 282.*

le offendit eum, ibique * cum eo est locutus; 6. * et ipse Jova Deus omnipotens in hujus rei memoriam nomen ei dedit: 7. Ita tu quoque revertere ad Deum, pietateque servata et aequitate, omnem spem in eodem illo pone. 8. d) Ille vero, sc. Jacob s. Ephraim, est de genere Canaanis, manu lances fraudulentas tenet atque amat alios opprimere. 9. Hinc etiam gloriatur Ephraim se divitem esse, multasque sibi opes acquisivisse * tot suis laboribus: non esse quod magnopere in eo reprehendatur — — 10. Ego vero Jova te tuitus sum inde ab Aegypto. Patiarne ego, ut porro, veluti diebus festis, laetus aedes tuas inhabites? 11. quanquam ego saepe per prophetas sum locutus, quanquam frequentia edidi vaticinia et, qui sim, per prophetas declaravi? 12. e) Si in Gilead-

d) Praeter breviloquentiam, quae est in subiecto hujus versus **כָּנָעַן** est etiam ambiguitas in eodem vocabulo, quod non solum Canaanum sed etiam mercatorem significat. Utrumque intendisse videtur propheta ad indicandam pessimam indolem mereatorum Israëliticorum, similem nempe Canitarum. Ante **כָּנָעַן** supplendum est **וְהַזְּבִּחַ** atque vel ex antecedentibus **יַעֲקֹב** vel ex sequenti versu repetendum.

e) Fateor me hunc versum non intelligere, nec quidquam apud interpretes cum antiquiores tum recentiores inveni, quod lucem accenderet obscure dictis. Versio, quam adscripsi

CAPVT XII

29

leaditica regione, quam vana sit idololatria, cognitum fuit, sane temerarie agunt, qui Gilgale boves sacrificant; atque tamen tot aras habent, quot sunt tumuli per agrorum fulcos. 13. Jacobus quidem fugit in Syriam, serviit Israël pro uxore, pro uxore pastorem egit. 14. Posteros ejus Jova per prophetam ex Aegypto eduxit, per quem etiam saepe sunt servati. 15. Sed Ephraimitae *Jovam* vehementer irritarunt. Is igitur eorum dominus perniciem eorum non curabit, et suam, qua eum affecerunt injuriam, illis rependet.

SECTIO XVI. CAPVT XIII-XIV, I

1. Olim quando Ephraimitae loquebantur, universo Israëli terrorem injiciebant; nunc quoniam in Baale culpam contraxerunt, haec eorum auctoritas evanuit. 2. Jam vero auxerunt quoque peccata sua, fecerunt sibi fusum simulacrum ex argento, idola pro phantasia sua, quae tota facta sunt fabrili arte, atque

scripsi, facta est secundum explicationem *Grotii*. Is sensum priorum verborum נִגְלָעַר אֶתְנָא quea propter breviloquentiam imprimis obscura sunt, hunc esse putat: abductionem Gileaditarum in captivitatem per Tiglatpileserum II Reg. XV, 29. exemplo esse debere duabus reliquis tribubus, idololatria gravissimum crimen committi; admodum igitur imprudenter agere, qui Gilgale cultum idololatricum exerceant.

que de his edicunt : qui sacrificare voluerint, vitulis suam testentur venerationem. 3. Propterea erunt ut nubes matutina, ut ros mature abiens, ut gluma ab area vento dissipata, ut fumus e fumario. 4. Ego enim Jova Deus vester sum, inde a quo Aegypto estis egressi — — Deus sum, praeter me nullum alium nosse aut colere debebatis, praeter me nullus est servator. 5. Ego curam vestrum habui in deserto singulari, in terra sitiulosa — — 6. Iste vero pastu saturati, saturi animum extulerunt mei immemores. 7. Propterea eis ero quasi panther,^{a)} uti pardus in viis insidiabor, 8. Occurrat illis ut ursus orbatus, et laceratis eorum praecordiis uti leo eos ibi consumam, ferae agrestes eos diserpent — — 9. Ipsi estis o Israëlitae ! exitii vestri causa, ego enim vobis fuissim auxilio. 10. Ubi est rex vester ? ubi est ? Servet vos in omnibus urbibus vestris : et magistratus vester, quem ut et regem a me postulabatis.

^{a)} Verba textus sunt : בְּנֵי־עַל־דָּרְךָ אֲשֶׁר Antiqui interpres omnes praeter Chaldaicum נִשְׁׁבָּשׁ have pro nomine proprio Assyria. Sed hoc אֲשֶׁר scribitur. אֲשֶׁר vero est a נִשְׁׁבָּשׁ insidiari, quod verissime de pardo dicitur. Et enim hoc animal insidiosum, solerque arboribus insidere atque in praetereuntes ex improviso desilire. cf. Bocharti Hieroz. P. I. Lib. III. Cap. VII. p. 788. Sensus utriusque similitudinis est : partim aperta vix ut leo, partim ex insidiis ut pardus vos aggrediar.

tis. 11. Dedi *b)* vobis regem in ira mea, sed fustuli eundem per indignationem meam — 12. Ephraimi peccata uti fasciculus colligata et reposita sunt. 13. Dolores parturientis eum corripiant — — *c)* Filius est inspiens, alioquin non tam diu haereret in matrice — — 14. Ego quidem liberarem eos ab inferno atque a morte redimerem. Forem pestis tua, o mors, tuumque, o inferne, excidium. Sed nihil est, quod me ad decreti mei mutationem movere possit. 15. Nam cum

b) Recte, uti arbitror, *Grotius* ad h. 1. Dedi jam saepius, id est, iratus peccatis vestris sivi vos per seditiones et caedes mutare reges pro lubitu II Reg. XV. Nam de Saulo sermo esse non potest, quia in ejus rejectione non tam poena fuit populi quam potius Savli.

c) Notent tirones celerem transitum ab uno tropo ad alium. In priori membro propheta populum cum ipsa matre, in posteriore cum filio nascendo comparat. Omnino scriptores orientales in usu troporum non solent eam *anglicanum* adhibere, quam Graeci et Romani et patriae linguae scriptores. Igitur ad horum regulas non sunt exigendi. Pulchra illis videtur cereberrima illa mutatio imaginum, in quibus aliquam modo rei comparatae similitudinem spectant, nulla ratione habita dissimillimae caeterum naturae cum imaginis tum rei comparatae. Nobis vero ex nostrae linguae ingenio, ex nostris moribus aliter videtur. Absit tamen ut hoc vitio vertamus sacris scriptoribus, qui profecto, propterea quod suae linguae elegantiam sectati sunt, tam parum sunt reprehendendi, quam nostrorum temporum homines, quod ex suis moribus vivunt, scribunt, loquuntur.

cum d) ille sc. Ephraim inter populares suos indomitae sit naturae, ventus orientalis Jovae ex deserto ascendens fontes ejus arefaciet omnesque scaturigines exsiccat: is omnes elegantioris supellestilis thesauros diripiet. CAPVT XIV, I Rea facta est Samaria, nam contra Deum suum rebellavit; gladio peribunt ejus cives, parvuli eorum collidentur et gravidæ eorum discidentur.

SECTIO XVII. CAPVT XIV

2. R^evvertimini, o Israëlitae, ad Jovam Deum vestrum, ista enim mala vobis evenient propter peccata vestra. 3. Admittite hanc admonitionem: ad Jovam reversi dicite: remitte nobis omnia peccata nostra, placeat tibi hoc emendationis nostrae initium, tunc reddemus tibi vota sacrificiorum labiis nostris. 4. Non amplius Assyriorum auxilia implorabimus, neque

ד) אֶת־נָא referendum est ad Ephraïnum in vers. 12: Ille igitur inter fratres, h. e. inter reliquas regni Israëlii tribus *indomitae naturae* esse dicitur. Ita ego verbo verbum נְבִרֵא quod h. l. tantum existat, formatum ex substantivo נְבָרֵא onager, quod et de homine feroce dicitur. Atque hanc explicationem praefero alteri pluribus interpretibus probatae, quae illud פַּרְאָה cum פַּרְהָה fructuosus fuit, comparat, quia ratio redditur, cur Deus consilium s. decretum suum mutare non possit.

que in Aegyptiorum equitatu fiduciam nostram pone-
mus , neque imagines a nobis fictas ut Deum cole-
mus ; tu vero soles misereri eorum qui auxilio de-
stituti sunt. — — 5. e) Sanabo vulnera propter des-
tionem ipsis inflicta , liberali amore eos diligam ,
ira mea jam consopita. 6. Ero Israëlitis quasi ros ,
efflorescent ut lilium , radices agent ut *arbores* Liba-
ni. 7. Late se diffundent eorum rami , et sicuti oli-
va florescent : odorem emitte ut Libani *arbores*.
8. Redibunt et sub umbra ejus degent , augebun-
tur ut frumentum , germinabunt ut vitis , suaviter
olebunt ut vinum Libani. 9. Quid igitur mihi am-
plius f) Ephraim cum idolis ? * Affixi quidem eum ,
sed eundem iterum curabo. Similis erit abieti viren-
ti , fructus vero suos per me accipier. 10. g) Quis
est sapiens , qui haec consideret ? quis prudens , qui

C

haec

e) Respondeat Deus ad praecedentes preces populi.

f) Chaldaeus et Syrus , quos nonnulli interpretes sequuntur ,
post *Ephraim* supplant : *dicit*. Nempe Ephraimum promit-
tere , se non amplius rem cum idolis habiturum esse. Sed
illa ellipsis necessaria non est. Sunt verba Dei , qui inde
a vers. 5. usque ad 10. loquuntur. Fraudis fuit sine dubio
interpretibus illud [¶] quod non meminerunt saepissime ,
ut et pronomina personalia , pleonastice poni , ut supra
XII, 9.

g) Sunt verba prophetae , qui queritur paucos esse inter
Israëlitas , qui ad haec attendant et feriam poenitentiam
praescripto modo agere velint.

haec intelligat? Viae quidem Dei rectae sunt, atque
pii in iis incedunt, impii vero in eis offendunt.

J O E L

SECTIO I. CAPVT I

1. **J**oel Pethuelis filius jussu Dei haec dixit : 2. Au-
dite senes, attendite omnes incolae : num accidit tale
quid vel vestris vel majorum vestrorum temporibus?
3. Narrate hoc filiis vestris, et filii vestri eorum na-
tis, et horum nati sequenti générationi. 4. Quod
a) eruca reliquit, consumet locusta, quod lo-
custa

a) De his vel locustarum vel aliorum ejusdem generis insecto-
rum speciebus conferatur omnino Bochartus in Hieroz. P. II.
Lib. IV. Cap. IV. et V., in quibus doctissimum commenta-
rium scripsit in ea, quae de locustis Capite I. et II. Joëlis
leguntur. Deinde Illustris Michaelis in libro eruditissimo,
cui titulum fecit : *Fragen an eine Gesellschaft gelehrter
Männer* etc. p. 89. Is quidem גַּזְמָן putat esse erucam,
הַרְבָּה nomen generale locustae, קִלְׁבָּן speciem scarabæi,
nempe non alati sed in forma vermiculi existente, german-
ice ein Engerling; חַסְיָן animalculum, quod mensibus
Augusti et Septembri radices arrodat et sementem perdat,
germanice eine Feldgrille. Nos hebraicum nomen in ver-
sione posuimus, aliud ei respondens ignorantes.

CAPVT I

35

custa reliquit , consumet scarabaeus , et quod scarabaeus reliquit , consumet Chasib. 5. Experciscimini , o ebrii , et plorate , ejulate omnes vini potores , propter mustum ori vestro erectum. 6. Enim gens ascendit contra terram meam fortis et innumerabilis ; cuius dentes sunt ut dentes leonis et dentes molares ut leaenae. 7. Vitem vastat , sicum confringit , decorticando prosternit , ramos ejus dealbat. 8. Plange ut virgo lugubri vestitu incedens propter maritum nuper ei junctum. 9. Sublatum est fertum et libamen e templo Jovae , lugent sacerdotes Jovae ministri. 10. Ager vastatus est , luget terra ; corruptum est frumentum , sublatum mustum , periit oleum. 11. Agricolae spe sua exciderunt , vinitores lugent propter triticum et hordeum ; messis enim spes periiit. 12. Vitis desolata est , ficus exaruit , malus punica , malus cidonia , omnes omnino agrorum arbores exaruerunt , omne de hominibus gaudium est sublatum. 13. Vestitu lugubri amicti lugete sacerdotes , ejulate arae ministri , noctem adeo in luctu transfigite , Dei ministri , nam fertum et libamen ex aede Dei vestri est ademtum. 14. Indicite jejunium , proclamate ferias , convocate senes omnes omnino terrae incolas ad templum Jovae Dei vestri , ad Jovam clamate — — 15. Heu diem illum ! instat dies Jovae ! vastatio ab omnipotente venit. 16. Nonne nobis videntibus cibus ablatus est , e templo Dei nostri

C 2

iae-

laetitia et gaudium? 17. Sata sub glebis exaruerunt, cellae destructae, horrea everfa videntur sublato frumento. 18. Quam ingemiscit jumentum! greges armentorum nesciunt quo se vertant, quod pabulo carrent, balantum quoque greges plectuntur. 19. Ad te, Jova, clamo, aestus enim consumit loca pascua, flamma incendit omnes agrorum arbores. 20. Jam quoque omnia agrorum animalia ad te clamant, exsiccatis omnibus aquarum fontibus, et saltuum manionibus igne consumitis.

b) SECTIO II. CAPVT II, I-14

1. **T**uba clangite Zione, clamate in monte meo sancto, contremiscant omnes terrae incolae. Venit enim dies Jovae, appropinquit. 2. Dies tenebrosus et caliginosus, dies nebulosus et ater. Sicuti aurora super montes se diffundit, ita populus venit mul-

b) De eadem a locustis infligenda calamitate novo sermone agit propheta. Nihil vero in ejus descriptione esse fictum aut exaggeratum, nihil ingenio poetico datum, sed omnia veritati quam maxime consentanea testatur, praeter scriptores a Bocharto citatos, etiam recentior testis oculatus ejusmodi vastationis a locustis infictae, cuius descriptio omni ex parte convenit cum ea, quam propheta dedit; nempe Anglus ille doctissimus Shaw in Itinerario, cuius versio germanica Lipsiae prodit 1763; dignus qui ad hunc locum conferatur pag. 165 seqq.

multus et potens , qualis nec antea unquam fuit ,
nec postea ullis saeculorum annis futurus est . 3. An-
te eum ignis consumit , post eum flamma perdit.
Terra , quae ante eum horto amoenissimo similis erat ,
post eum desertum erit vastatum , nec quidquam po-
terit ei effugere . 4. Speciem equorum habent , cur-
runt sicut equites . 5. Sonum edunt uti currus , su-
per montium cacumina salientes , strepitum edunt uti
ignis stipulas consumens , uti populus validus ad pu-
gnam instructus procedit . 6. Ante eum gentes con-
tremiscunt , omnium vultus pallorem contrahunt .
7. Currunt ut milites , ut bellatores murum scan-
dunt , sua quisque via incedunt , non desleunt de
suis semiris . 8. Alii alios non urgent , suo quisque
itinere vadunt et in tela coeco impetu feruntur . 9.
Urbem pervadunt , in muris discurrent , domos scan-
dunt , per fenestras intrant ut fures . 10. Eorum
adventu terra contremiscit , caelum movetur , sol et
luna obscurantur , stellae splendorem suum amittunt .
11. Jova convocat suum exercitum , ingens est ejus
multitudo , fortis , mandata Dci exequens . Ille vero
Jovae dies insignis est , valde terribilis , quem nemo
sustineat — — 12. Redite igitur ad me , inquit
Jova , toto corde vestro , jejunando , plorando , lu-
gendo — — 13. Sed non tam vestes vestras , quam
corda potius vestra scindite , quando ad Jovam Deum
vestrum revertimini . Quoniam enim benignus est ,

misericors, tardus ad iram, insignis clementiae et
lubenter a poena inferenda abstinet: 14. fortasse nobis
reconciliatus terram iterum fertilem reddit, ut ferta et
libamina ei offerre possimus.

c) SECTIO III. CAPVT II, 15-27

15. **T**uba clangite Zione, indicite jejunium, proclamate ferias, 16. populum convocate, indicite conuentum, congregate senatores, adducite parvulos et lactantes; sponsus prodeat e conclave suo, et sponsa e suo penetrali. 17. Inter vestibulum et altare sacerdoles sacra Jovae curantes lugeant: parce, Jova, inquiet, populo tuo, noli eum expōnere opprobrio gentium, quae ei dominantur: quid negent gentes, ei Deum suum adesse? 18. Immo ulciscetur Jova terram suam, parcer populo suo. 19. Exoratus Jova suis dicet: En ego mittam vobis frumentum, mustum, oleum; quibus satiemini, non exponam vos amplius gentium ludibrio. 20. Etenim *istud locustarum agmen*, quod e Septentrione venit, amovebo a vobis et propellam in terram siccām et desertām d); primam earum partem abigam ad mare orientale e), et posstre-

e) Novam cum hoc versu sectionem incipiendam esse, patet ex ejus initio secundae sectioni simillimo.

d) h. e. in Arabiam desertam.

e) h. e. ad mare mortuum, quod Hierosolymae ad Orientem situm est.

stremam ad mare postremum *f*), ita ut mortuae foetorem exhalent; *g*) nam magna faciam. 21. Noli timere, o terra, exulta, laetare, nam magna faciam. 22. Nolite timere agrestes pecudes, nam loca pascua germinabunt, arbores fructum ferent, ficus et vitis largos fructus emittent. 23. O Zionitae exultate, laetamini de me, Deo vestro, dabo vobis pluviam, quantum satis est, demittam pluviam matutinam et serotinam primo statim mense: 24. ita ut plenae sint areae frumento, et torcularia musto et oleo redundant. 25. Atque ita reddam vobis proventus eorum annorum, quos consumferant locustae, tauri scarabaei, Chafil et erucae, ingens ille meus exercitus, quem in vos misero. 26. Tunc ad satiatem comedetis, meque celebrabitis, qui tam mirifice vobiscum egerim, immo spes vestra vos nunquam fallet. 27. Et sic intelligetis me inter vos versari, me Jovam Deum vestrum vos tueri et alium nullum, immo spes vestra vos nunquam amplius fallet.

C 4

SECTIO

f) h. e. mediterraneum.

g) Nonnulli interpretes verba hebraea סְגִירֵל לְעַשְׂׂוֹת nonnulli interpretantes verba hebraea סְגִירֵל לְעַשְׂׂוֹת de locustis intelligunt, in hunc sensum: quia nimiam fecerunt, scilicet nimis terram vastarunt. Ita et Syrus, Chaldaeus, Vulgatus. Sed puto rectius ea ut verba Dei loquentis accipi, et addita esse ad fidem faciendam liberacioni inexpectatae, quemadmodum sub finem sequentis versus eundem in finem repetuntur.

SECTIO IV. CAPVT III

1. Deinde aliquando futurum est , ut ego spiritu meo impleam omnis generis et conditionis homines ; tunc filii filiaeque vestrae varicinabuntur , senes vestri somnia somniabunt , et juvenes vestri visiones videbunt . 2. Quin et in servos et ancillas illis temporibus effundam spiritum meum . 3. Tum vero etiam prodigia in caelo et in terra edam , sanguinem , ignem et fumum instar columnae ascendentem . 4. Sol in tenebras convertetur & luna in sanguinem , antequam veniat dies ille Jovae magnus et terribilis . 5. Quicunque vero Jovam invocaverit , servabitur . Erunt enim in monte Zion atque Hierosolymae qui evadant , quemadmodum Jova promisit , nec non reliqui , quos Jova vocabit .

SECTIO V. CAPVT IV

1. Illis autem diebus eaque tempore , quo Iudeos et Hierosolymitanos captivos reducam , 2. congregatas a me omnes nationes in a) vallem Josaphati deducam ,

a) *Vallis Josaphat* hoc loco impropte dicitur . Alludit sine dubio propheta ad historiam , quam legimus II Paral . XX , 16 seqq. Alibi , praeter h. l. et in^{ta} vers. 12 , hujus vallis mentio non fit , cf. Relandi Palaestina pag . 262. Metaphorice locus indicatur , ubi Deus vindictam sumere promittit de populi sui hostibus , uti quondam fecit sub rege

Jo-

cam , ibique de illis judicium habebo , quod popu-
lum meum , nempe Israëlem mihi sacrum , inter gen-
tes dissiparunt meamque terram partiti sunt : 3. quod
forte de populo meo jacta puerum cum scorto per-
mutarunt , et puellam pro vino , quod biberent , vendi-
derunt . 4. Quid ? an vos Tyrii , Sidonii , vosque
Philistaci omnes , an vos damnnum aliquod mihi infer-
re aut injuriam facere audebitis ? mox , mox vobis
rependam illam injuriam vestram in caput vestrum .
5. Siquidem vos argentum et aurum meum abs-
tulisti , resque mihi carissimas intulisti in ve-
stra palatia . 6. Judaeos vero civesque Hierosol-
ymitanos vendidisti Graecis , ut eos quam lon-
gissime a finibus suis removereris . 7. En vero exci-
tabo eos inde , quo eos vendidisti , vobisque hanc ve-
stram injuriam in caput vestrum regeram . 8. Ven-
dam filios filiasque vestras per Judaeos , qui eos Sa-
baeis genti remotissimae vident . Id ego Jova minitor .

b) SECTIO VI. CAPVT IV

9. Proclaimate hoc inter gentes : bellum parate , mi-
litites conquerite , adsinet , convenient omnes bellatores .
10. Cudite ligones vestros in gladios , et falces vestras

C 5 in

Josaphato . Sed simul inest allusio ad etymologiam *Jova*
judicabit .

b) Novam pericopam , ejusdem tamen cum praecedente argu-
menti , in hoc versu incipere docet initium ejus , atque
etiam formula solemnis , qua praecedens finitur .

in jacula : infirmus fortem se dicat. 11. Congregamini omnes gentes finitiae ! convenite , c) franget Jova robur vestrum ! 12. Adsinet et convenient gentes in valle Josaphat , ibi ego judex sedebo gentium omnium finitimarum. 13. Immitte falcem , nam maturuit messis. Agite , descendite , refertum est prelum , exundant torcularia — gravissima erit ista calamitas. 14. Ingens hominum multitudo adest in valle ista iudicii — — instat ille Jovae dies in valle iudicii. 15. Sol et luna obscurabuntur , stellae amittent splendorem suum. 16. Dira pronunciabit Jova e Zione , ex Hierosolymis edet vocem suam , qua caelum et terra movebuntur. Sed refugium erit populo suo , robur Israëlitis. 17. Tunc intelligetis me Jovam Deum vestrum esse , habitantem Zione , in monte meo sancto : Tunc sancta erit Hierosolyma , nec peregrini eam amplius pervadent. 18. Eo tempore montes mustum destillabunt , et colles lacte fluent : omnes Iudeae alvei aqua scatebunt , et fons e Jovae domo ortus omnem vallem Schittim irrigabit. 19. Aegyptus vero vastabitur , et Idumaea in solitudinem redigetur : propter crudelitatem in Judaeos exercitam , in quorum

terra

c) Ita Chaldaeus et Syrus vertunt vocabulum נִמְחַת quod h. l. legitur , ut sit nempe a נִמְחָה forma chaldaica. Altera explicatio , qua a נִמְחַת descendit derivatur , admodum coacta est et contextui parum convenit.

terra sanguinem innocentem effuderunt. 20. Iudaea vero diuturna pace fruetur, et Hierosolyma per plures generationes. 21. Ita tandem ulciscar sanguinem eorum, ego Jova, qui in Zione habito.

AMOS

SECTIO I. CAPVT I, 1. 2

1. Effata Amosi pastoris Thekoensis, quae contra regnum Israëliticum protulit, temporibus Uſiae regis Iudee et temporibus Jerobeami Joasi filii regis Israëlis, biennio ante terrae motum. 2. Ita vero dixit: Jova ex Zione dira pronunciat, atque ex Hierosolyma edit vocem suam: a) Nempe pastorum stationes stabuntur et Carmeli caput exarescit.

SECTIO

a) Haec verba peculiare quoddam vaticinium continere, patet ex eo, quod sequentia nullam cum hoc habent connexionem, sed pro argumenti diversitate diverso etiam tempore dicta videntur. Utrum vero pluribus verbis propheta illud exposuerit, an his paucis tantum protulerit, neque affirmare volumus, neque negare.

SECTIO II. CAPVT I, 3--II, 16

3. Haec dicit Jova : b) Multa quidem crimina Damascus commisit , hoc vero inprimis facit , c) ut impleam quod minatus sum , quod ferreis tribulis contriverint Gileaditiae regionis incolas . 4. Propterea ignem immittam in domum Hasaelis , qui palatia Benhadadi consumet : 5. praeterea frangam Damasci repagula , perdam incolas vallis Aven et sceptrum tenentem

b) Verba hebraica **עַל שְׁלָשָׁה פְּשִׁיעָרֶת וְעַל אֲרֹבֶעָה**

לֹא אַשְׁׁוּבֵנִי varie ab interpretibus explicantur. Mihī quidem sensus investigatio , si ad apodosin s. ad rationem a propheta redditam attendimus , non difficilis videtur. Manifeste vero in hac docetur , quodnam sit *quartum* illud crimen , ob quod Deus poenam differre diutius nolit. Igītū *tria* peccata , quae quartum illud antecesserint , omnino omnia indicant , quae praeter illud quartum commissa sunt , numero certo pro incerto posito. Similis phrasis est Prov. XXX, 15, 18. 21. Job. V, 19. - Quanquam vero propheta singulas longioris hujus pericopae partes haec formula incipit , quae , ut dictio proverbialis , lingua adhuc vivente , vi non erat defituta , ego tamen eandem in versione retineri posse non existimavi. Nam latinis lectoribus obscura est , et nova versione indiget , propterea etiam in sequentium ἑτοίμαι initiiis , ubi repetita est , in ea vertenda variavi.

c) **לֹא אַשְׁׁוּבֵנִי** non avertam illud. Est Litotes : certissime puniam , et exequar decretum illud meum. cf. Num. XXIII , 20.

nentem ex Beth Aden ; Syriae populus Cyrenen abducetur , inquit Jova — — 6. Haec dicit Jova : Multa quidem peccata commisit Gaza , hoc vero in primis efficit ut minas impleam , quod nempe magnum hominum numerum captivum abduxerint et Idumaeis tradiderint . 7. Propterea muros Gazae igne incendam , isque ejus palatia consumet . 8. Perdam Asdodae in colas et sceptrum Askalonis tenentem , manum meam convertam adversus Ekronom , omnesque Philistaeorum reliquiae peribunt , inquit Jova — — 9. Haec dicit Jova : Tyrus quidem saepe peccavit , sed tandem adeo graviter , ut non possim poenam avertere : immemores nempe fraternalis amicitiae permagnum captivorum *Israëlitarum* numerum Idumaeis tradiderunt : 10. Ignem propterea immittam muris Tyri , qui ejus palatia consumet — — 11. Haec dicit Jova : Idumaei peccatorum suorum numerum novo aliquo ad auxerunt , quod punire non intermittam : gladio nimirum persecuti sunt consanguineos suos , atque adeo in mulieres gravidas saevierunt . Sine fine eorum ira rapuit , suamque atrocitatem nullo modo cohibuerunt : 12. Propterea Temanem igne incendam , is Bozrae palatia consumet — — 13. Haec dicit Jova : Superioribus peccatis Ammonitae hoc gravissimum addiderunt , quod certissime puniam : gravidas mulieres Gileadensium dissecuerunt , ut suos fines dilatarent . 14. Muros Rabbae igne succendam , qui ejus pala-

tia

ria absumet: cum clamore tempore praelii, cum turbine die procelloso. 15. Rex eorum in captivitatem abibit, una cum proceribus suis. Hoc Jova minatur — — CAPVT II. Haec dicit Jova: Cum antea multis modis, tuum nunc gravissime Moabitae peccarunt, ut non possum non eos punire; ossa regis Edomitarum in cineres combusserunt. 2. Propterea terrae eorum ignem immittam, is arcis Kiriothenes absumet, et omnino finem habebit regnum Moabiticum ingenti cum tumultu et belli strepitu. 3. Perdam ejus principem eorumque duces eodem tempore interficiam. Haec Jova minatur — — 4. Idem ille Jova Judaeis dicit: Non possum me ulterius continere, quin propter tot tantaque eorum peccata in eos animadvertis. Legem meam spreverunt, statuta ejus non servarunt, eadem falsissima idola, quae maiores eorum sectati sunt, ipsos quoque seduxerunt: 5. Propterea ignem Iudeae immittam, is Hierosolymae palatia consumet — — 6. Haec dicit Jova: Israëlitis non possum ulterius indulgere, non solum propter peccata eorum antea jam commissa, sed etiam propter ea in quibus quotidie pergunt. Vendunt justum argento et pauperem d) vilissimo pretio. 7. e) Delectantur luetu tenuium, pauperum res per-

מְבָרֵךְ נַעֲלִים (d) pro pari calceorum, dictio proverbia lis, *vilissimo pretio*, cf. VIII, 6. Joel IV, 3.

e) Textus hebreus ad verbum versus ita habet: *anbelant ad pulve-*

pervertunt, pater et filius cum eadem puella rem ha-
bent, quibus factis nomen meum sanctissimum profa-
nant. 8. Reclinant super f) stragulis pignoratis jux-
ta idolorum aras, et pecunias hominibus innocentibus
extortas compotationibus absument in templis deo-
rum suorum : 9. Atqui ego vestra causa perdidi A-
morrhæos, gentem eximiae magnitudinis et roboris
insignis, eosque radicitus extirpavi. 10. Vosque ex
Aegypto eductos in deserto quadraginta annos duxi,
ut hanc Amorrhæorum terram occupare possetis.
11. Excitavi e filiis vestris prophetas, atque ex ado-
lescentibus vestris Nasiræos. Nonne haec omnia ve-
ra sunt, o Israëlitæ? inquit Jova. 12. Vos vero
Nasiræis vinum datis et prophetis vaticinari interdi-
citis. 13. En ego premam vos, ut plaustrum ma-
nipulis onustum premit. 14. Peribit effugiendi occa-
sio veloci, nihil juvabit fortem robur suum, miles vi-
tam suam tueri non poterit; 15. qui arcum prehen-
dit, non consistet; pedibus velocissimus non elabetur,
nec eques evadet, 16. militum animosissimus nudus
effugiet eo tempore, inquit Jova.

SECTIO

*pulverem terræ in capite tenuium. Signum erat luctus et
tristitia, caput pulvere conspergere. cf. Job. II, 12. Hinc
sensus est: optant, ut alii lugeant, et quantum in ipsis est,
hoc efficere student.*

f) בְּגַד non solum *vestis* est, quae induitur, sed etiam
stragula I Sam. XIX, 13.

SECTIO III. CAPVT III, 1-8

1. **A**udite hoc, quod ego vobis dicam, o Israëlitae, vobis omnibus quos ex Aegypto eduxi. 2. Cum vos praे omnibus aliis terrarum orbis nationibus tantopere dilexerim, animadverram etiam in tot vestra peccata — — a) 3. Num duo iter una ingrediuntur, nisi animis inter se consentiant? 4. b) Num rugit leo in silva, si praeda ei non obveniat? aut vocem emitit e lusstro suo, nisi quidquam ceperit?

5. Num

a) Quæstiones hæc Amosi parabolicae, uti vocantur, vers. 3 - 7. pertinent ad sententiosum dicendi genus Orientalium, quo per comparationes docent aut similitudines, earum applicationem autem lectoris judicio relinquunt. Orientur hinc nonnunquam ambiguitas, dum applicatio diversa potest ratione institui. In hoc quidem loco unum prophetæ scopum fuisse existinem, nempe hunc: prophetas fide dignos esse, quod ex divina revelatione omnia dicant. Is sensus esse videtur primæ parabolæ in hoc versu: Non possent prophetæ prædicere certo eventura, nisi a Deo, qui solus futura novit, resceiverint.

b) Testantur rerum naturalium scriptores, leonem non rugire, nisi praedam ceperit aut capturus sit, ad terrorem alii animalibus injiciendum, cf. vers. 8. Sensus igitur est: Quemadmodum leo non rugit, nisi praedam videat, quæ visa statim irruit eaque potitur: ita minæ meæ, quas per prophetas vobis annuncio, non frustraneæ erunt, cum summo damno vestro earum implementum videbitis.

5. c) Num cadit avis in laqueum , nisi ei tendicula posita sit ? d) num tolli solet laqueus , quin aliquid ceperit ? 6. e) Num tubae clangor exoritur in urbe , quin homines pavidi concurrent ? f) aut ullum in urbe malum existit , quod Jova non fecerit ? 7. g) Atqui Jova Deus nullum solet malum immittere , nisi hoc suum consilium prophetis suis ministris revealat.

h) SECTIO IV. CAPVT III, 8 - 15

8. Leone rugiente quis non timeat ? Domino Jova loquente , quis non vaticinetur ? 9. Nunciate hoc per arces Asdodenenses , per omnes Aegypti arces ; dicite ; convenite in Samariae montibus , et videte ,

D

quae

c) Ut avis non cadit in laqueum temere , ita homines non incident in mala casu et fortuito : prophetae indicant eis , quid sit eis eventurum ex Dei voluntate .

d) Ita vos non effugietis poenas , quas Deus vobis per prophetas annunciat .

e) Sed ad prophetarum voces nemo attendit , nemo de avertendo malo sollicitus est .

f) Ita eriam vestra mala vobis non casu aut fortuito , sed ex divina voluntate evenient .

g) Nempe hunc in finem , ut hi homines moneant , ut poenitentiam agant , atque hac ratione malum a se avertant .

h) Novae sectionis indicium est , quod sermo ab universo populo ad regnum Issaeliticum in specie vertitur .

quae sint ibi injuriae , quae ubique violentiae. 10.
 Recte factis nequaquam delestantur , inquit Jova , sed
 thesauros in aedes suas congerunt vi atque injuria
 partos. 11. Propterea haec Jova Deus minatur :
 Calamitas huic terrae et toti quidem orietur , tunc
 dejicieris ab illa tua potentia , tunc aedes istae tuae
 diripientur. 12. Haec dicit Jova: * Quemadmodum
 pastor ex ore leonis duo crura aut auris particulam
 eripit : sic Israëlitae Samariam incolentes servabun-
 tur , suis viribus aut potentiae et Damasco fiden-
 tes — — 13. Audite hoc , atque de eo etiam com-
 monesfacite Jacobitas , inquit Dominus Jova Deus
 omnipotens : 14. Quando ego Israëlitas propter peccata
 sua puniam , animadvertam etiam in altaria Bethelis ,
 capitellis eorum decussis in terram ipsa dejicientur.
 15. Praeterea destruam domum hibernam aequa ac
 aestivam ; tunc diruentur domus ebore ornatae , et
 magna ista domorum copia solo adaequabitur : Haec
 Jova dixit.

SECTIO V. CAPVT IV

1. **A**udite hoc , vos divites et potentes Samariae ,
 qui tenues injuria afficitis et opprimitis pauperes , qui
 dominis vestris dicitis : afferte , quod bibamus. 2.
 Jurat Dominus Jova per sanctitatem suam , futurum
 esse ut vos contis auferamini , et , si qui reliqui sint ,
 hamis pescatoriis. 3. * Per muri ruinas singuli egre-
 diemini

diemini, et in Armeniam * abducemini. 4. Pergite modo, inquit Jova, Bethel peccare et Gilgale augere culpam vestram; afferte singulis matutinis sacrificia vestra, et tertio quoque die decimas. 5. Adolete * de ipsis rapinis eucharistica, et sacra voluntaria proclamate et indicite; ita enim facere amatis, Israëlitae, inquit Jova Dominus. — — 6. Quanquam vos a) fame in omnibus urbibus vestris cibique penuria in omnibus oppidis vestris affligerem, tamen ad me non rediistis, inquit Jova. 7. Quanquam pluviam a vobis tribus mensibus ante messem cohiberem, et in hanc urbem pluens in illam non pluerem, aliasque fundus complueretur, alias pluviae expers areret: 8. Ita ut duo triave oppida ad unum oppidum confluerent aquandi causa, neque satiarentur: tamen ad me non rediistis, inquit Jova. 9. Afflxi vos uredine et rubigine, hortos vestros multos, vineas vestras, ficeta et oliveta vestra consumsit eruca; nec tamen ad me rediistis, inquit Jova. 10. Pestem vobis immisi, ut olim Aegypto feci; gladio imperfecti sunt juvenes vestri, equi vestri abacti, et cadavera in castris occisorum foetorem * in nares vestras exhalarunt; nec tamen ad me rediistis, inquit Jova. 11. Vestrorum oppidorum quaedam everti, uti olim Sodomam et Gomorrah everti, ita ut similes sitis torri ex incendio

D 2

erepto;

a) In textu hebraeo est elegans periphrasis *famis*; dedi vobis

בְּקִרְוֹן שְׁנָיו immunitatem dentium.

erepto ; nec tamen ad me rediistis , inquit Jova. 12. Faciam igitur vobis , o Israëlitae , quod minatus sum. Sed quoniam ita faciam , me Deum vestrum ante placare studete. 13. Montes condidi , ventum creavi , homini quae sint mea consilia indico , b) res prosperas et adversas induco , superbe se efferentes contro. Jova Deus omnipotens nomen meum est.

SECTIO VI. CAPVT V, 1-17

1. Audite hoc , quod dicam : naenias in vos profaram , o Israëlitae : 2. Cecidit , nec iterum surget , virgo Israël ; in terram dejecta est , non est qui eam erigat — — 3. Haec enim minatur Dominus Jova : quae de urbibus Israëliticis mille cives habebat , centum habebit superstites , et quae centum alebat , decem habebit superstites : 4. Propterea haec dicit Jova Israëlitis : quaerite me , et vivetis ; 5. nec quaerite Bethlehem , nec Gilgalem venire , nec Bersebam abite ; Gilgal enim captiva abducetur , et Bethel redigetur in nihilum ; 6. Quaerite Jovam et vivite , ne invadat ut ignis Josephitas , qui consumat , nemine in extinguedo

b) Verba tropica , quae sunt in textu hebraeo , cum propriis perspicuitatis causa commutavi. Verba textus ita habent : faciens auroram et caliginem , gradiens super excelsa terrae. Mihi quidem haec verba tropice dicta videntur , quia ille incessus Dei per terrae excelsa non aliter dicitur , nec intelligi potest. Quodsi malit aliquis propriam rotinere significationem , ego quidem non repugno.

guendo * Israëlitis auxilium ferente. — — 7. Sed isti
jus in amarissimam injuriam pervertunt , et justitiam
pedibus conculcant. 8. * Deserunt eum , qui Plejadæ,
qui Orionem fecit , qui mutat lucem in tenebras , et di-
em * nocte obscurat , qui convocat aquas maris , easque
in terram effundit. Jova est nomen ejus. 9. Qui in-
ducit vastationem super potentem , facitque ut loca
munita destruantur — — 10. Sed isti oderunt ,
qui eorum injustitiam reprehendit , et aversantur , qui
aequitatem commendat. 11. Quoniam igitur tenues
opprimitis , et frumentum ab iis oblatum accipitis , do-
mos , quas quadrato lapide exstruitis , non habitabis ,
et vinearum praestantissimarum , quas plantastis , vinum
non bibetis. 12. Novi enim ego multa peccata vestra , et
scelera vestra gravissima. Novi ego qui aduersantur justo ,
muneribus corrumpuntur , et pauperes jure suo defrau-
dant. 13. c) Ad haec cum tempora sint corruptissi-
ma , tacet qui sapit — — 14. Bonum quaerite ,
non malum ; ita enim felices eritis , et tunc Jova De-
us omnipotens vere vobis aderit , quemadmodum glo-
riamini. 15. Odio habete malum , et diligite bonum ,
atque justitiam in loco judicii stabilitate , fortasse gra-
tiosum se praestet Jova Deus omnipotens Josephita-
rum reliquiis. 16. Profecto enim haec Jova Deus
omnipotens , Dominus minatur : in omnibus plateis
planctus audietur , in omnibus vicis ejulabitur , agri-

D 3

colæ

c) Tacet , ne aliis nihil proficit , sibi vero noceat.

colae ad luctum et lamentandi periti ad planetum vocabuntur. 17. In omnibus vineis planetus audietur, me inter vos grassante, inquit Jova.

d) SECTIO VII. CAPVT V, 18-27

18. **V**ae his, qui Jovae diem videre cupiunt? quid vos illum diem praeoptatis? tenebrisosus erit, non lucidus. 19. Perinde ac si quis leonem effugerit et occurrat ursu, aut domum ingressus, dum manum parieti applicat, anguis eum mordeat. 20. Sane ille Jovae dies tenebrisosus erit, non lucidus; caliginosus, non splendidus. 21. Odi, fastidio dies festos vestros, nec odore solennitatum vestrarum delector. 22. Quodsi mihi sacrificia aut alias facitis oblationes, tamen mihi non placent, nec ista pro salute opima respicio. 23. Cesset ille carminum vestrorum strepitus, nolo ego cantum nabliorum vestrorum audire. 24. Fluat ut aqua aequitas, et justitia ut fons perennis. 25. e) Num victimas aut ferta mihi obtu-

d) Novam sectionem incipere, argumentum docet. Propheta enim reprehendit eos, qui ejus comminationes ridebant atque illud periculum procul putabant abesse, cf. Cap. VI, 3.

e) De hoc loco, in quo explicando tot viri docti laborarunt, omnium optime, ni fallor, egit Zablonski in Commendatione, cui titulum fecit: *Rempah, Aegyptiorum Deus*, ab Israëlitis in deserto cultus. Lipsiae 1731. 8. Prima quidem difficultas est in vers. 25, ad quem quaeritur, quomodo

obtulisti quadraginta annis in deserto, o Israëlitae ?
26. Quin potius facellum regis vestri, nempe Ciju-

D 4

nem

modo propheta neget, Israëlitas in deserto per quadraginta annos Deo sacrificia obtulisse, cum contrarium potius ex Exod. XXIV. Num. VII. et IX. colligi possit, atque etiam improbabile videatur, Mosen permisisse, ut leges de sacrificiis, ab eo modo latae, omnes negligenterentur. Ad hanc difficultatem removendam viri docti varias rationes attulerunt, ex quibus haec in primis probabilis videtur : leges de sacrificiis eorumque ordine et modo eum in finem a Deo das-
tas fuisse, ut non tam in deserto, quam in terra Canaanæ observarentur, et propterea maximam partem in deserto fuisse neglectantur. cf. Deut. XII, 8 seqq. Quibus ego hoc addo : prophetam non reprehendere populum propter cultum leviticum in deserto omisum, sed docere, Deum non tam vietum delectari, quam potius justitiae et pietatis studio, quod versu praeced. 24. commendarat ; propterea eum passum fuisse, ut ille sacrificiorum cultus omitteretur ; populum vero abusum esse ista libertate ad alium cultum idololatricum exercendum, quem vers. 26. describit. Atque hic quidem qualis fuerit, a Zablonskio l. c. optime demon-
stratum est. Nempe Israëlitae, Aegypto modo egressi, Ae-
gyptiorum idololatriam in primis imitati sunt. Illi vero So-
lem, Lunam et reliqua astra sub variis imaginibus colue-
runt. Solem quidem Regem caeli et Lunam Reginam vo-
carunt : atque illum Amos sub nomine שְׁמָךְ indicat. Nam
hanc hujus vocabuli שְׁמָךְ significationem esse, proba-
biliter colligitur ex usu ejus apud Arabes, qui Saturnum
eo nomine vocare solent. (Golius pag. 2082.) Atque ab
hac

nem imaginem vestram, stellam Deum vestrum, quam vobis feceratis, portastis. 27. Propterea vos ultra Damascum relegabo, inquit Iova Deus omnipotens:

SECTIO VIII. CAPVT VI

Viae his, qui Zionem * contemnunt, monti Mariae fidentes, a) qui gentium praestantissimarum principes habentur, ad quos omnes Israëlitae confluere solent. 2. Abite Calnam et videte, hinc vos conferte Chamatam magnam, descendite inde Gatham Philistaeorum, * (quae sunt horum regnorum celeberrima,)

hac explicatione non diversa est versio graeca, a Stephano quoque citata Act. VII, 42, quae בֵּין per γένεσιν interpretatur. *Drusius* quidem existimavit, corruptam esse hanc vocem ex hebraica בֵּין, quam illi interpres, Caph cum Resch permutantes, Rephan vertissent, ex quo deinde Remphan ortuni sit. Quam *Drusii* conjecturam *Vitrina* in Obst. S. Lib. II. Cap. I. pluribus ornavit. Sed *Zablonskius* plane docuit, vocem esse Aegyptiacam, quae regem caeli significet, atque eo nomine olim ab Aegyptiis *Solem* vocatum esse; graecos igitur interpres rerum Aegyptiacarum non imperitos rectissime hoc vocabulum adhibuisse, cum sermo esset de idolatriae specie, cuius origines ex Aegypto essent repetendae.

a) Verba textus sunt: נָקְבִי רַאשְׁוֹת הַגּוֹרִים Verbum נָקְבִי dicitur etiam in bonam partem, celebrem esse; hinc נָקִיב apud Arabes significat *ducem*, *tribunum*.

rima,) b) num terra vestra illorum terris sit dete-
rior? — — 3. Vae his, qui tempus judicij divini
procul abesse dicunt, et sedem iniuritatis stabilunt:
4. qui in lectis eburneis cubantes luxuriantur super
cubilibus suis, et vescuntur agnis pinguisimis vitulis-
que faginatis: 5. qui cantillant ad sonum nablii, va-
riaque instrumenta musica, uti David, excogitarunt.
6. Qui ex plenis poculis vinum bibunt, et unguentis
praestantissimis se oblinunt, de calamitate patriae suae
parum solliciti. 7. Propterea etiam isti *voluptarii* ali-
quando primi abducentur captivi, et tunc cessabit eo-
rum strepitus. 8. Juravit enim Dominus Jova per se
ipsum in hunc modum: Deterior ego Jova Deus
omnipotens superbiam Jacobitarum, odi eorum pala-
tia, tradam urbem, et quidquid in ea est, hostibus.
9. Quodsi tunc forte in una domo decem reliqui fuer-
int, hi quoque morientur; 10. his sublatis ad funus
curandum a cognato aut pollinctorie, hic quaeret ex
eo, qui forte in interioribus domus partibus decumbit:
estne adhuc apud te aliquis superstes? nemo, inquiet.
Tunc ille, tace, inquiet, c) frustra sunt omnes que-

D 5

relae

b) Interrogatio negans. Applicatio deest, ex contextu faci-
le supplenda: Cur ergo vos adeo ingratii estis erga eum,
qui plura vobis dedit, quam vicinis vestris?

כִּי לֹא רְהֹנֵב בָּשָׂם יְהוָה
ε) Verba textus sunt: Alii interpretes ea de mortuis istis et sepultis explicant,
sic:

relae de Dei severitate. 11. Futurum nempe est , ut ex Dei decreto *d)* major domus prorsus destruatur , minor vero gravi damno afficiatur — — 12. *e)* An per abrupta cursare possunt equi ? aut arari potest bo- bus *in rupibus* ? atqui vos judicium in venenum et ju- stitiae fructum in absinthium vertistis. 13. Laetamini de re nihili. Dicitis : nonne fortitudine nostra admo- dum potentes facti sumus ? 14. En ego excitabo con- tra vos , o Israëlitae , inquit Jova Deus omnipotens , gentem quae vos affliget *f)* a Chamate usque ad flu- men deserti.

SECTIO

sic : haec eis evenerunt , quia nullam Dei memoriam usur- parunt , h. e. propter imperatorem suam. Ita Syrus et Chal- daeus. Alii pro verbis hominis desperantis habent : fru- stra sunt preces , nam et nobis moriendum est. Hunc sen- sum in versione indicavi.

d) Major domus est regnum decem tribuum , quod per Sal- manassarem prorsus destructum est. Minor sunt duae tri- bus regni Judaici , cui per incursionem Sennacheribi sub Hiskia grave damnum illatum , nec tamen prorsus subla- tum est.

e) Sensus hujus comparationis is esse videtur : Quemadmo- dum , qui illud faciunt , admodum imperite et parum feli- citer agunt : ita vos , qui justitia , quae semper et omni- bus salutaris esse solet , abutimini in justitia.

f) Has enim terras Jerobeamus II. recuperaverat suoque regno iterum junxerat , II Reg. XIV , 25. Flumen deserti est Nilus , qui terminum meridionalem terrae Israëliticae constituit.

SECTIO IX. CAPVT VII

1. a) Aliquando autem Dominus Jova haec mihi ostendit: videbam ego locustas * existere initio incrementi foeni cordi, quod erat postquam pabulum ad usus regios jam collectum fuerat. 2. Cum igitur viderem *istus locutas* herbam in agris jam consumisse, dixi ego, ignosce quaeſo, o Domine Jova, quis enim * servare Jacobum, jam quidem adeo exiguum, potest? 3. Tunc Jova exoratus, non fiet, inquit. 4. Deinde Jova mihi ostendit, fese ignem poenae loco advocasse. Qui cum abyſsum magnam et partem etiam *agrorum* vastasset, 5. dixi ego, desine quaeſo, o Domine Jova, quis restituere Jacobum, jam quidem sat tenuem, potest? 6. Et in eo quoque Jova concessit, non fiet, inquit. 7. Tandem vidi ego Dominum stantem super muro ad perpendiculum exstructo, et manu perpendiculum tenentem. 8. Tum ille, quid vides, inquit, Amos? Respondi ego, perpendiculum. Tum dominus; en jam res decisa est de populo meo Israële, non amplius ei condonabo.

a) In harum visionum vers. 1-10. explicatione aſſentior *Grazio*, qui neque primam de locustis proprie ſic dictis, neque ſecundam de igne ſ. nimio ſolis aeflu et ex eo proveniente sterilitate intelligit, ut plerique interpretes, ſed improprie de diversis incurſionibus Affyriorum, et vaſtationibus regno Iſraëlitico illatis. Prima quidem facta eſt a Phule, altera a Tiglarpileſere II Reg. XV, 19-29, tertia denique a Salmanafare, qui regni Iſraëlitici finem fecit.

donabo. 9. Vaſtabuntur loca iſta excelsa Iſacidarum, et facella Iſraēlitarum deſtruentur, domum vero Je-robeami gladio perſequar — — 10. Tum Amazias ſacerdos Bethelenſis miſit ad Jerobeamum Iſraēlitarum regem, eique indicavit, Amoſum apud populum ſeditio-nem excitare, verendum eſſe, ne sermonibus ejus omnes ad rebellandum impellantur. 11. Dicere enim ſolere Amo-sum, gladio periturum eſſe Jerobeamum, Iſraēlitas vero e terra ſua captivos abductum iri. 12. Ipmum vero Amoſum ita eſt Amazias allocutus: Abi, o va-tes, fuge in terram Judaicam, ibi vive, ibi vaticina-re. 13. Bethele vero noli amplius vaticinari, regis enim regiaeque domus facellum eſt. 14. Ad haec Amo-fus Amaziae hunc in modum respondit: Non ſum ego prophetā, neque prophetae filius, ſed paſtor ego ſum, b) colligens mora batī. 15. Jova vero me a grege avocavit, juſſitque me apud populum ſuum, apud Iſraēlitas, vatici-nari. 16. Jam igitur audi Jovae dicta. Tu quidem me ve-tas apud Iſraēlitas vaticinari et inter Iſaaci poſteros oracula fundere: ſed Jova propterea haec tibi dicit: Uxor tua in urbe ſuprabitur, filii filiaeque tuae gla-dio

בָּלֶס (א) בְּלַשׁ perqui-rere, ſcrutari. Syrus et Arabs verterunt colligens, Aquila קְרֹבֵנָה, cf. Clodius in Lexico Hebr. Select. — — שְׂקָמִים non proprie ſic dictos ſycomoros, ſed mora batī eſſe, Hiero-nymus notavit. vid. Celsius in Hierobot. P. I. p. 310. Sensus eſt: tenui vieti ego adſuetus ſum.

dio interficiuntur , patria tua dividetur , tu in terra immunda morieris , Israëlitae e terra sua captivi abducentur.

SECTIO X. CAPVT VIII

1. Porro aliquando Jova mihi ostendit canistrum fructuum aestivorum , 2. meque interrogavit , quid vide rem ? respondi ego , canistrum fructuum aestivorum . Ad haec Jova : venit finis populo meo Israëli , non amplius ei condonabo . 3. Tunc palatii cantica in ejulatum mutabuntur , dicit Dominus Jova . Multa cadavera prostrata jacebunt , triste ubique silentium regnabit . 4. Audite hoc , qui pauperes invaditis et miseros affligitis , 5. qui dicitis : quandonam novilunium praeteribit , ut annonam vendamus et sabbatum ut horrea aperiamus , ut imminuamus Epham , ut sicut augeamus et lances dolose pervertamus : 6. ut tenues argento et pauperes *a)* vilissimo pretio emamus , ut frumenti quisquilias vendamus . 7. Jurat Jova per illam ipsam Jacobitis concessam magnitudinem : nunquam ego obliviscar tot eorum scelerum . 8. Sane propterea tota terra commovebitur , lugebunt omnes ejus incolae , ita *b)* ut tanquam Nilo uni-

a) cf. Cap. II , 6.

b) Verba textus sunt : *בָּאֵד בְּלֹה וְעַלְהָ* Verbum *עַלְהָ* non

universa terra inundetur, atque commota c) submergatur, sicut amne Aegypti. 9. Eo tempore d), inquit Dominus Jova, efficiam, ut sol occidat in ipsa meridie, terraeque clara die tenebras inducam. 10. Muttabo festa vestra in luctum, et cantica vestra in naenia, efficiam ut omnes vestitu lugubri incedant et capita prae acerbo luctu tondeant, omnis omnino terra
gra-

non solum de *re* dicitur *quaes* ascendit, sed etiam metonymice de *re* in *qua* aliquid ascendit, e. g. Es. XXXIV, 13. Prov. XXIV, 31.

c) Celeb. Schroederus in Observatt. ad Orig. Hebr. p. 95. existimat, variam lectionem a Masorethis in hac voce notam non diversam esse quoad verborum significationem. Nam Cetib נִשְׁׁבַּת esse a verbo נִשְׁׁבָּשׁ quod sic scriptum sit pro נִשְׁׁבָּרָה ; נִשְׁׁבָּשׁ vero respondere verbo in lectione marginali substituto עֲשֵׂה ut in aliis verbis ejusdem formae, v. c. גְּבָתָה et גְּבָעָה.

d) sc. tempore destructionis regni Israëlitici et captivitatis -- sol occidet, et rel. His atque similibus phrasibus insignes rerum publicarum mutationes et eversiones indicari, ab interpretibus passim est annotatum. Supra tale exempluin adfuit Joel III, 4. et infra alia occurunt, v. c. Michae III, 6. Sensus igitur h. l. est : Tum, cum videbitur terra maxime florere, tota ejus gloria peribit. Quod sane sub Jerobeamo II. impletum est, sub quo regnum Israëliticum florerebat, II Reg. XIV, 25. Sed statim post mortem ejus, filio Zacharia interfecto, res illius regni in alia omnia mutatae sunt, cf. II Reg. XV.

gravissime dolebit, et postrema illius temporis pars
longe erit tristissima. 11. Futurum est, inquit Do-
minus Jova, ut famem terrae immittam, non tam
famem panis et sicut aquae, quam potius verbi divi-
ni audiendi. 12. Tunc ab uno mari ad alterum va-
gi errabunt, a septentrione ad orientem discurrent
verbum Dei quaerentes, nec invenient. 13. Tunc
virgines formosissimae et juvenes siti exanimabuntur,
14. Qui jurant per illud ipsum, quo Samaria culpam
sibi contraxit, et dicunt: ita vivat Deus tuus Dane, ita vi-
vat* Deus tuus Bersebae! Cadeut non amplius surrecturi!

SECTIO XI. CAPVT IX, I - 12

Vidi Dominum stantem super ara. Tunc mihi di-
xit: percute limen superius, ut postes commovean-
tur, eosque diffinde ut ruant in caput omnium qui ad-
sunt, reliquos vero gladio interficiam, nemo effugiet,
nemo evadet. 2. Quamvis vel ad inferos penetrarint,
illinc quoque manus mea eos auferet, quamvis cae-
lum scandent, illinc eos detrudam; 3. quamvis in
vertice Carmeli se absconderint, eos inde perscrutatus
auferam; quamvis ab oculorum meorum conspectu
in fundo maris se abdiderint, jubebo serpentibus,
ut eos ibi mordeant: 4. et, si ab hosti-
bus captivi abducentur, ibi quoque, me ita' jubente,
gladio interficiantur; ad perdendos eos, non adjuvan-
dos, intentus ero. 5. Ille ego Dominus Jova, quo tan-
gente

gente terra dissolvitur, omnesque ejus incolae summa tristitia afficiuntur, aut tota tanquam Nilo inundatur et submergitur, ut amne Aegypti. 6. Qui in caelis solium suum extruxit, res vero a se creatas in terra fundavit, qui convocat maris aquas, easque super terram effundit; Jova est nomen ejus. 7. Nonne vos uti Aethiopes estis, o Israëlitae! inquit Jova. Evidem vos ex Aegypto eduxi, sed Philistaeos quoque ex Cappadocia et Syros ex Cyrene eduxi. 8. En ego in regnum istud improbum conversus auferam illud e terrarum orbe, nec tamen ego prorsus illud, posteros nimirum Jacobi, perdam, inquit Jova. 9. Jubabo, ut Israëlitae per omnes gentes agitantur, veluti vannus cum frumento agitatur, nec tamen granum in terram decidet. 10. Gladio peribunt omnes de populo meo improbi, qui negant sibi eventurum aut occursurum esse malum. 11. Eo tempore restaurabo tugurium Davidis collapsum, obsepiam ejus rupturas, diruta ejus erigam atque in statum pristinum redigam. 12. Tunc Edomitas sibi subjicient, omnesque gentes nomen meum profitentes, inquit Jova, qui haec praestabit.

SECTIO XII. CAPVT IX, 13-15

13. **F**uturum est aliquando, inquit Jova, ut arator messorem et uavarum calcator satorem attingat. Stilabunt montes mustum, et colles bonis omnibus circum-

cumfluent. 14. Captivos enim populi mei Israëlis reducam. Urbes devastatas restaurabunt et habitabunt: plantabunt vineas, earumque vinum bibent, hortos conseruent, eorumque fructibus vescentur. 15. Atque hanc earum felicitatem constantem efficiam, ita ut non amplius e terra sua, quam illis dedi, ejiciantur. Promittit hoc Jova eorum Deus.

O B A D I A S

1. **V**aticinium Obadjae : Haec dicit Dominus Jova de Edomitis : Ex ore Jovae accepimus, gentes missis legatis se se mutuo ad bellum contra eos suscipiendum exhortari. 2. En ego te omnium gentium minimam efficiam, summo te contemtui exponam. 3. Animi tui fastus te decepit, et quoniam petras inhabitas, quae tibi a) asylum praestant et loca excelsa, neminem te in terram planam detrahere posse putas. 4. At enimvero, etiamsi ut aquila te evexeris, atque adeo inter stellas nidum tuum posueris, tamen inde ego te

E

te

a) **חַגּוּיָה סְלֻעָה** vulgo fissuræ petrarum. Sed **חַגּוּיָה** quod praeter hunc locum bis tantum occurrit, non esse fissuras, sed *asylum, refugium*, a verbo Arab. **חַגּוּי** configere, docuit Schultens in Animadv. philol. ad h. l. et Es. XIX, 17.

te deturbabo , inquit Jova. 5. Si te fures , si nocturni grassatores invassisent , (o quam eris vastatus !) furati essent , quantum sibi sufficeret. Si te vindemiatores aggressi essent , reliquissent racemos *b)* — — 6. O quam pervestigati sunt Esavitae , et perquisita eorum latibula ! 7. Foedere tibi juncti legatos tuos ad terminos usque dimittent , et qui amicitiam erga te simulant , te decipient , tibique nocebunt ; tui convictores te fastidient : nec tamen intelligis ! 8. Nimirum illo tempore auferam ex Idumaea sapientes , et prudentiam e montibus Esavitarum . 9. Pavebunt milites tui , o Teman , et sic omnes Esavini montis incolae excindentur . 10. *c)* Propter caudem et violentiam in consanguineos tuos , Jacobi posteros , pudore obrutus in perpetuum peribis . 11. Illo nimirum tempore tu ex adverso stabas , cum alieni exercitum eorum captivum abducerent , cum peregrini Hierosolymam occupassent et de ejus incolis fortes jacerent , tu quoque de illis fuisti . 12. Sed non laetari debebas spectanda calamitate tuorum consanguineorum , neque gaudere de ad-
versa

b) Deest Apodosis facile supplenda : Non ita tecum agent hostes tui , nihil omnino tibi relinquunt , omnia secum auferent.

c) Secundum receptam versuum distinctionem לְמִקְטָל finit versum nonum. Sed *eiō* , Syrus , Arabs , Vulgatus cum eo versum 10 incipiunt. Reete uti arbitror. Pleonasmus esset vitiosus et phrasis insolens *excindi occisio*nē.

versa fortuna Iudeorum , neque adeo insolenter te
gerere , cum affligerentur . 13. Non debebas urbes po-
puli mei invadere male iam afflicti , nec delectari hac
adversa ejus fortuna , nec manus immittere ejus opis
bus die illi exitioso . 14. Non stare debebas ad via-
rum divortia , ut perderes eos , qui fuga evassissent ,
aut ut ex illa pernicie superstites hosti traderes . 15.
Profecto instat dies judicii divini his gentibus omni-
bus ; ut tu fecisti , ita tibi siet , par pari capiti tuo
referetur . 16. Quemadmodum enim vos d) propter
montem meum sanctum e calice irae meae bibistis :
ita ex eodem bibent gentes istae omnes . Adeo ut in
nihilum redactae , perinde sint ac si non fuissent . — —
17. Zionitae vero evadent , Deoque sacri erunt , et Ja-

E 2 cobi-

d) h. e. propter terram Iudaicam a vobis afflictam - - Idem
dicitur in hoc versu , quod in praecedente , tropo tantum
adhibito de calice Dei , quem eibere gentes istae co-
gantur ; quo poenae et iudicia divina a prophetis indica-
ri , vel tirones non ignorant . Nos retinuumus tropum
in versione intellectu non difficilern . Sed si quis malis
verbis propriis tropice dicta enunciare , ita putem verten-
da esse : Quemadmodum enim vos , propter terram me-
am a vobis vexatam , judiciorum meorum severitatem ex-
pertis estis : ita eandem magis adhuc sentient gentes istae
omnes ; ita ut prorsus extirpentur . - - Verbum נ
non esse a נְלֵל absorbere , ut vulgo putatur , sed ab Ara-
bico נְלֵל vanum , irritum esse , probavit Schultens l. c. ef.
Job. VI , 3. Prov. XXVI , 25.

cobitae sedes suas restaurabunt. 18. Tunc Jacobi posteri ignis erunt, et Josephi genus flamma; Esavi vero domus stipulae; has igitur cremabunt et ita consument, ut de Esavi domo nullus superfit: Jova hoc minatur. 19. Ipsi vero occupabunt tractum meridionalem cum regione montana Esavitarum, et tractum campestrem cum Philistaeorum regione; occupabunt terram Ephraimiticam et Samariticam, Benjaminiticam cum Gileaditide: 20. Istae, *inquam*, deportatae copiae Israëlitarum possidebunt, quidquid Chanaeorum fuit usque ad Sareptam; exules vero Hierosolymitani ea, quae sunt Sepharidis regionis, cum urbibus australibus. 21. Tunc existent in Zione salvatores, qui Esavitas plane sibi subjicient, Jobae vero erit regnum.

JONAS

CAPVT I

1. **J**onae Amittai filio mandavit Jova, 2. ut Niniven magnam illam urbem profectus, poenas divinas ei propter peccata gravissima minaretur. 3. At Jonas Jovam fugiens *a)* Tartessum ire contendit. Cum igitur

a) *Tar̄chis̄ch*, de quo multi multa, sed parum accurate scripserunt,

tur Joppen venisset, navemque ibi offenderet, Tartesum petituram, soluto portorio eam concendit, ut, Jovam fugiens, Tartessum veniret. 4. Sed Jova in mari tantum ventum concitatavit, tanta cum tempestate, ut navis frangi periclitaretur. 5. Nautae igitur vehementer perterriti, suum quisque Deum invocarunt, et navigii levandi causa jacturam fecerunt. Jonas vero in partibus navis inferioribus ad somnum se composuerat gravi sopore oppressus. 6. Nauclerus igitur eum accessit his verbis: quid dormis? surge, invoca Deum tuum, fortasse se nobis clementem exhibeat, ne pereamus. 7. Deinde alter alteri dixit: agite, sortes jaciamus, ut intelligamus, ecquis tanti mali causa sit. Quod cum fecissent, sors Jonam designavit. 8. Huic igitur dixerunt: indica nobis, cur tantum malum nobis evenit? quaenam sunt tua negotia? unde venis? quaenam est patria tua? quinam populus? 9. Ad haec Jonas respondit, sese Hebraeum esse, et Jovam Deum caelestem maris et terrae creatorem colere. 10. Cumque praeterea eis indicasset, sese hujus Jovae conspectum fugere, summo terrore homines perculsi ei dixerunt: cur hoc fecisti? 11.

E 3

quid

pserunt, Tartessum esse Hispaniae Baeticae, Bochartus ita probavit, ut dubium super hac quaestione non superstet, in Geogr. Lib. III. Cap. VII. p. 103. Cui multa lectu dignissima addidit Illustris Michaëlis in Spicilegio Geographiae Exterae Hebr. post Bochartum, pag. 82 seqq.

quid tibi faciemus, ut mare nobis placetur? mare enim magis magisque aestuabat. 12. Quibus ille tollite me et in mare projicite, ita enim vobis placabitur; novi enim, mea causa tantam in vos tempestatem ortam esse. 13. At homines operam dederunt, ut remigando appellerentur. Quod cum propter continuam maris tempestatem fieri non posset, 14. Jovam his verbis implorarunt: Quaesumus te, Jova, ne propter caedem in hoc homine committendam pereamus, neve a nobis sanguinis innocentis poenam repeatas. Tu enim, o Jova, pro arbitratu tuo agis. 15. Tunc Jonam sublatum in mare abjecerunt; quo facto faevire desit. 16. Homines vero isti, summo timore Jovam reveriti, sacrificiis ei oblatis vota fecerunt.

CAPVT II

1. Extitit vero ex Jovae voluntate ^{a)} piscis ingens, qui Jonam deglutiret. 2. Cujus in ventre cum esset tres dies totidemque noctes, Jovam Deum suum ex piscis hujus visceribus hunc in modum precatus est: 3. Jovam in meis angustiis invoco, et me exaudit, ex ipsis

^{a)} De ceto Jonae vid. Bochartus in Hieroz. P. II. Cap. XII. pag. 742, qui asserit, piscem istum non fuisse cetum proprium dictum, quod hujus animalis fauces angustiores sunt, quam ut integrum possit hominem deglutire, sed casum marinum *Carcharias* dictum, quibus Oceanus abundat.

ipsis inferis vociferor, et tu audis vocem meam. 4.
 Abjeceras quidem me in medium maris profundum,
 fluctus me obruebant, omnesque aquarum gurgites
 me opprimebant. 5. Evidem videbar prorsus a te ab-
 jectus, sed tamen ego speravi, fore ut aliquando
 templum tuum sanctissimum iterum viderem. 6. A-
 quaec quidem me in summum vitae pérículum indu-
 cebant; abyssus me conclusum tenebat, alga impli-
 cata erat capiti meo. 7. Ad imas montium radices
 ego detrusus sum, terrae vectes mihi semper vide-
 bantur obstante, sed tu, o Jova, mi Deus, ex illo in-
 teritu me extraxisti. 8. Cum animus mihi desiceret,
 tui sum recordatus, atque etiam preces meae ad te
 ad templum tuum sanctum pervenerunt. 9. Qui va-
 na idola colunt, felicitatis suae auctorem deferunt.
 10. Ego vero cum gratiarum actione tibi sacrificabo
 et vota mea solvam, a Jova omnis salus venit. — —
 11. Tum piscis jussu Dei Jonam in terram evomuit.

CAPVT III.

1. Deinde Jova iterum Jonae mandavit, 2. ut Ni-
 niven magnam illam urbem proficeretur, ibique
 jussa proclamaret. 3. Jonas igitur ex Jovae manda-
 to Niniven profectus est. (Erat vero Ninive urbs
 tanta magnitudinis, ut non nisi triduo ambiretur.)
 4. In qua peragranda cum Jonas unum diem consum-
 sisset, denunciavit, post quadraginta dies Niaiven

E 4

ever-

eversum iri. 5. At Ninivitae fidem Deo habentes jejunium indixerunt, et sumimi aequae ac infimi vestes lugubres induerunt. 6. Rex quoque, cum ei quod factum esset indicaretur, e folio suo surrexit, et deposita ueste regali, centone amictus humi sedit: 7. Atque ex suo et principum suorum decreto per urbem proclamari jussit: ne homines, ne pecora, sive majora, sive minora, quidquam gustarent, aut pascerentur, aut aquam biberent: 8. b) cum homines, tum pecudes uestitu lugubri induti, Deum vehementer implorarent, malos suos mores mutarent, atque ab omni violentia, quam haecenus exercuissent, abstinerent: 9. fortasse Deus reconciliatus se se contineret, et ab irae suae fervore retractus, eos non perderet. 10. Cum igitur Deus videret, quid agerent, quanto studio pravam suam vitam emendarent, cohibusit se, atque ab illa poena, quam eis minatus fuerat, abstinuit.

CAPVT

b) Quod haec quoque ad edictum regium pertineant, ex versu nono clarum est. LXX quidem interpres hunc versum accipiunt ut narrationem, de iis, quae Ninivitae ad Deum placandum fecissent, et connectunt cum sequenti per λεγοντες. Sed quanquam sensus hic non incommodus est, atque etiam verba hebraea eum admittunt, tamen quoniam illud **אָזְמֹרִים** quod ex versione τῶν δῑ inferendum esset, nullus reliquorum interpretum legit, neque Codd. hebraeorum auctoritate probari potest, non est quod receptam lectionem in dubium vocemus.

CAPVT IV

1. Jonae vero hoc vehementer displicuit, ita ut, ira commotus, 2. Deum hunc in modum oraret : o Jova ! nempe id ipsum fuit, quod dicerem, cum adhuc in patria mea essem. Propterea etiam cupiebam ad illud vitandum, Tartessum aufugere ; novi enim te esse benignum, misericordem, longanimem, insigni clemencia, et in poenis inferendis continentem. 3. Aufer igitur a me, Jova, hanc animam ; melius enim est, me mori, quam vivere. 4. Sed Jova negavit iram ejus justam esse — — 5. Tum Jonas urbe egressus confudit versus urbis orientem, et exstructo sibi tugurio sub ejus umbra moratur, donec videret, quid urbi esset eventurum. 6. Succrescere vero fecit Jova Deus *c)* ricinum, qui Jonae a se obiecto umbram praeberet, et a tempestatis incommodis defenderebat. De hoc igitur ricino Jonas vehementer laetus est. 7. Postridie vero sub aurorae ortum, Deo ita

E 5

volen-

c) Vocabulum hebræicum קיקיון cucurbitam notare, jam olim Hieronymus recte quidem, sed cum magna sua invidia negavit. Jam quidem a viris doctissimis satis evictum est, Kikajon neque cucurbitam, neque hederam esse, sed *ricinum*, sive eam plantam, quae Aegyptiis *Kiki*, Arabibus *Ekeroa* dicitur, et quae eo nomine insignienda sit, quod nomen latinum ei proprium non habemus, magna vero ei cum ricino similitudo intercedit. Vid. *Celsius* in *Hierobot.* P. II. pag. 273.

volente, vermis ricinum istum adeo laesit, ut exare-
sceret. 8. Cum deinde sol ortus esset, Deus ventum
induxit ex oriente aestuofum. Tum sol Jonae caput
ita feriit, ut animo desiceret et mori praeoptaret,
mortem tali vita meliorem existimans. 9. Deus vero
Jonae dixit: rectene propter ricinum irasceris? Repte,
inquit ille, irascor vel ad mortem. 10. Tum Jova:
Tu quidem parcendum existimas ricino, quem nec
elaborasti, nec nutriisti, qui una nocte ortus, una
nocte perii. 11. Ego vero non parcerem Ninivae,
ratae urbi, in qua sunt plus quam centum viginti
millia hominum, qui nullum inter bonum et malum
discrimen norunt, et tam multa pecora?

MICHA

SECTIO I. CAPVT I.

Temporibus Jothami, Achasi, Hiskiae, regum
Judaicorum, Micha Moraschtaeus jussu Dei haec
contra Samariam et Hierosolymam vaticinatus est: 2. Au-
dite omnes populi, attende terra et ejus incolae!
3. Sit Dominus Jova testis contra eos, Dominus e templo
suo sancto. En Jova e loco suo egressus descendet, et
concubabit loca terrae excelsa. 4. Tunc montes sub
eo liquefiant, ut cera igni admota, et valles findentur,
ut

ut aquae per declivia praecipitatae. 5. Haec vero omnia evenient propter peccata Jacobitarum, et propter Israëlitarum sceleram. Quis est auctor peccati Jacobitarum, nonne Samaria? et quis est auctor * sceleris Iudeorum, nonne Hierosolyma? 6. Igitur redigam Samariam in rūdus agreste, in vinearum plantaria, et dejectis in vallem ejus lapidibus fundamenta ejus evertam. 7. Sculpta ejus simulacra contundentur, mercedes ejus meretriciae igni comburentur, et omnia ejus idola perdām. Ex mercede enim meretricia * collecta sunt, et in mercedem meretriciam etiam redibunt. 8. Propterea ego lugens ejulabo, et ut veste spoliatus nudus incedam, luctum edam ut dracones, et planetum ut struthiones. 9. Vulnus enim ejus est lethiferum, veniet quoque in Iudaeam, pertinget usque ad portas popularium meorum, usque ad Hierosolymam. 10. Nolite *a)* hoc Gathensibus annunciare,

a) Insignis est hic locus usque ad finem Capitis propter Paronomias cinnulatas. Ad stili elegantiam usum hujus figurae lingua hebraea vivente relatim esse, multa exempla in aliis prophetis passim obvia docent, et a philologis et interpretibus observatum est. Hic quidem locus unicus est, quantum scio, in quo haec figura per tot versus est continua. Sed perit illa elegantia omnis et necessario perire debet in versione, nec nisi a linguae perito sentiri potest et dijudicari. Quod iudicium haud scio an faveat affectatæ illi elegantiae, cui occidentales linguae ne quidem magnum

ciare, aut luctum edere; Beth Ophrae in pulvere te voluta. 11. Abite, o Sapphirense, nudati et pudibundi! Non amplius exhibunt Zaanenses. Luctus Berhaseiae vos privabit ejus hospitio; 12. Dolent ob bonum amissum Marothenses, poena enim divina pertingit usque ad portas Hierosolymae. 13. Junge currum equis velocibus, o Lachisch, tu enim puellae Zioni peccandi principium fuisti, Israëlitarum scelera apud te reperiuntur. 14. Juri tuo in Gatham renunciabis, domus Achsibenses spem fallent regum Israëlitarum. 15. Adducam tibi heredem, o Maresa, juxta Adulam occidet gloria Israëlis. 16. Fac tibi calvitem, et tonde te propter filios tuos tibi adeo dilectos, dilata calvitem tuam, ut aquila, nam captivi a te abierunt.

SECTIO II. CAPVT II

1. **V**ae his qui prava cudunt consilia et mala machinantur in cubilibus suis, quae primo mane patrant, quoniam possunt. 2. Qui, quos agros, quas domos concupivere, eripiunt et auferunt, qui alias cum suis domibus et patrimonii opprimunt. 3. Propterea haec dicit

gnum pretium statuunt. Nec tamen usque eo iniquum esse debet, ut reprehendat scriptores hebraeos suae linguae elegantiam sectantes. Ita quidem modeste judicat de hujus figurae usu et pretio Illustris *Michaëlis* in notis ad *Lowthum* de S. Poësi Hebraeorum, Nota 76. pag. 290, cuius iudicio et ego omni ex parte assentior.

dicit Jova ipsis hominibus : En ego vobis tantum poenarum jugum imponam, cui colla vestra non poteritis subtrahere , nec erecti incedere. Ista tempora erunt tristissima. 4. * Eodem illo tempore de vobis proverbium erit , immo lamentabiles naeniae audientur : perdi sumus, inquiet , immo prorsus vastati, terra popularium nostrorum in alios translata est , nec est , qui fuscipiat reddere nobis agros nostros divisos. 5. Sane non erit , qui terram vestram vobis in conventu publico forte distribuat. — — 6. a) Nolite nos reprehendere, dicunt ipsis nos reprehendentes; At enim vero, etiamsi talia non amplius vobis dicantur , tamen eveniet illa ignominiosa calamitas. 7. * At, instat dominus Jacob , an desit Deus esse longanimes et ignoscens ? an tales se olim gessit ? Sane ego , inquit Deus , benignum me praebeo iis , qui boni sunt et probe vivunt. 8. Sed populus meus jam pridem animum hostilem prodit , vestibus spoliant , qui tuto , ut victo-

a) Reprehendit propheta profanos ipsis homines , qui vabant prophetis munere suo fungi. Sed verbum οὗτος , quod in specie de prophetarum sermonibus dicitur , ut Amos VII, 16. coll. vers. 11 , in I. et IV. Conjugatione apud Arabes significat etiam *accusare , reprehendere* ; quod sane faciebant veri Dei prophetae adversus impios ipsis homines loquentes. Atque haec significatio elegantem sensum facit : *Nolite nos reprehendere, dicunt ipsis nos reprehendentes.* Symmachus quidem ita vertit : μη ἐπιτιμήσατε , οὐκ ἐπιτιμῶντες οὐ κωλύει παταισχυμός.

victores e bello reduces , iter faciunt . 9. Mulieres viduas populi mei ex sedibus suis , quae eis levamen-
tum aliquod praebabant , ejiciunt ; earumque infantes
privant bonis suis nunquam recuperandis . 10. Igitur
et vos surgite et abite , non potest haec terra vobis
ulteriorem securitatem praebere insigni adeo corruptio-
ne polluta . 11. Sane b) si quis vanus et ventosus
hariolus promittit , se pro yino et temero vaticina-
ri velle , is est vates huic populo gratus et acce-
ptus . — — 12. c) Colligam ego vos Jacobitas
omnes

b) לֹא non semper optative , sed et conditionate dicitur : - -
אָמַרְתִּי לֹא לֵין וְלִשְׁכָר fūnt verba mendacis istius
prophetae , cf. III , 5.

c) Plerique interpretes hunc et sequentem versum ut commi-
nationem explicant de abductione in captivitatem ; mihi
vero potius promissionem de reductione videntur contine-
re. Verba enim זְכָר et אָסַכְנָה semper in bonam partem
dicuntur , uti et ipsa similitudo de grege congregando .
Neque difficilis videri debet connexio cum antecedentibus .
Nam in vers. 10. minarus fuerat propheta abductionem e
terra sua in alienam ; his vero minis prophetae fere sem-
per statim subnectere solent promissionem redditus aliquan-
do futuri . At dicat aliquis : versus undecimus hanc con-
nectionem interrupit . Sane , fateor , me malle hunc ver-
sum post sextum , quam post decimum legere . Sed defici-
ente auctoritate , qua hanc defendere trajectonem possim ,
non ausim aliquid definire .

omnes , et Israëlitarum reliquias congregabo , eosque una collocabo , uti oves * in ovili suo , ut gregem in caula sua , magnum prae multitudine sua strepitum edentes . 13. Praecedet eos eorum vindex , illi vero viatores tuto in urbibus suis recuperatis degent , ducet eos eorum rex , ipso Jova praeceunte .

SECTIO III. CAPVT III, 1-5

1. **A**lio tempore haec dixi : Audite quaeſo principes Jacobitarum et Israëlitarum gubernatores : Vestrum quidem eſſer , jus recte exercere ; 2. Sed bonum exosi malum amatis , pelle eis detracta carnem adeo ab eorum ossibus desecatis . 3. Carnem , inquam , populi mei comeditis , eumque deglubitis et ossibus difſectis ea * uti carnis frusta divisa in ollam vel ahe- num ingeritis : 4. Sed fieri aliquando ut me invocetis , tunc vero vos non exaudiam , gratiam nieam vobis eo tempore subtraham , cum tanta fuerit vestra im- pietas .

SECTIO IV. CAPVT III, 5-8

5. **H**aec dicit Jova prophetis deceptoribus populi mei , qui , dum illis datur quod edant , omnia pro- ſpera praedicunt , sed si quis iſta erga eos non eſt li- beralitate , huic bellum indicunt . 6. Nox vos opprijet propter iſta vaticinia , et tenebrae propter iſtas divina- tiones vestras — — Sol occidet iſtis prophetis , et dies

dies illis obscurabitur. 7. Vates isti erubescunt, et pudore suffudentur isti divinatores, ore cooperio omnes incident, quum nihil eorum quae praedixerant evenit comprobetur. 8. Ego vero virtute et spiritu Dei repletus sum; neque prudentia mihi neque constantia deest, ut Jacobitas scelerum et Israëlitas peccatorum suorum convincam.

SECTIO V. CAPVT III, 9-12

9. **A**udite hoc Jacobitarum principes et Israëlitarum gubernatores, qui abhorretis ab eo quod justum est, atque omnem aequitatem pervertitis: 10. Zion quidem et Hierosolyma ex opibus vi atque oppressione pauperum partis extrahuntur; 11. Principes eorum in jure dicundo munerum rationem habent, et sacerdotes mercedis in docendo et prophetae pro pecunia vaticinantur; atque tamen magnam erga Deum fiduciam prae se ferunt. Nonne, inquiunt, Jova inter nos versatur? nullum nobis malum eveniet. 12. Propter ista vero scelera vestra Zion ita vastabitur, ut tanquam ager arari possit: Hierosolyma ita evertetur, ut tantum rudera ejus supersint, in monte vero, ubi templum exstructum est, silva succrescat.

SECTIO VI. CAPVT IV

1. **T**andem vero aliquando futurum est, ut mons templi Jovae stabilietur in vertice montium, omnibusque

busque collibus sit sublimior , gentibus ad eum confluentibus . 2. Immo multae gentes sese mutuo excitatunt, et dicent : agite ascendamus ad montem Jovae et ad aedem Dei Jacobitarum , ut nos legem suam doceat, ad quam deinde vitam nostram instituamus ; (ex Zione enim lex innotescet, et edicta Jovae ex Hierosolymis). 3. Is enim in multas gentes regnabit , gentes potentes easque remotas ad suam disciplinam formabit . Tunc cudent ex gladiis suis vomeres , et ex hastis suis falces , gens gentem non infestabit , nec bellum amplius discent . 4. Degent quisque sub vite et sicu sua , terrente nemine . Haec vero Jova omnipotens promittit . 5. Omnes quidem aliae gentes suum quaeque Deum colunt , nos vero Jovam Deum nunquam non colendum veneramur . 6. Illo tempore , inquit Jova, colligam ego afflitos et dissipatos et a me punitos congregabo . 7. Efficiam , ut illi afflitti superstites sint , et ex illis hic illic dissipatis gens existat valida , cuius rex sit Jova in monte Zion perpetuus . 8. Et tu turris Eder , * ignobilis in regno Zionitico , ad te redibit dominatus pristinus regnumque Hierosolymitanum . — — 9. a) Jam vero cur tales querelas et clamores lugubres edis ? an putas te sine rege esse ? an nullum habes consilium , quod adeo vehementer ut mulier pariens

F

doles ?

a) Alloquitur propheta veluti praesens populum in exilio lugentem statumque suum deplorantem.

doles? 10. Sed dole modo, et vehementius commo-
veare, puella Zion, tanquam pariens; mox enim ur-
be egressa terram alienam coles, nempe usque ad
Babylonem venies. Ibi vero liberaberis, ibi vindica-
bit te Jova ex hostium tuorum potestate. 11. Ete-
niin mox convenient contra te gentes multae, pol-
luamus Zionem, inquiet, atque his ejus miseriis il-
ludemus. 12. Sed istae Jovae decreta ignorant, nec
ejus intelligunt consilium — — b) Congregabit eas uti
manipulos in area. 13. Age, tritura eos, o puella
Zion, cornu tuum ferreum efficiam, et ungulas tu-
as aeneas, comminues gentes multas. Jovae * devove-
bis,

b) Quod nempe Deus eis tantum usus fuerat ut instrumentis
ad populum suum castigandum - - In sequenti promis-
sione de glorioſa vindicta, quam populus de hostibus su-
is sumere debebat, obſervent lectors tropos admodum di-
versos, quibus propheta de populo loquitur, dum ad eum
ut mulierem sermonem vertit, ſive potius continuat et ta-
men talia praedicata ei tribuit, quae convenient bovi tri-
turatori. Occationem huic comparationi dederant verba, qui-
bus hanc promissionem incepérat: Deum tanquam agricola-
lam gentes, quae populum suum afflixerant, ut manipu-
los in area dispoſitum esse, quo triturentur. Hanc ima-
ginem per quam aptam severae vindictae describendae pro-
pheta etiam ad populum transfert, et tamen eum ut virgi-
nem alloquitur. Talia ſibi indulgent poëtae orientales, ex
ſua linguae uſu, non ex noſtro dijudicandi. Cf. ſupra
dicta ad Hor. XIII, 13.

bis , quod illae avare corraserant , earum facultates totius terrarum orbis domino consecrabis . 14. * Ita tu quoque excinderis , quae multos excidisti , quae nos obsedisti et principes nostros admodum contumeliose tractasti .

SECTIO VII. CAPVT V

1. **T**u quidem Bethlehem Ephrata minor es , quam ut Judaeae praefecturis annumerari possis , sed ex te ortum suum habebit Israëlitarum dominus ; c) anti-quissima erit origine , ab aeternis temporibus . 2. Ve-rum quidem est , tradet eos (*Israëlitas nempe Deus*

F 2 *Chal-*

c) Quanquam plerique interpretes primam hujus Capitis partem literaliter de Messia agere existimant , tamen me aliter sentire fateor . Etenim ex toto contextu clare apparet , sermonem esse de temporibus post redditum ex captivitate , er-de securitate , quam populus sub duce aliquo sit habitu-rus . Is vero aliis esse non potest , quam ille ipse , de quo in primo versu sermo est . Ad hunc enim referendum est affixum τοῦ in versu 2 , nec von verba עָמָד et רְעוּה , quae alias prorsus non haberent subjectum , cum de Messia intelligi non possint . Igitur ego quidem *Grotio* assentior , qui in versu 1. literaliter Serubabelis ex familia Davidis anti-quissima originem indicari putat ; in sensu vero mystico , quem dicunt , aut sublimiori , locum nativitatis Messiae . Neque vereor , ne quem haec explicatio offendat , cum constet , Serubabelem typum Messiae fuisse . Neque everi-

rus

Chaldaeis) d) usque ad tempus anxie exspectatae liberationis, sed tunc e) de contribulibus ejus superstites revertentur cum reliquis Israëlitis. 3. Ille vero assidue reget suum populum, Jova Deo suo ipsum roborante et vires concedente, ut quiete vivi possit; magnam enim nominis famam et celebritatem consequetur. 4. Pacem et securitatem praestabit. Si Assyrii terram nostram invadere et arces nostras denuo aggredi ausi fuerint, non decrunt f) nobis adversus eos defensores et auxili-

tur Iudaicorum doctorum hujus loci interpretatio Matth. II, 6; nam nec illi dicunt, quo sensu hoc vaticinium de Messia explicit, literaliter an typice?

d) In textu hebreo est עֲרֵיתָ וּלְרֹהַ usque ad tempus, quo parturiens parit. Mili quidem Grotius optimè videtur tropum horum verborum intellexisse atque explicasse ex Cap. IV, 9. 10. Ibi propheta dolores Israëlitarum ob captivitatem comparaverat parturigini; hoc loco liberationem partui comparat. Perspicuitatis causa in versione tropum cum verbis propriis mutavi.

e) Qui de tribu Juda et Benjamin superstites erunt, revertentur cum illis, qui ex reliquis tribubus sese illis associabunt.

f) Verba textus sic habent: וְהִקְמָנוּ עָלָיו נִשְׁבָעָה רְעִיסָה וְהִשְׁמָנָה suscitabimus adversus eos, nempe Assyrios, septem pastores et octo principes. Numerus certus pro incerto positus est. Et quoniam populus sistitur jam redux factus ex captivitate, pastores et principes non possunt

auxiliatores , 5. qui Assyrios armis doment et ipsis Babylonii bellum inferant, et sic tutos nos praestabunt ab Assyriis, ne terram nostram invadere aut fines nostros possint infestare. — — 6. Illae igitur Jacobitarum reliquiae , ex *Assyria reduces*, spectantibus populis multis erunt sicuti ros a Jova demissus , ut pluviae tenues super herbam , quae non hominum opera aut studio veniunt. 7. Illae , inquam , Jacobitarum reliquiae gentibus multisque nationibus erunt, quod leo animalibus silvestribus, aut leo catulus pecorum gregi, in quem grassatur, quem conterit et rapit, defendantem nemine.

g) SECTIO VIII. CAPVT V, 8-14

8. Tu os quidem adversarios aggressus es , eosque omnes excidisti. 9. Illo vero tempore , dicit Jova , ego excindam equos tuos , tuosque currus destruam. 10. Evertam oppida terrae tuae , et diruam urbes tu-

F 3

as

possunt esse alii , nisi duces et gubernatores , quos inde ab illo tempore habuit.

g) Hic locus usque ad finem Capitis Apostrophe est ad Babylonias directa , quibus propheta destructionem imperii prædictit. Ad Israëlitas non nisi admodum coacte transferri potest. Sed præter contextum favent etiam huic explicatiōni loci paralleli in Jeremia , ubi similes comminationes contra Babylonios leguntur : Jer. L, 30 seqq. LI, 21 seqq.

as munitas. 11. Auferam ex te praeftigias, nec amplius magi apud te reperientur. 12. Exscindam sculpta simulacra et statuas tuas, non amplius adorabis opera ista a te fabricata. 13. Lucos tuos destruam, perdam urbes tuas. 14. Hanc ego ardente ira mea ultionem sumam de gentibus, quae obedire renuent.

SECTIO IX. CAPVT VI

1. **A**udite, quae Jova dicit : Age, expone montibus litem, audiant colles a te dicenda : 2. Audite montes et perennia terrae fundamenta litem Jovae. Litem habet Jova cum suo populo, et cum Israēlitis contendet : 3. Mi popule ! quid tibi feci ? aut quanani in re tibi molestus fui ? proferas, si quid habes. 4. Immo vero te ex Aegypto eduxi, ex durissima servitute te redemi, duces tibi dedi Mosen et Aaronom et Mariam. 5. Recordare, quaeso, mi popule, quid consilii contra te inierit Balakus Moabitarum rex, et quid ei responderit Bileamus Beoris filius ? a) Recordare

a) Repetendum est יְהוָה memor sis, sc. eorum quae tibi feci s. quae tibi evenerunt — Sitram erat ipse ille locus, in quo fornicari populus cum Moabitis et Midianitis incepit ex pessimis Bileami confilio, Num. XXV, 1. Gilgal vero ille locus erat, ubi populus castra posuerat, postquam terram promissam erat ingressus, Jos. IV, 20. Complectitur igitur illud temporis intervallum maxima Dei beneficia ; nempe debet

dare eorum omnium, quae inde a Sittim usque ad Gilgalem tibi evenerint, ut intelligas meam erga te benevolentiam — — 6. b) Quomodo ego compaream coram Jova? Genua flectam coram Deo altissimo. An cum holocaustis, cum vitulis anniculis comparendum mihi est? 7. Num delebitur Jova arietum millibus * aut myriadibus fluviorum olei? Num dare debeam filium meum primogenitum vietimam peccati mei, fructum ventris mei animae meae pia culum? — — 8. Indicatum tibi est, o homo! quid bonum sit, et quid Jova a te requirat. Nempe aequitatis studium, pietatis amorem, et animum Dei tui reverentem. 9. Vox Jovae ad urbem clamat, (qui sapit, nomen tuum reveretur,) audite poenam vobis infligendam, et qui eam vobis minatur. 10. Nonne adhuc sunt in domo impii thesauri improbe parti et destabilis ista mensurae imminutio? 11. Num quis

F 4

pro-

debellationem Sichonis et Ogi regis Basanis, liberationem a pessimo Bileam consilio, transitum per Jordanum, expunctionem Hierichuntis et totius terrae promissae.

b) In hoc versu et sequenti incipit locus elegans, in quo puluis a propheta introducitur interloquens per modum dialogi. Culpam negare non audet, poenitentiam promittit, sed hypocriticam, modo sacrificia offert, et diligentem rituum externorum observationem, sed de vera conversione, de vitae emendatione nihil dicit — Respondet propheta in verfu 8.

probus aut pius esse potest , qui trutinam improbam
habet ? aut in crumena pondus dolosum ? 12. Sed
istius urbis *cives* divites *hujus generis* iniquitatem com-
mittunt , et incolae ejus mentiuntur et fraudes ne-
ctunt . — — 13. Igitur ego vos ita percutiam , ut
vos infirmos reddam , immo propter peccata vestra
perdam . 14. Comedetis , sed non satiabitini , fames
vos urgebit . Conabimini vestros ex istis periculis ser-
vare , sed non evadent , et , si quis forte evaserit , hunc
gladio perimam . 15. Vos feminabitis , sed non me-
tetis , vos calcabitis olivas , nec ungemini oleo , et mu-
stum *calcabitis* , nec bibetis vinum . — 16. Etenim
diligenter observari solent praecpta Omri , et posteri-
rum Achabi facta omnia horumque instituta illi se-
ctantur . Propterea ego istam urbem prorsus vasta-
bo , incolas ejus sibilandos exponam , vosque *divites*
inprimis hoc populi mei probrum feretis .

a) SECTIO X. CAPVT VII , 1-7

1. Ah me miserum ! accidit mihi , quod fit in col-
ligendis frugibus , aut in racematione post vindemi-
am ; non supereft botrus , quem comedam , non fi-
cus praefantior , quam appetam . 2. Pii non super-
funt , probi non reperiuntur , omnes ad caedes pa-
trandas insidiantur , alter alterius interitum machina-
tur . 3. Manus ad malum paratas habent , * non ad
bonum .

4) Deplorat propheta corruptum temporum suorum statum .

bonum. Princeps munera poscit, judex ex eo quod accepit judicat, magnates pravas animi cogitationes libere produnt et conjunctis viribus exsequuntur. 4. Bonus inter eos similis est spinae scorpii, et probus* inter eosdem pejor est sepi spinosa. Tempus iudicii divini, quod tui tibi prophetae praedixerunt, poena tua adventat, mox summa sequetur mentis perturbatio. 5. Ne credatis amicis, ne confidatis familiaribus, ne uxori quidem arcana tua patefasias. 6. Filius patrem vilipendit, filia matri adversatur, nurus socrui, et patri familias inimici sunt ejus domestici.

b) SECTIO XI. CAPVT VII, 7-20

7. Ego vero Jovam respiciam, exspectabo Deum, a quo salus mea venit, Deus meus me exaudier. 8. Noli de me laetari, c) o mihi inimica ! quamvis ceciderim, surgam ; quamvis in tenebris sedeam, Jova mea lux est. 9. Iram Jovae feram, nam contra eum peccavi ; donec causam meam cognoscat, litemque meam disceperet. Res meas iterum prosperas faciet, ut

F 5

de

b) Erigit se propheta et consolatur spe meliorum temporum.

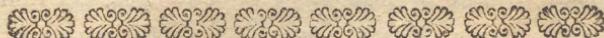
c) Sub inimica propheta Chaldaeos intelligit, quos per Apostrophen alloquitur sub persona populi Judaici abducti in captivitatem, inde ab hoc versu usque ad versum undevimuna.

de bonitate ejus laetari possim. 10. Quod cum mea inimica viderit , pudore suffundetur , illa, quae negabat Jovam Deum meum mihi adesse ; videbo eam pedibus conculcatam, ut lutum platearum — —
 11. d) Tempus veniet , quo muri tui restituentur ; tempus , quo e) statuta ista minus valebunt. 12. Tempore illo confluent ad te homines ex Assyria et Aegypti urbibus , ab Aegypto usque ad Euphraten , a mari ad mare , a monte ad montem. 13. f) Antea vero terra haec cum habitatoribus suis vastabitur , prouti moribus suis commeruerunt. 14. g) Pasce populum tuum pedo tuo , pasce gregem tuum solitarie degentem in locis silvosis , in arvis amoenissimis ; pascatur,

- d) Invertit propheta sermonem ad populum Israëliticum , quem ut foeminam alloquitur.
- e) h.e. ritus et mores peregrinarum gentium , inter quas adhuc vixistis , quorum statuta propterea vobis imitanda et observanda fuerunt. Ita PM etiam supra dicebatur VI, 16.
- f) Antequam vero haec promissiones impleantur , terra haec vastabitur etc. Alii hunc versum de Chaldaeorum terra intelligunt : illa vero terra vastabitur. Priorem sensum prefero propter membrum posterius.
- g) Sunt preces prophetae ad Deum directae , ad quas Deus versu 15. respondebat ; propheta vero versi 16. et 17. fiduciam suam his Dei promissionibus testatur , et versi 18. 19. 20. egregio epiphonemate Dei benignitatem celebrante concludit.

fcatur, uti olim, in Basane et Gileaditide — —
 15. Mira illis ostendam, quemadmodum tum cum ex
 Aegypto egressi essent — — 16. Videbunt hoc gen-
 tes, atque intelligent se sua potentia nihil posse effice-
 re: manum ori imponent, aures eorum obsurde-
 scunt: 17. Lingent pulverem, uti serpentes; uti ter-
 rae reptilia, pavebunt in suis carceribus; Jovam De-
 um nostrum timebunt, eumque reverebuntur — —
 18. Quis est Deus tui similis, qui culpae ignoscit et
 peccatum condonat reliquis a te electis? Non semper
 iram tuam retinebis, nam benignitate delectaris. 19.
 Nostrum iterum misertus delebis peccata nostra, ab-
 jicies in fundum maris delicta nostra omnia. 20.
 Fidem praestabis Jacobitis, promissa illa adeo benigna
 Abraham data, et quae deinde majoribus nostris jure-
 jurando interposito denuo confirmasti.

a) NAHUM

CAPVT I

1. Sententia adversus Niniven. Vaticinium Nahu-
 mi Elkofschaeck. 2. Deus aemulus est, et ultor Jova.
 Ultor

a) In hunc et sequentem prophetam exstat Commentarius pa-
 rum

Ultor Jova est, graviter irascitur, ultionem sumit de
adversariis suis, et injuriae memor est in hostes suos. 3.
Jova, ad iram tardus, et viribus magnus, impu-
nem neminem esse finit. Jova incedit in procella et
tempestate. Ei nubes sunt pulvis pedum. 4. Mare
increpat et arescit, omnia flumina valer exsiccare.
Languet Basan et Carmelus, languet Libani viriditas.
5. Montes per eum commoventur, colles dissolvuntur,
et tremit ejus adventu tellus, orbis et omnes ejus
incolae. 6. Saevitiam ejus quis sustineat? et quis,
ira ejus ardente, consistat? Bilis ejus sicuti ignis * li-
quat omnia, et petrae ab eo destruuntur. 7. Bonus
est Jova, praesidium tempore adverso, curam gerit
eorum, qui ad eum confugunt. 8. Ingruente inun-
datione tollet * qui ei resistere audent, et adversa-
rios suos persecetur tenebris. 9. Quid contra Jo-
vam

rum quidem notus, sed dignus ex mea sententia qui lega-
tur, cum auctor ejus viam ingressus sit, ad removendas
difficultates subinde obvias, turpissimam. Nempe historia
duce multa prophetae obscurius dicta distincte explicavit.
Titulus libri est: *Kalinsky Vaticinia Chabacuci et Nachumi*,
itemque nonnulla Jesiae, Micheae et Ezechielis oracula, ob-
servatt. historico - philologicis ex historia Diodori Siculi cir-
ea res Sardanapali illustrata etc. Vratislaviae MDCCXLVIII.
In verborum et phrasium difficiliorum explicatione mihi
quidem non semper satisfecit, sed illis locis, in quibus
propheta de rebus gestis aut gerendis loquitur, lucem ac-
cendit ex historiae monumentis non contempnendam.

van machinamini? eam perniciem inducet, b) ut calamitas iteranda non sit; 10. * Funditus destruentur, pro ebrietate sua temulenti erunt, absumentur ut sti-pula arida. 11. Ex te egressus est, qui mala in Deum machinabatur, consiliarius pessimus — — 12. c) Haec dicit Jova: si integri mansissent, potentes

b) Nonnulli interpretes verba hebraica לא תקום בעמיהם sic vertunt: *non surget altera vice adversaria*, et de duplice Ninives expugnatione explicant. Sed neque vocabulum בעמיהם hanc adn*vit* interpretationem, neque contextus ei favet. Sermo continuatur in numero plurali etiam in sequenti versu de eodem subjecto, quod secundum illam explicationem in his verbis mutatur et sub alio scheme sistitur.

c) Versus est admodum difficilis propter breviloquentiam, ex qua sine dubio etiam, ut antiquiorum, ita et recentiorum interpretum explicationes tantopere diversae venerunt. Quoniam igitur ex illis nihil certi de diversa lectione colligi potest, receptam textus hebrei lectionem secutus sum. Formula praemissa, haec dicit Jova, aliud subiectum, quod propheta alloquitur, indigitat, quod populus Judaicus esse videtur, cui praedicata hujus et sequentis versus bene convenient. Numirum causa immissae per Assyrios afflictionis indicatur, adjuncta mox secuturae liberationis promissione: Si Judaei probi et integri mansissent, quales sub Hiskia fuerunt, mansissent etiam potentes et validi ad resistendum hostibus suis: Jam vero (וְיִכְלֶא) quoniam sub

Manasse

tentes quoque mansissent. Jam vero, *cum alter seres habeat*, imminuti sunt et sublati. Attamen quamquam te afflxi, tamen non te affligam amplius. 13. Jam enim jugum ejus tibi impositum frangam, et vincula tua abrumpam — d) 14. De te vero Iova statuit, ut tui nominis memoria pereat. Ex templo Dei tui excindam omnia sculpta et fusia simulacra, sepultus jacebis omnium contemptui expositus.

CAPVT II

1. a) En venit super montes laetus nuntius, pacis
exspe-

Manasse rege impio ab illa integritate sua recesserunt, (גָּזְבָּן) attonsi sunt, h. e. vires eorum ab Assyriis immunitae et debilitatae sunt. עבר vel in specie de Manasse in captivitatem abducto, vel in genere etiam de populo potest accipi. Adjuncta promissio non habet difficultatem, et similes phrases in similibus locis obviae sunt. Mutatio numeri et personae nemini, qui prophetarum stilum novit, durior videbitur. Idem sermonis subjectum manet, alloquitur tandem propheta populum ut foeminam.

d) Convertit propheta sermonem iterum ad Assyrios, et in specie ad regem, quod ex mutatione generis foeminini in masculinum colligo.

a) Versu 1-4. est laeta prophetae acclamatio ad Judaeos directa, qua eos consolatur propter injuriam ab Assyriis acceptam, dum bellum ab Arbae Sardanapalo inferendum praedicit.

exspectandae. Age Juda tua festa , solve tua vota.
 Etenim non amplius in te grassabitur nequam. To-
 tutus excisus est. 2. Depopulator te invaserat. Jam
 ipse obsidione premitur. Speculare viam , confirma
 latera , auge vires admodum. 3. Jova enim *b)* au-
 feret injuriam Jacobo aequa ac Israëli illatam , siqui-
 dem praedones utrumque exhauserant *c)* palmitesque
 eorum corruerant — — *d)* 4. Clypei heroum ejus
 rubent : milites coccino induri. Currus falcati instar
 ignis fulgent tempore pugnae : hastae jam agitantur.
 5. Per vicos furunt currus : per plateas discursitant.
 Aspectus eorum est sicuti facium , ut fulgura discur-
 runt. 6. Recordatur rex Ninives suorum nobilium ,

im-

b) Hunc sensum verborum hebraeorum כִּי שָׁבְּ רֹהֶת אֵת נָאֹן רַעֲקֹב כְּגָאֹן יִשְׂרָאֵל LXX interpres fecerunt , dum vertunt : διότι ἀπίσχεται Κύρος τὴν ὑβρίν Ιανώβ , κακῶς ὑβρίν τοῦ Ἰαρωνᾶ : qui sensus neque a verborum si- gnificatione , neque a contextu alienus videtur. Syrus , Chaldaeus et plerique interpres recentiores sic : Reddit Jova Jacobo gloriam scilicet dignitatem suam , ut et Israëli. Sed tunc legendum est בְּחַשְׁיבָּה , nec facile doceri potest , quomo- do utriusque regno Judae et Israëli pristina redditia sit digni- tas , per illam regni Assyriaci destructionem.

c) Primores populi in captivitatem abducti.

d) Versu 4. 5. 6. descriptio est apparatus bellici ab utraque parte cum Medorum tum Ninivitarum.

impingunt incedendo, properant ad murum, parata est testudo — — 7. e) Portae fluminum apertae sunt, f) palatium dissolvitur. 8. g) Regina quoque abducta rogum ascendere cogitur, pedissequae ejus uti columbae h) gemunt, pectora sua tundentes. 9. Ninive similis

e) Versu 7-14. describitur ipsa urbis expugnatio. *Portae fluminum* sunt aditus ex Tigridis inundatione, per quam murus ad viginti fere stadia dejectus est; qui portis comparantur, quod viam aperuerunt oppugnatoribus, qua urbem intrare potuerunt.

f) Non inundatione eadem, sed vi flammarum palatium regium destructum est. Nam pyra illa, qua Sardanapalus se suosque vivos combussit, per quindecim dies arsit.

g) Quid significet נֶצֶב, quod in textu hebraeo legitur, de eo magnus est cum antiquiorum tum recentiorum interpretum dissensus. Evidem secutus sum in versione Chaldaei interpretis sententiam, quae est etiam multorum aliorum cum Judaeorum tum Christianorum. Sed non ignoro, ex usu linguae hanc vocabuli נֶצֶב significationem probari non posse. Nam quod regina ita dicatur, quia adstat (נֶצֶב) ad dextram regis, secundum Ps. XLV, 10; haec a Kimchio allata multisque probata ratio mihi quidem nihili videtur. Sed praedicata, quae vix alii subiecto melius convenient, quam reginae, atque implementum, quod ex historia doceri potest, probabilem reddunt explicationem, meliore non suppetente. Cf. Kalinsky l. c. pag. 265.

h) נְגַד h. l. gemere q. suspria ducere. Cf. Schulzens in Animadversi. philol. ad h. l.

similis erat piscinae aquarum inde ab antiquissimis temporibus. Jam fugiunt illae aquae. Consistite! consistite! Sed nemo respicit. 10. Diripite argen-tum, diripite aurum. Immensa est divitiarum copia. Pretiosissima quaeque elegantissimae supellecti-lis. 11. Prorsus direpta, depopulata et exinanita est. Corda mollescunt, genua labant. Dolore vehemen-tissimo excruciantur; omnium facies pallorem contra-hunt — — 12. i) Ubi est leonum lustrum, eorumque pascua, quo se leo, leaena et leoninus catulus recipiebat, nemine deterrente? 13. Leo quantum satis erat suis catulis rapiebat, leaenisque suis strangulabat, replebat antra et lustra sua rapta praeda. 14. En ego in te ferar, inquit Jova omnipotens, igni incendam * cubile tuum. Leunculi tui gladio peribunt, exscindam e terra rapinam tuam. Non amplius * fama tuorum facinorum audietur.

CAPVT III a)

1. **H**eu urbem sanguinariam, totam mendacem,
G rapi-

i) Sub hoc schemate praedicit propheta arcis regiae excidium, quae spoliis ex direptione aliarum gentium coacervandis inservierat, atque interitum Sardanapali et familiae ejus. Placet enim cum Kalinskio de his potius quam de urbe Ninives hunc locum intelligere, quia in priori oppugna-tione urbs nondum deleta est, sed arx modo regia.

a) Novus sermo incipit, in quo propheta agit de expugna-tione Ninives posteriore per Cyaxaren.

rapina plenam , a violentia nunquam se abstinentem.
 2. Auditur jam sonus scuticae et sonus actae rotae et
 equi quadrupedantis et quadrigae salientis. 3. Video
 equitem advenientem , gladium flammandem , hastam
 fulgentem , multos caesos , ingentem cadaverum vim
 infinitaque corpora , adeo ut in ea impingatur. 4.
Haec vero fient propter tot libidines meretricis venu-
stae maleficiis usae , b) quae gentes nationesque suis li-
bidinibus et maleficiis vendidit. 5. En contra te in-
 furgam , inquit Jova omnipotens. Retegam sinus ve-
 stium tuarum in faciem tuam et ostendam gentibus
 verenda tua et regnis obscoena tua. 6. Sordes in te
 conjiciam , ignominiose te tractabo et ut ostentui sis
 faciam : 7. Ita ut quicunque te viderit , te fugiat di-
 catque : periit Ninive , quis ejus vicem dolebit , unde
 tibi quaeram consolatores ? 8. Tune p[re]faetior
 es c) Diospoli ad flumina sita , aquis circumdata , cuius mu-
 nitio mare , cuius murus marinus. 9. Cujus robur Aethio-
 pes

b) Assyrii multas alias gentes sibi per fraudulentia foedera
 subjecerant.

c) Sub נִנְוֵה quod in textu legitur , *Diospolin* s. *Theba*s Aegyptiacas intelligendas esse , docuerunt *Bochartus* in
Phaleg Lib. I. Cap. I. pag. 6. et *Petrus Zornius* in *Hi-
 storia et antiquit. urbis No-Aimon* , insertis Opusculis ejus
 sacris , Tom. II. pag. 343. Faictam esse hanc celeberrimae
 hujus urbis vastationem ab ipso illo Assarhaddone s. Sarda-
 napalo , probavit *Kalinsky* l. c. p. 89. et 278.

pes erant, Aegyptii infiniti, Afri et Lybii erant ei auxiliantes. 10. Atque tamen ea captiva abiit in exilium, infantes ejus allisi sunt passim per plateas, de ejus nobilibus jacta sors est, et optimates ejus catenis vinciti. 11. Ita tu quoque d) similibus calamitatibus afflita quaeres defensionem ab hoste. 12. Omnes tuae munitiones ficus erunt cum fructibus primitivis, qui concussi decidunt in os comesuri. 13. En milites tui foeminae sunt, hostibus tuis apertae sunt portae terrae tuae, consumxit ignis tua repagula. 14. Hauri a quam qua in obsidione uti possis, confirma munitiones tuas, subige coenum, calea lutum et reparat fornacem laterariam — — 15. Tunc te ignis consumet, perdet te gladius, conficiet te ut bruchus. Esto tam copiosa quam bruchi, tam copiosa quam locustae. 16. Sint mercatores tui stellis caelestibus numerosiores, uti locustae se diffundent et avolabunt. 17. Optimates tui sunt sicuti locustae, tuique principes ut locustarum copia insignis, quae, cum frigus est, haerent in sepibus, orto sole avolant, ita ut quo loco fuerint non appareat. 18. Dormitant

G 2

tant

d) In textu hebraeo tropus est inebriationis ex potu calicis divini, quo saepe prophetae utuntur ad gravitatem iudiciorum divinorum describendam. Cf. Obadj. v. 16. et in primis Jer. XXV, 15 seqq. Perspicuitatis causa h. l. tropus cum verbis propriis mutandus videbatur.

tant pastores tui , Rex Assyriae , e) quieti se dede-
runt tui nobiles , f) divagatur populus tuus per mon-
tes,

e) Offenderunt interpretes nonnulli v. c. *Druſius* , *Cappellus*
(in Notis philol. ad h. l.) in verbo יִשְׁבַּבְנָה quod h. l.
legitur , aliam ejus significationem quam *habitandi* igno-
rantes. Legendum putarunt יִשְׁבַּבְנָה atque hanc lectionem
partim parallelismo prioris membra נָמוּ רֵעֵיך partim au-
toritate versionis graecae , quae habet οἰκισμός , defenderunt.
Sed bene habet. Neque LXX interpretum versio favet huic
lectioni , neque recepta lectio pugnat cum priori membro.
Etenim שָׁבֵן in primaria significatione est *quiescere* , ex
qua secundaria *habitandi* venit. In libris Vet. Test. saepi-
us obvia illa altera ; nec tamen illa , quam primariam di-
ximus , Hebreis ignota fuit , cum plura ejus exempla in-
veniantur. Cf. *Lud. de Dieu* in Crit. S. ad Pf. LXVIII , 19.
et *Schultens* in *Animadv. philol.* ad h. l. Hic quidem sub
sonno et quiete in h. l. mortem intelligendam esse negat ,
rationibus autem , uti mihi videtur , infirmis usus. Cf. Pf.
LXXVI , 6. nostro loco valde parallelus.

f) Omnes quos quidem inspexi interpretes נָפְשָׁנִי quod h. l.
in textū hebreo legitur , deducunt a verbo פָוֵשׁ ; cum
vero hujus significationem , abundantiae nimiriū , contextui
parum aptam videant , illud פָוֵשׁ pro פָוֵץ positum esse sta-
tuunt , per literarū similiū confusionem. Sed recte ,
uti arbitror , *Schultens* l. c. hanc verborum permutationem
negavit atque נָפְשָׁנִי אֲנָאָז λεγούένοις anumerandum esse
docuit , in lingua vero Arabicā saepe obvium iisdemque li-
teris

tes , nemine colligente. 19. Cladem irreparabilem accepisti , vulnus tuum est immedicabile. Quicunque de te audiunt , manus complodunt , quis enim a te non semper fuit laceratus ?

HABACUC

SECTIO I. CAPVT I, 1 - 4

1. Vaticinia ab Habacuco propheta prolata. 2. Quousque , o Jova , ad te clamabo non exaudientem ? Conqueror apud te de injustitia , sed non succurris. 3. Cur permittis ut nil nisi iniquitatem videam ? cur pateris injuriam committi ? nihil nisi perniciem et oppressionem video , contenditur et litigatur. 4. Propterea etiam lex negligitur et bona causa nunquam obtinet. Cum impius pium circumvenit , jus perverse dicitur.

G 3

SECTIO

teris scriptum , cuius significatio propria etiam contextui optime conveniat. Nempe נָפְנַת Arabibus dicitur de grege sine pastore divagante. Exempla ex usu loquendi Arabicō legi possunt i. c. Forma vero verbi נָפְנַת eadem est quae in בָּכֹל et quibusdam aliis.

a) SECTIO II. CAPVT I, 5 - 11

5. **V**idete * perfidi et attendite et attoniti stupete, faciam enim vestris temporibus aliquid , quod dictu vobis videatur incredibile. 6. En ego excitabo Chaldaeos, gentem fortē et velocem, late se per terrarum orbem diffudentem ad occupandas regiones alienas. 7. Horribilis est et terribilis , leges feret et edicta dabit pro libidine et arbitrio suo. 8. Equi ejus pardis sunt velociores, visi sunt acutiores lupis vespertinis , equites ejus b) superbia exultant , veniunt e lon-

a) Respondeat Deus ad praecedentes prophetae querelas,

b) Verbum פָּשׁוּן quod praeter h. l. bis tantum legitur, ex linguis cognatis explicandum est , nisi malimus , quod sane faciunt plerique interpretes, significationem ejus ex contextu utcunque divinare. *Ludovicus quidem de Dieu* linguam Aethiopicam in subsidium vocavit , in qua פָּשׁוּן sanum esse significat , atque hunc significatum h. l. et duabus aliis Jer. L, 11. et Maleachi III, 20. dum sanus pro robusto et valido dicatur , tribui posse judicavit. *Schultenus* vero ex lingua Arabica contulit פְּרַשְׁבָּרְזָן superbire, idque h. l. et duabus aliis supra citatis convenientissimum esse docuit, cui et ego assentior; neque minus in eo , quod פְּרַשְׁבָּרְזָן bis in textu obvium , primo per equos , deinde per equites vertendum sit. Nam פְּרַשְׁבָּרְזָן utrumque significare, *Lud. de Dieu in Critica S. ad Es. XXII. et Bochartus in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. VI. p. 98.* probarunt. In ver-

longinquo , advolant uti aquila ad volandum prope-
rat . 9. Totus ille populus ad vim inferendam in-
tentus est , * faciem suam versus Orientem directam
habet , congerit rapinam tanquam arenam . 10. Ipse
autem , rex *Affyriae Assarhaddan* , reges irridet et prin-
cipes ludibrio habet , ridet omnes munitiones , agge-
re struendo capit eas . 11. Deinde vero omnes mode-
stiae fines excedet et graviter delinquet , suae poten-
tiae nimium confidens .

c) SECTIO III. CAPVT I, 12-17

12. Nonne tu es aeternus ille , Jova Deus meus
sanctus ? Non permittes ut omnino pereamus . Usus
eo (nempe rege Affyriae) es , o Jova , ad judicia tua
exequenda , fundasti eum tanquam rupem ad punien-
dum . 13. Puriores sunt oculi tui , quam ut scelus
ferant : non potes adspicere istam crudelitatem . Qua-
re ferres homines istos sceleratos , et taceres impio se
longe justiorem devorante ? 14. Haberesne homines
eodem loco quo pisces aut reptilia quae defensorem
non habent ? 15. Omnes hamo suo trahit , cogit
G 4 eos

versione vero prius illud פָּרִישׁוּ omisi , quod ejus repetitio
nimis otiosa videbatur .

c) Novae prophetae querelae propter calamitatem terrae Ju-
daicae a Chaldaeis illatam , additis variis argumentis , quae
Deum ad auxilium ferendum moveant .

eos reti suo et colligit in sagenae sua. Laetatur deinde et exultat, 16. sacrificat reti suo et adolet sagenae sua, quasi per ea tantam potentiam sit et divitias consecutus. 17. Et tamen ille semper perget evacuare rete suum, gentesque sine misericordia occidere?

SECTIO IV. CAPVT II, 1-20

1. Sto ego in statione mea et consisto in specula expectans, quid mihi dicat et quid respondeam, *vel mihi, vel alis*, ad illas dubitationes meas. 2. Tunc Jova mihi hunc in modum respondit: Scribe hoc vaticinium in tabulas, et quidem tam distincte, ut lector sine mora legere possit. 3. Suo enim tempore impletur illud vaticinium, tandem apparebit nec falset: si moram fecerit, expecta, certissime veniet, non morabitur. 4. En d) vehementi timore agitatur, qui non

d) Omnibus aliis omissis, quae de hoc versu, in cuius interpretatione viri docti tantopere dissentunt, dici possent, pauca tantum afferam, quae ad versionis meae explicacionem faciunt. 1) *Subjectum* mihi esse videtur עַבְרָה ad quod נֶפֶשׁ supplendum est, quanquam prorsus οὐδενὶ μέσῃ et de toto homine intelligendum. Sed propter genus foemininum in עַבְרָה ista ellipsis necessaria est. 2) *Praedicatum* est: לֹא יִשְׁרַח נֶפֶשׁ כֵּז in quo deest. 3) עַבְלָל proprio significat tumere et de rebus aestu interiori commotis et tumentibus dicitur; deinde transferatur

non animo est bene compositus , sed pius propter illam fidem suam ejus implementum videbit — —
 5. e) Nimirum vinum perdet virum istum superbūm , in illo statu suo non permanebit . Is cuius appertus est sicuti inferni aut sicuti mortis insatiabilis , qui omnes ad se gentes cogit omnesque ad se nationes congregat . 6. At enimvero illae ipsae *gentes et nationes* omnes eum irridebunt et disteriis et sannis excipient . Heu ! inquiet , hic est ille , qui coacerbat , sed ad breve modo tempus , quae sua non erant , qui caducas divitias sibi tantopere multiplicabat — — 7. Immo mox surgent , qui te mordeant ; expurgiscent , qui te vexent , a quibus diripiari . 8. Etenim tu spoliasti gentes multas , illae igitur te vi-

G 5

cissim

tur ad affectus animi vehementiores . Huic opponitur ^{טו} **ישר** quod *stratum et complanatum* significat . De his vocibus cf. Cel. Schroederus in Observatt. Selectis ad Orig. Hebr. p. 63; 4) Posterius versus membrum explicat prius . Homo pius , qui fidem habet verbo Dei ejusque promissionibus , opponitur ^ז **בָּזְלָא יִשְׁרָח נֶפֶשׁ עַפְלָה** atque ei ^ז **עַפְלָה** hoc est ei , qui variis animi commotionibus agitatur , nec habet mentem quietam et tranquillam : quae periphrasis est hominis dubitantis et timentis sibi et aliis , sive hominis increduli , cui , uti diximus , propheta in posteriori membro *crederentem* , *fidem habentem divinis promissionibus* opponit .

e) Incipit illud vaticinium , de quo propheta in antecedentiibus versibus dixerat .

cissim spoliabunt, propter caedes plurimas hominum,
 propter direptionem terrarum et urbium omniumque
 in iis habitantium. 9. Vae lucro inhianti, sibi suis-
 que pernicioso, qui in sublimi nidum suum ponebat,
 ut tutus esset ab omni mali imperio. 10. Male con-
 fuluisti domui tuae, perdendo gentes multas tibi ipse
 perniciem intulisti. 11. Nam lapis ex muro clamat,
 et contignatio contra te testatur. 12. Vae illi qui ur-
 bem caedibus exstruit, qui civitatem sceleribus condit.
 13. Haec vero Jova omnipotens minatur: f) gentes
 laborant in eo quod igne consumetur, et nationes
 fatigantur in eo, quod in nihilum redigetur. 14. Ex
 quo totus terrarum orbis Joyae majestatem cognoscet,
 uti profunda maris aqua teguntur. — — g) 15. Vae
 tibi qui alios potare faciebas et lagenas tuas propi-
 nando inebriabas, ut pudenda eorum adspicere pos-
 ses. 16. Plus infamiae quam gloriae tibi erit; jam
 tu quoque bibe et denudare. Vertatur super te calix
 dextrae divinae et vomitus ignominiosus sequatur il-
 lam

f) Intelligitur vastatio et combustio arcis regiae et ipsius ur-
 bis Ninives tantis sumtibus exstructae. Similes phrases Je-
 remias de Babylonis destructione adhibuit Cap. LI, 58.
 Cf. Kalinsky I, c.

g) Allegorice haec sunt intelligenda, de perfidia Chaldaeo-
 rum, qui foederibus alliciebant populos, quos deinde igno-
 miniose tractabant. Cf. Nahum III, 5, ubi similes phra-
 ses de eadem re, et Jer. XXV, 27.

lam tuam gloriam. 17. Eadem violentia , quam in Libanum exerceisti, te quoque obruit, et ista ferarum vastatio te quoque terrebit, propter caedes plurimas hominum, propter direptionem terrae Israëliticae, urbium omniumque incolarum. — — 18. h) Quid prodest sculptum simulacrum , quod faber fecit , aut fusum idolum , quod mendacium docet ? Atque tam spem ponit opifex in opere suo , quamvis muta fecerit simulacula. 19. O stultum hominem ! qui ligno dicit , experciscere , surge , lapidi tacenti. Num is oracula edet ? Auro quidem et argento est obdutus , sed nulla vita est in ipso. 20. At Jova in templo suo sanctissimo habitat , revereatur eum universus terrarum orbis.

SECTIO V. CAPVT III

1. Preces Habacuci prophetae a) pro avertenda calamitate — — 2. O Jova , audivi quod dixisti , et timeo.

b) Docet propheta vanam esse spem quam Chaldaeи in idolis suis ponerent , frustra ab his auxilium aut defensionem expectari.

a) Ita verto שְׁגָנֹת עַל non quod hanc explicationem plane certam habeam , sed quod aliae non videantur præferendae , haec vero argumento carminis bene conveniat. Ex significatione chaldaica verbi שְׁגָנָה defecit , desideratus est , substantivum גִּנּוּשׁ defectus , indigentia , derivatur. Cf. Irbovii Conjectanea in Psalmorum titulos , pag. 83.

timeo. Perfice, o Jova, illud opus tuum intra illud tempus, plane intra illud tempus appareat, te, quamvis iratum, tamen iterum misereri. 3. b) Deus ex Themane venit, Sanctus de monte Paran; tegit caelum ejus maiestas, gloria ejus totum terrarum orbem implet. 4. Splendor ut sol, radios scintillantes emitit, absconditam suam potentiam patefacit. 5. Pests eum praecedet, c) aves voraces sequuntur.

b) Perpetua allusione utitur propheta a versu 3-16; quaphrasibus et imaginibus poëticis ex historia populi sui suntis praedit futuram Assyriorum cladem, Assaraddonis interitum, urbisque Ninives expugnationem. Difficillimum esse hanc pericopam, omnes vel doctissimi interpretes fassi sunt, non solum propter stili sublimitatem, sed etiam propter defectum historiae. Varia enim prophetam praedicere aliquando eventura in isto bello et Ninives expugnatione, ex versibus 13, 14, 15, haud obscure intelligitur. Sed quenaen illa fuerint, vix certo poterit explicari, cum propheta non verbis propriis his de rebus loquatur, sed figuratis, comparans nimirum hanc populi sui liberationem et vindictam de hostibus suis cum illis Dei miraculis olim in defensione populi Israelitici patratis. Ego quidem versionem, quoad salva perspicuitate fieri potuit, verbis hebraicis adstrinxi. Sed primum membrum versus 14. et versum 15, me prorsus non intelligere libere fateor. Quae Kalinsky l. c. pag. 223, ex historia attulit ad ea illustranda, meliora quidem videntur alis ex conjectura tantum dictis, nec tamen satisfaciunt.

c) Scilicet ad cadavera occisorum hostium devoranda. Nam

רְשָׁעַת

tur. 6. Terram dispertitur , aspicit gentes et dissipat eas; montes aeterni sinduntur, colles aeterni sub-sidunt, totum hoc universum ejus imperio subest. 7. Video ego Cuschaeorum tabernacula poenis afflita , contremiscunt tentoria Midianitarum. 8. Num fluminibus , o Jova , irasceris ? num in fluvios ira tua ? num adversus mare indignatio tua , quando equis veheris tuis curribusque victoriosis ? 9. Arcus tuus exertus est propter promissiones tribubus jure-jurando datas , fluminibus terram scidisti. 10. Vi-dent te montes et contremiscunt , aquarum gurgites erumpunt , abyssus resonat , undis in altum sublatis. 11. Sol et luna in statione sua subsistunt , lucent sa-gittae tuae , splendent fulgura tanquam tela a te vi-brata. 12. Iratus terram pervadis , gentes conteris indignabundus. 13. Egressus es in salutem populi tui , in salutem cum uncto tuo. Percutis principem e domo impii , funditus eam evertis. 14. Diris de-vovisti caput pagorum s. metropolin per principes ejus , qui instar turbinis me invadebant , ut me disper-gerent , atque exultabant conficere pauperem in ob-scuro latente. 15. Equis tuis vectus per mare ,
per

¶ neque prunam , neque fulmina significare , quod vulgo in Lexicis dicitur , sed avem voracem , plane de-monstravit Illustris Michaelis in libro germanice scripto , cui titulum fecit : *Beurtheilung der Mittel , die ausgefor-bene Hely. Sprache zu verstehen* , pag. 298 seqq.

per molem aquarum multarum : 16. Quae cum audiarem, obstupui, ad haec dicta labia mea contremuerunt, atque ita affectus sum, tanquam si ossa mea tabe arrofa essent, ut consistere non possim, quia video me nullis precibus avertere istam calamitatem posse; ascensurum esse hostem Chaldaicum aduersus populum Judaicum, eumque perditurum. 17. Quamvis ficus non floreat, nec sit proventus in vineis, quamvis olea spem mentiatur, nec arva frugem ferant, quamvis pecus ex caulis auferatur, nec superfit in stabulis armentum ; 18. Tamen ego per Iovam exultabo, laetabor de Deo salutis meae auctore. 19. Jova Dominus est robur meum, d) dabit mihi pedes cervinos, meque in loca excelsa escendere jubarit, ut meis carminibus eum laudare possim.

ZEPHANIA

SECTIO I. CAPVT I

I. Zephaniae, (qui fuit filius Cusehi, nepos Gedaljae,

d) Remoto tropo sensus est : efficiet ut ego ista pericula evadam, meque in tuto loco collocatum servabit. Ultima verba לְמַנְצֵחַ בְּגִזְנוֹתִי multi interpres separant ab antecedentibus et habent ea pro subscriptiori, quae similis sit inscriptionibus Psalmerum Davidicorum. Sed antiqui interpres omnes ea praecedentibus jungunt, eodem sere modo, quo nos in versione.

daljae , pronepos Amarjae et abnepos Hiskiae ,) Jo-
 sia Ammonis filio in Juda regnante , Jova haec di-
 xit : 2. Omnia omnino ego auferam de terra , in-
 quid Jova ; 3. Auferam homines et bestias , auferam
 aves et pisces , ruinas adeo cum ipsis impiis ; per-
 dam ego omnes hujus terrae incolas , inquit Jova.
 4. Manu mea contra Judaeam et contra omnes ci-
 vates Hierosolymitanos extenta exscindam ex isto loco
 Baalis *a)* reliquias , omnem sacrificiorum memori-
 am atque etiam sacerdotum dolebo. 5. Praeterea
 etiam eos , qui in tectis suis astra caeli adorant et
 qui me quidem colunt , sed non per me solum , sed
 et per Molochum jurant. 6. Eos quoque qui me
 contemnunt , qui me non quaerunt aut curant. — — —
 7. Reveramini Dominum Jovam , instat Jovae dies !
 paravit sacrificium suisque invitatis indixit. 8. In
 quo sacrificii die ego Jova animadvertis in princi-
 pes et in regis filios et in omnes qui vestitu pere-
 grino utuntur. 9. Animadvertis eo tempore in
 eos , qui *b)* limen transiliunt et qui dominorum suo-
 rum domos rapinis et fraudibus implent. 10. Eo
 tem-

a) Quas pius rex Josias extirpare non poterat , quanquam in cultu sacro emendando et restituenda unius Dei adoratio-
ne suinimum studium adhibuerat , II Reg. XXIII.

b) Observantes nimirum cultum superstitionum Dagonis Phi-
listaeorum idioli , coll. 1 Sam. V , 5.

tempore, inquit Jova, querula vox audietur *c)* a porta piscium et ejulatus *d)* a Mischna et ingens calamitas a collibus *urbis Hierosolymae*. 11. Ejulate *e)* Machtesae incolae: nam delebitur *f)* tota Cananaeorum gens, exscindentur omnes pecuniosi. 12. Eo tempore *g)* pervestigabo Hierosolymas diligentissime, atque animadvertis in eos qui *h)* securi vivunt sibi que persuasum habent, me res humanas non curare. 13. Opes eorum diripientur, aedes vastabuntur; quas domos extruxerunt, non habitabunt; vinearum, quas conseruerunt, vinum non bibent. 14. Instat ille magnus Jovae dies, instat, atque etiam valde approperat terror illius diei; tunc etiam fortissimi *i)* anxie auxi-

c) Cf. Nehem. III, 3.

d) Alia pars *urbis*, cuius et mentio fit II Reg. XXII, 14.

e) Fuit sine dubio locus hujus hominis *Hierosolymae*. Jonathan explicat: qui habitatis circa torrentem Kidron.

f) Est ambiguitas, quam propheta consilio videtur adhibuisse in nomine *Canaan*, quod vel Cananitam, vel mercatorem significat, quia haec gens imprimis mercaturam exercet. Innovere propheta volebat, istos mercatores *Islaëlitas* similes esse impiorum Cananitis ex justo Dei iudicio ab ipsis *Islaëlitis* deletis. Posterius membrum explicat prius.

g) In textu est: scrutabor lucernis *Hierosolymas*.

h) Secundum verba hebr. Qui concreti sunt condensati super faecibus suis. Cf. Jer. XLVIII, 11.

i) Verbum מִלְאָקָה quod praeter h. l. semel extat Jes. XLII,

13.

auxilium implorabunt. 15. Dies irae erit ille dies, dies angustiae et oppressionis, dies vastationis et destructionis, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulosus et ater. 16. Dies, quo tuba clangetur adversus urbes munitas et excelsas turres. 17. Ad tantas homines redigam angustias, ut non magis quam caeci videant quo se vertant, nam contra me peccarunt. k) Sanguis eorum ut aqua effundetur, cadera eorum ut sterlus abjicientur. 18. Non poterit eos eorum argentum vel aurum servare; ab ira mea faeviente, ab ardente mea ira tota terra consumetur, terribilem vastationem omnibus hujus terrae incolis inducer.

SECTIO II. CAPVT II, 1 - 7

1. Inquirite in vosmet ipsi, admodum diligenter inquirite, o gens nullius pudoris, 2. antequam decretum effectum suum sortiatur, (irruet vero ille di-

H
es,

13, non simpliciter esse clamare, sed in specie auxilium implorare, probavit ex usu loquendi Arabico Schultensius in Animadv. ad h. l. — □Ψ hoc loco est adverbium temporis, ut supra Nahum. III, 15. et Ps. XIV, 5.

k) Verba textus ita habent: et effundetur sanguis eorum ut pulvis, et caro eorum ut sterlus. Disparitatem in conjunctione troporum adeo diversorum, quam fibi scriptores hebrei indulgent, in versione latina non putavi esse exprimendam.

es, tam cito quam palea a vento abripitur,) antequam vos invadat servens Jovae ira , antequam in vos veniat judicium Dei irati. 3. Quaerite Jovam , vos manueti , voluntati ejus obtemperantes , operam date iustitiae et mansuetudini , fortasse servabimini , cum Deus punierit. 4. Gaza enim erit deserta et Ascalon vastata , Asdodenses clara luce captivi abigentur , et E-kron funditus evertetur. 5. Heu vos , tractus mari- ni incolae , gens Crethaeorum , vobis haec Jova minatur , Cananitis et Philistaeis : Ita vos perdam , ut nemo vestrum in terra ista supersit. 6. Tota illa regio maritima infervięt pastoriarum caularum mansionibus , pecorumque septis. 7. In ea regione pascant , in Ascalonis domibus vespere cubabunt illi de gente Judaica , quos Jova Deus eorum ex captivitate reducit eorum misertus.

SECTIO III. CAPVT II, 8 - 15

8. Audivi ignominiam Moabitarum et convicia Ammonitarum , quibus populum meum prosciderunt , cum terram ejus invaderent. 9. Propterea ita vivam , inquit Jova omnipotens Deus Israëlitarum ; Moabitarum et Ammonitarum terra Sodomae et Gomorphae similis erit , senticeta , salinae et perpetua vastitas , a populi mei superstibus diripienda et gentis meae residuis occupanda. 10. Id vero eis eveniet propter eorum insolentiam. Admodum enim ignomi- nio-

niose tractarunt populum Jovae omnipotentis. 11. Terribilem Jova in gentes istas vindictam exercebit, a) destruet omnia omnium istarum nationum idola, adorabunt eum omnes gentes, omnes b) exter-

H 2

rum

a) In textu hebraeo est רוזה quod vulgo vertitur *macie conficit*, h. e. paullatim et sensim perdet. Sed non satis apta h. l. videtur haec explicatio, quia non de judicio lento sermo est, sed de subitaneo, cum omnimodo exilio coniuncto. Igitur illud potius cum *Castello* in Lexico Heptaglotto p. 3557. ex Arabica verbi significatione explicandum puto per *destruere, perdere*.

b) Quod אֵי הַגּוֹרִים fint *Insulae gentium*, hac tenus quidem creditum est ex testimonio antiquorum interpretum ab omnibus Lexicographis et Commentatoribus, quanquam hi subinde difficultatem sentirent, si docere debebant, quaenam in hoc vel illo loco gentium insulae essent intelligendae, et cur insularum potius, quam terrae continentis mentio fieret. Primus, quantum scio, in dubium vocavit hanc significationem Illustris *Michaëlis*. Argumenta, quibus sententiam suam probavit, legi possunt (nec legisse poenibet) in ejus *Spicilegio Geographiae exterae Hebraeorum* post Bochartum pag. 131 seqq. Mihi quidem h. l. sufficit Etymologiam indicasse, quam Vir *Celeberrimus* de hac voce dedit. Nempe ab נְזָב hospitari, habizare, quod adhuc in lingua Arabica supereft, videtur ei formatum נְזָב, non *insulam*, sed *regionem habitatam* significans. Hinc אֵי הַגּוֹרִים non sunt *insulae gentium*, sed *regiones a gentibus extra Palaestinam habitatae*.

rum regiones. — — 12. Vos quoque Cuschaei , gladio meo interficiemini. 13. Extendam manum meam aduersus Septentrionem, perdam Assyriam, in vastitatem redigam Niniven , in solitudinem aridam. 14. Ibi greges cubabunt , omnisque generis animalia gregalia , pelicanus et histrix in columnarum ornamentis pernoctabunt , clamores resonabunt per fenestras , limina erunt vastata domibus cedrinis destrutis. 15. Haec est urbs illa exultabunda , securae degens, quae sui similem nullam esse gloriabatur — — o quam est vastata ! stabulum ferarum , ita ut qui eam praeterit , mota manu sibilet.

SECTIO IV. CAPVT III, 1-8

1. **V**ae civitati rebelli , contaminatae , opprimenti , 2. quae non vult obtemperare , nec disciplinam admittere , quae Jovae non confidit , nec Deum suum colit. 3. Principes ejus leones sunt rugientes , judices ejus lupi vespertini , nihil praedae in posterum diem relinquentes. 4. Prophetae eorum leves , homines perfidi , sacerdotes sacra profanant , legem pervertunt. 5. Norunt quidem Jovam , quam justus sit , quantopere omnem iniquitatem abhorreat ; quotidie fere suam voluntatem declarat , nihil intermittit , sed nesciunt isti contumaces erubescere. 6. Gentes perdidit , arces earum destruxi , vastavi earum vicos , ita ut nemo eo iter faceret , urbes eorum exscidi , ut nullus eis

eis incola supereret. 7. Sperabam fore, ut tandem me timerent et disciplinam admirarent, ne et eorum terram perderem. Sed quanto magis in alios animadverteram, tanto magis illi perverse et inique egerrunt. 8. Jam vero me expectate, inquit Jova, quo die ad praedandum veniam. Decrevi enim ego *a)* gentes colligere, regna congregare, ut in *b)* eos omnem irae meae furorem effundam; aestu enim indignationis meae tota *c)* haec terra consumetur.

SECTIO V. CAPVT III, 9-20

9. Postea vero efficiam, ut gentes recte de me sentiant et loquantur, ut omnes me invocent et unanimi consensu colant; 10. E regionibus transfluvialibus Cuschaeorum cultores mei dispersi munera mihi afferent. 11. Illo tempore nihil committes, quorum te pudere debet, quibus me olim offenderas. Tunc auferam ex te istos superbos, nec amplius te efferes propter montem meum sanctum. 12. Relinquam in te populum humilem et tenuem, mihi tamen fidem. 13. Ista Israëlitarum reliquiae abstinebunt se ab

H 3

omni

a) Chaldaeos aliasque nationes foedere ei junctas.

b) Nempe Judaeos et Hierosolymitanos. Pronomen enim referendum est, non ad substantivum proxime praecedens, sed ad subjectum versus praecedentis.

c) Nempe Judaica, ut supra I, 18.

omni iniquitate , non mentientur , nec dolose agent ,
 propterea etiam felices vivent et alta pace fruen-
 tur — — 14. Exultate o Zionitae , jubilate o Israë-
 litae , laetamini et gestite toto corde , o Hierosoly-
 mitani ! 15. Sustulit enim Jova poenas vestras , ho-
 stes vestros reprovit , Rex Israëlitarum Jova inter vos
 versatur , non est quod ullum malum timeatis . 16.
 Eo tempore dicetur Hierosolymitanis , ne metuatis ; et
 Zionitis , ne remissi fiat . 17. Jova enim Deus ve-
 ster vobis aderit , potens servabit , vehementer de vo-
 bis laetabitur , * innovabit vos amore suo , gestiet de
 vobis gaudio . 18. * Qui impediverunt dies vestros
 festos , procul a vobis removi . Vae his qui vos pro-
 bris affecerunt . 19. En ego perdam eos , qui vos
 affligerent eo tempore , servabo male affectos , et di-
 spersos colligam . Efficiam , ut , ubique antea con-
 temtui et ludibrio fueritis , celebre nomen consequa-
 mini . 20. Eo igitur tempore vos * collectos redu-
 cam , vosque inter omnes gentes insignes et celebres
 reddam , rebus vestris in melius mutatis , vobis ipsis
 mirantibus , inquit Jova .

* * * * *

HAGGAEUS

SECTIO I. CAPVT I

I. **A**nno secundo Darii regis , primo sexti mensis die ,
 Deus

Deus per Haggaeum prophetam ad Serubabelem Sche-
altielis filium Judaeorum principem atque ad Josuam
Jozadaki filium summum sacerdotem ita locutus est :
2. Haec dicit Jova omnipotens : Iste populus negat
quidem tempus venisse templi Jovae exstruendi ; 3.
sed idem ille Jova per me haec vobis responderet : 4.
At vestrum tempus * est , ut domos vestras contabu-
latas habitetis ? haec vero domus vastata jacet . 5.
Iam vero attendite , inquit Jova omnipotens , ad ea
quaे vobis hactenus evenerunt : 6. Seminatis multum ,
sed parum metitis ; editis , nec saturamini ; bibitis , sed
non sufficit ut large bibere possitis ; tam tenuiter estis
vestiti , ut non satis sit corpori fovendo ; omne , quod
quis forte in negotiis suis lucrum fecerit , perit , tan-
quam si in fæculo perforato esset repositum . 7. At-
tendite igitur , inquit Jova omnipotens , ad has rei
vestrae familiaris rationes — — 8. Ascendite mon-
tem Libanum , advehite ligna , et aedificate hanc
aedem , in qua maiestatem meam manifestare mihi
placebit . 9. Ad rem vestram augendam intenti estis ,
sed en diminuitur ; et , si quid vobis acquiritis , tan-
quam vento a me dissipatur ; quam ob rem ? inquit
Jova , ob aedem meam , quaе vastata jacet , quod vos
tantum in rebus vestris occupati estis . 10. Propterea
etiam caelum rorem et terra proventum suum vobis
negat . 11. Induxi siccitatem in agros , in montes ,
in frumentum , in mustum , in oleum , in omnes

terrae proventus , in homines et animalia , et in omnia quae ab hominibus parantur — — 12. Tum Serubabel filius Schealtielis et Josua filius Jozadaki summus sacerdos et universus populus Jovae Deo suo obtemperarunt , et illis quae Haggaeus propheta ex mandato Dei dixerat. Omnes igitur Jovam veriti sunt. 13. Tum Haggaeus legatus Jovae hujus jussu populo promisit , Jovam gratia et auxilio suo eis adesse. 14. Serubabelis vero Schealtielis filii Iudeorum principis , nec non Josuae Jozadaki filii summi sacerdotis atque adeo totius populi animos Jova excitavit , ut opus ad aedem Jovae Dei omnipotentis construendam susciperent. 15. Factum hoc est quarto et vicesimo die sexti mensis , secundo anno Darii regis.

a) SECTIO II. CAPVT II, 1 - 9

1. Vicesima prima mensis septimi Jova Haggaeo prophetae mandavit , 2. ut Serubabeli Schealtielis filio Iudeorum principi atque Josuae Jozadaki filio summo sacerdoti nec non reliquo populo haec diceret : 3. Quis vestrum haec aedem vidit in pristina sua gloria ? jam vero qualis eam videtis ? nonne vobis videtur esse nihil *ad illam* ? 4. Attamen alaci animo sis , o Serubabel , inquit Jova , et tu quoque , o Joshua Jozadaki fili , maxime pontifex , alaci animo sis , nec

a) De praerogativis templi secundi p[ro]ae primo.

nec non omnes de populo alacres estote , strenue pergitte in opere faciendo , ego enim vobis adsum , inquit Jova omnipotens , 5. secundum eas promissiones , quas vobis dedi , cum ex Aegypto effteris egressi ; et spiritus meus inter vos versatur , nolite timere . 6. Haec enim dicit Jova omnipotens : * Brevi futurum est , ut ego commoveam caelum et terram , mare et terram continentem , 7. ut ego omnes gentes commoveam , et deinde veniet gentibus omnibus experendus , et gloriose hanc aedem replebo , inquit Jova omnipotens . 8. Meum est argentum et aurum , dicit Jova omnipotens . 9. Major erit hujus posterioris aedis gloria quam prioris , dicit Jova omnipotens , et pacem dabo in isto loco , inquit Jova omnipotens — — —

b) SECTIO III. CAPVT II, 10-19

10. **V**icesima quarta noni mensis , anno secundo Darii , Jova per Haggaeum prophetam ita locutus est : 11. Haec dicit Jova omnipotens : propone sacerdotibus hanc de lege quaestuonem : 12. Si quis carnem sacram in uestis suae lacinia ferat , et tangat ista lacinia panem , aut pulmentum , aut vinum , aut oleum , aut ullius generis cibum , an consecratur ? non consecratur , inquiunt sacerdotes . 13. Et Haggaeus : Sed si quis tactu cadaveris pollutus quidvis istorum ter-

H 5 gerit,

b) Promissio de futura terrae fertilitate.

gerit, an polluetur? polluetur, inquit sacerdotes. 14. Tum Haggaeus: Eadem est hujus populi, eadem hujus gentis ratio, inquit Jova, eadem est omnium operum eorum ex meo iudicio ratio, ut, quidquid c) ibi offerant, immundum sit. 15. Propterea recordamini temporum superiorum, antequam templi mei fundamenta iacta essent: 16. Illo tempore si quis ad acervum viginti modiorum venit, decem tantum invenit, si quis e lacu torcularis quinquaginta amphoras haurire sperrabat, aderant tantum viginti. 17. Afflxi vos d) uredine et rubigine, et grandine prostravi, quae diligenter a vobis culta erant, nec tamen fuit inter vos, qui se ad me converteret, inquit Jova. 18. Jam vero attendite, inde ab hoc tempore et deinceps a quarto et vicesimo noni mensis; inde ab eo die, inquam, quo aedis meae fundamenta iacta sunt, attendite. 19. Semen adhuc in horreo latet, nec vitis, ficus, malo-granatum, nec olea florent, inde vero ab hoc die efficiam ut omnia largos fructus ferant.

SECTIO

c) Nempe in altari, quod statim post redditum exstructum est anno primo Cyri, Esrae III, 3.

d) Uredo et rubigo sunt duo vitia segetum, quorum prius ex nimio ardore provenit, posterius ex nimio humore nascitur. *Druſius.*

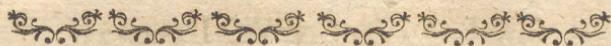
SECTIO IV. CAPVT II, 20-23.

20. Deinde eo ipso quarto et vicesimo die ejusdem mensis Jova secunda vice Haggaeum hunc in modum est allocutus: 21. Haec dicit Serubabeli Judaeorum principi: ego commovebo caelum et terram. 22. Evertam thronum regnum, perdam potentissima regna, dejiciam currus eorumque vectores, cadent et equi et equites alii aliorum gladiis. 23. Illo vero tempore, inquit Jova omnipotens, te, mi Serubabel Schealtielis fili, e) his rebus erectum tutum praestabo, nam te amo, inquit Jova omnipotens.

ZACHARIAS

e) Verba textus sunt: אֶקְרָב קַח־תִּמְלִיכֵךְ וְשִׁמְתִּיךְ
 accipiam te et ponam te ut sigillum. Verbum לְקֹדֶם videatur h. l. de morte intelligendum, de qua alias quoque dicitur, v. c. Gen. V, 22, II Reg. II, 3. 5; non de eventione ad dignitates et honores, de qua *Drusus* explicavit; nec de pace et securitate, quam terra Judaica in his bellis sub Serubabеле principe pio habitura esset, de qua *Grotius* utramque phrasim intellexit. Bella enim Alexandri M. cum Persis aetate Serubabelis longe excedunt. Phrasis vero, ponam te ut sigillum, ex moribus Orientalium explicanda est, qui annulum signatorium a collo suspensum gestare et diligenter custodire solent. Vid. *Pausen* in libro germanice scripto, cuius titulus est: *Die Regierung der Morgenländer, nach Anleitung morgenländischer Reisebeschreibungen*, pag. 306 seqq.

ZACHARIAS

SECTIO I. CAPVT I, 1-6

1. **M**ense octavo anni secundi Darii Jova Zachariam, Berechiae filium, Iddonis nepotem, prophetam, hunc in modum est allocutus : 2. Gravissime iratus fui majoribus vestris — — 3. Dices vero illis meo nomine haec : Revertimini ad me , inquit Jova omnipotens ; atque ego ad vos revertar , inquit Jova omnipotens. 4. Ne sitis sicuti majores vestri , quos olim prophetae jussu meo saepe hortati sunt , ut pravam suam vitam moresque pessimos emendarent , sed non audierunt , neque mihi obtemperarunt , inquit Jova. 5. Majores isti vestri ubinam sunt ? a) — — et quamquam prophetae non amplius vivunt , 6. tamen dicta illa mea et decreta , quae prophetis meis ministris mandaveram inter majores vestros , suum habuerunt implementum , ita ut , qui resipiscerent , fateri cogerentur , omnia , quae eis propter vitam et facta eorum minatus essent , evenisse — —

SECTIO

a) Est Litotes in his verbis , minus dicitur et plus intelligitur : Patres vestri non amplius sunt , sed perierunt consumiti fame , bello et peste , quemadmodum eis praedictum fuit a prophetis.

SECTIO II. CAPVT I, 7 - 17

7. Die quarto et vicesimo undecimi mensis, qui est mensis Schbat, anno secundo Darii, ego Zacharias Berechjae filius, Iddonis nepos, propheta, hanc divinam habui apparitionem. 8. Vidi ego noctu virum equo rubro insidentem, atque inter *b)* myrtos, quae in valle erant, consistentem, et post eum erant equi rubri, varii et albi. 9. Dixi: quinam sunt isti, domine? Respondit angelus, qui mecum loquebatur: statim intelliges, qui sint isti. 10. Tum vir ille, qui inter myrtos stabat, dixit: hi sunt, quos Jova misit ad terram peragrandam. 11. Simul hi ipsi referebant angelo Jovae, qui inter myrtos stabat, se terram peragrasse, eamque totam quietam invenisse et tranquillam. 12. Tum Jovae angelus, quousque, o Jova omnipotens, inquit, non misereberis Hierosolymae urbiuumque Judaeae, quibus jam septuaginta annos irasceris? 13. Tum Jova angelo mecum loquenti respondit verbis mitibus et consolatoriis. 14. Is vero me hunc in modum est allocutus: praedica, haec dicit Jova omnipotens, *c)* magno amore prosequor

Hier-

b) De סְלָא myro vid. Celsius in Hierobot. P. II. pag. 17 seqq.

c) Hebr. קָנָהֶר Zelazi pro Hierosolyma zelo magno. Sub zelo hoc loco intelligitur amor Dei singularis erga populum suum, quo non impunitos sinebat eos, qui illum injuria affecerant. Cf. Joel II, 18. Ipse se explicat in sequenti versu.

Hierosolymam et Zionem. 15. Gentibus vero istis
quiete degentibus vehementer irascor, nam cum ego
leviter irascerer (*sc. Iudeis*), gravius eos afflixerunt,
quam ferebat ira mea. 16. Propterea promitto, me
Hierosolymae iterum esse miserturum, aedes mea ibi
aedificabitur, inquit Jova omnipotens, et ipsa quoque
urbs restaurabitur. 17. Praeterea haec proclama:
haec dicit Jova omnipotens: Futurum est, ut urbes
meae rerum omnium copia diffluant, consolabor Zionem,
et Hierosolymam amabo.

SECTIO III. CAPVT II, 1-5

Aliquando ego sublatis oculis vidi quatuor cornua. 2. Tum ex angelo, qui mecum loquebatur, quaerebam, quaenam ista essent. Ille vero respondit: haec sunt ista cornua, quae Iudeos, Israëlitas et Hierosolymitanos disperserunt. 3. Cum deinde Jova mihi quatuor fabros ostendisset, 4. dixi: quid illi sibi volunt? Ista cornua, inquit, quae Iudeos ita disperserunt, ut nemo caput tollere auderet, hi concutient atque adeo dejiciunt ista cornua gentium, quae se adversus Iudeos ad eos dissipandos extulerant.

SECTIO IV. CAPVT II, 5-17

Deinde sublatis oculis vidi hominem, qui in manu funiculum mensorum habebat. 6. Quem cum
inter-

interrogasset, quo abiret, respondit: mensuratum Hierosolymam, ut videam, quanta sit latitudinis et quanta longitudinis. 7. Cum deinde angelus, qui mecum loquebatur, abiret, aliis angelus ei obvius 8. dixit: curre, loquere cum isto juvete his verbis: fine muris (sicuti pagi) habitabitur Hierosolyma prae multitudine hominum pecorumque. 9. Ego vero eam, inquit Jova, ut murus igneus circumdabo, magnamque ei gloriam conciliabo. 10. Heu! heu! fugite e terra septentrionali, inquit Jova.* Nam per quatuor caeli regiones vos expandam, inquit Jova. 11. Heu Zionitae! evadite Babylone habitantes. 12. Haec enim dicit Jova omnipotens: Missus sum ad gloriam pariendam de gentibus, quae vos spoliarunt. Nam qui vos offendit, is velut ejus pupillam oculi tangit. 13. En vero ego attollam manum meam contra eas, ita ut sint praedae servis suis, et vos intelligatis, Joyam omnipotentem me misisse. 14. Cantate et laetamini, o Zionitae, nam ego veniam et inter vos habitabo, inquit Jova. 15. Tum multae gentes mihi adhaerebunt, atque ego earum curam geram. Tum inter vos habitabo, et intelligetis, Joyam omnipotentem me ad vos misisse. 16. Obtinebit Jova Judaeam peculium suum in terra sancta, atque Hierosolymam iterum amat. 17. Reverentur Joyam omnes homines, prodeuntem ex sancto suo habitaculo!

SECTIO

SECTIO V. CAPVT III

1. Porro *Jova* mihi ostendit Josuam summum pontificem coram angelo *Jovae* stantem; Satan vero adstebat dextrae ejus, ut eum accusaret. 2. Dixit vero *Jova* Sarani: coercebit te *Jova*, Satan, coercebit te *Jova*, nam amat Hierosolymam: nonne ille similis est a) torri ex igni erepto? 3. *Josua* vero induitus erat vestibus folidis, cum staret coram angelo. 4. Tum hic ministros suos jussit, vestes folidas ei detrahere, ipsum vero sic est allocutus: en ego aufero a te culpam tuam, teque vestibus candidis induo. 5. Deinde jussit insulam puram capiti ejus imponi. Quod utrumque cum factum esset, *Jovae* angelus, qui adhuc praesens erat, 6. *Josuam* his verbis admonuit: 7. Haec dicit *Jova* omnipotens, si in viis meis incesceris, legemque meam servaveris; b) si præterea

a) h. e. e summis periculis eruptus et in iis servatus. Amos IV, 11.

b) Plerumque putatur, Apodosin incipere in verbis חֶרְבָּנָה וְגַם. Sed mihi non ita videtur, quia verba חֶרְבָּנָה et גַּם non possunt diurnam gubernationem templi, quae *Josuae* promittatur, indicare, cum phrasis custodire aliquid facere semper diligentiam et assiduitatem in re aliqua significet. Igitur et haec duo membra ad Protasin refero. Nec obstat particula גַּם quae non semper est illativa, sed etiam saepe viam augendi habet, vertenda per præserua.

terea domum meam rexeris et in atriis meis fueris assiduus; c) dabo tibi locum aliquando inter hos qui adsunt. 8. Audi queso, o Josua, summe pontifex, tu tuique collegae, d) quos omnes ut homines singulares admirantur. En ego adducam servum meum Zemach. 9. Videsne lapidem hunc? in quo uno lapide septem oculi sunt. En ego eum caelabo, inquit Jova omnipotens, et delebo hujus terrae peccata uno die. 10. Illo die, inquit Jova omnipotens, alter alterum ad vitam sicumque suam invitabit.

SECTIO VI CAPVT IV

1. **A**lio deinde tempore angelus, qui mecum loquebatur, me excitavit, sicuti ex somno aliquis excitatatur.

c) In textu hebraeo est **מְהֻלָּכִים** quod antiqui interpres ut participium vertunt. e. g. οἱ ὁ, οὐχὶ δώτω σοι ἀναγέφερεν vous ἐδ μέση τῶν ἐπηγόρων τούτων. Syrus: dabo tibi qui ambulant inter hos adstantes. Vulgatus: dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic affstant. Sed obscure et sensu fere nullo. Est sine dubio nomen pluralis numeri, cuius singularis **מְהֻלָּךְ** est ejusdem formae et significationis cum **מְהֻלָּקָה** quod vero non solum iter significat, sed et locum in quo ambularur. Cf. Ezech. XLII, 4. - - Accipio vero ipsa verba ut promissionem vitae beatae in societate angelorum.

d) In textu hebraeo legitur: **כִּי אֲנַשִּׁי מִזְבֵּחַ הָמָה** nam viri portenti sunt. Cur socii Josuae viri portenti vocentur,

tatur. 2. Et quid vides ? inquit. Video , inquam , candelabrum , totum aureum , cuius in capite est lecythus s. figura rotunda ; praeterea habet septem lucernas * totidemque infundibula , quae in lucernas de parte ejus superiore (sc. candelabri nempe ex lecytho) defluunt. 3. Tum duas video juxta illud (sc. candelabrum) oleas , quarum altera est ad dextrum lecythi , altera ad sinistrum. 4. Ego vero interrogabam angelum , qui mecum loquebatur : quid ista significant , domine ? 5. Ille respondens mihi dixit : an nescis , quid ista significant ? nescio , inquam , domine. 6. Tum ille : a) Jova Serubabeli dicit , non robore s. viribus humanis sed spiritu meo *ista perficiuntur*. 7.

Tu

centur , cum *Drusio* fateor me ignorare. Utrum , quia digni erant , per quos signa et miracula ederentur ? quae Chaldaeis est interpretatio , a qua Graecorum non videtur diversa : *Ἄνδρες τερπτόνοι , viri barioli*. An , quia eos ut ostenta et prodigia omnes admirarentur ? qualem se David esse dicit , cf. Ps. LXXI , 7. et Jef. VIII , 18. Haec , quam *Drusius* habet , explicatio usui vocis alias obvio convenit , illa vero sequenti de Messia vaticinio.

a) Explicat ipse angelus , quid sub illo candelabro indicetur. Nempe templum a Serubabele exstructum et per eum quoque absolvendum. Sed in ipsa explicatione omissa est Protasis , ita supplenda : Quemadmodum tu vides candelabrum hoc non humana ope aut arte factum , sed divinitus tibi ostensum : ita etiam templum non hominum viribus aut potentia , sed divina vi perficietur.

Tu enim mons *b)* ingens ante Serubabelem complanaberis, *c)* is opus cum laeta acclamatione auspicitur. *g.* Deinde Jova me hunc in modum est allocutus: *d)* *9.* Manus Serubabelis hanc aedem fundarunt, manus ejus etiam absolvant, et intelliges Jovam omnipotentem me ad vos misisse. *10.* Qui enim parva hujus operis initia contemnunt, illi laetabuntur, quando videbunt lapidem et stannum in Serubabelis manu. *e)* Septem istae lucernae et infusoria significant oculos Jovae totam terram pervadentes. *11.*

I 2

Per.

- b)* Alloquitur hostes Judaeorum, templi aedificationem impudentes, Samaritanos eorumque socios.
- c)* Secundum verba hebraica est: is educet lapidem primarium inter acclamaciones, gratia! gratia! illi, sc. lapidi. Cf. Esr. III, 8 seqq.
- d)* Propheta, quod dixerat clarius, idem reperit et denuo confirmat.
- e)* Male hoc loco Atnachus positus est post שְׁבָעָה אֱלֹהִים, ponendum potius post יְרוּבָּבָל. Sed dissentiant interpres, quo שְׁבָעָה אֱלֹהִים sit referendum. Alii referunt ad Cap. III, 9. hi sunt septem illi oculi totam terram pervadentes, h. e. indicant Dei providentiam totum mundum regentem et gubernantem. Alii referunt ad *septem lucernas et infusoria*, haec neinpe significare debebant *oculos Dei*, h. e. providentiam divinam totam terram pervadentem. Cf. II Paral. XVI, 9. ubi haec ipsa phrasis de providentia

dī.

Pergebam deinde ex eo quaerere : quid significant
duae istae oleae ad dextram et sinistram ? 12. Quid,
inquam iterum interrogans, duo isti olearum rami ,
qui juxta duos canales aureos sunt, atque oleum pu-
rissimum effundunt ? 13. Et ille mihi , an nescis,
inquit , quid illi significant ? Nescio , inquam , do-
mine. 14. Hi sunt , ille ait , f) duo illi viri oleo
uncti , domino totius terrae ministrantes.

SECTIO VII. CAPUT V, 1-4

1. R ursus ego , cum oculos sustulisset , vidi * volu-
men evolutum . 2. Cum angelus , qui mecum loqueba-
tur , ex me quaereret , quid viderem , respondi : volu-
men evolutum , cuius longitudo aequa est latitudo
viginti cubitorum est . 3. Tum ille , in hoc volumi-
ne , inquit , a) poenae scriptae sunt toti terrae infli-
gen-

divina adhibetur . Atque haec sententia praferenda vide-
tur : nam angelus explicat prophetae prae sentem visionem
candelabri , diversam pro rorsus ab illa Capite tertio descriptam .

f) Hebr. בְּנֵי שָׁנָה duo filii olci h. e. oleo uncti .
Nempe Iosua summus pontifex , et Serubabel ex familia re-
gia ortus et fine dubio etiam ut dux populi unctus , quan-
quam disertum de eo testimonium non exstat .

a) In textu hebraeo est : זֹאת הָאֱלֹהִים הַיְצָאת עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ haec est maledictio exiens in omnem terram .
In voce אֱלֹהִים Antecedens pro Consequente dictum est .
Similis locus legitur Ezech. II, 10.

gendae, omnis fur *b*) secundum eas * punietur, pariterque is qui *falso per nomen meum jurat*, secundum eas punietur. 4. Expediam eas in * domum furis, inquit Jova omnipotens, et in domum nomine meo jurando abutentis, eamque funditus evertent.

SECTIO VIII. CAPVT V, 5-II

5. Egressus deinde angelus, qui mecum loquebatur, mihi dixit: attolle oculos et vide, quid sit id quod exit. 6. Quid est? inquam. Ephae est, inquit, quod * exit, idque indicat, quales sint *incolae* totius hujus terrae. 7. Cum vero massa plumbea sublata esset, * en mulier sedebat in medio Ephae. 8. Tum dixit *angelus*: haec est impietas, et conjectam in medianam Epham, quam praeterea massa plumbea obstruxit. 9. Cum deinde oculos attollerem, vidi duas mulieres egredientes, quarum alae (habebant enim alas ciconiae similes) vento propellebantur. Iliae igitur sublatam Epham ferebant inter terram et caelum. 10. Tum angelo, qui mecum loquebatur, dixi: quo ferunt hanc Epham? 11. Respondit ille:

I 3

ad

מִזְחָה בְּמִזְחָה (6) Propter generis diversitatem utrumque ad *אֶלְהָה* non videtur referri posse. Quid? si *מִזְחָה* de loco explicetur, scilicet terra Israëlitica? Ita enim dicitur *מִזְחָה* Gen. XXXVII, 17. Deut. IX, 12.

ad extruendam ei domum in terra Sinear, et ad stabiliendam eam reponendamque ibi super basi sua.

SECTIO IX. CAPVT VI, 1-8

1. Rursus ego sublatis oculis vidi quatuor currus exeuntes inter duos montes, qui montes erant aenei. 2. Primo curru juncti erant equi rubri, secundo nigri, 3. tertio albi, quarto maculosi, iisque validi. 4. Tum ego ex angelo, qui mecum loquebatur, quaerebam: quales sunt domine isti *currus*? 5. Respondit angelus: sunt quatuor caeli spiritus, exeuntes a Domino totius terrae, postquam mandata ejus acceperunt. 6. Ille currus cum equis nigris exit versus terram septentrionalem, quem alter cum equis albis sequitur, maculosi vero versus austrum egrediuntur. 7. * Rubri vero egressi conabantur terram pervadere; quod cum facere jussi essent, terram pervadabant. 8. Tum *angelus* mihi acclamans dixit: vide, c) illi, qui versus terram septentrionalem egressi sunt, iram meam in istam terram suscep tam sedarunt.

SECTIO

c) Sub equis nigris Persas intelligendos esse, admodum probabile est. Hi igitur in Chaldaeam, quae Judaeis aquilonaris erat, abierant, atque judicia divina in Chaldaeos propter duritatem, qua populum Dei tractaverant, coll. Cap. I, 15. executi sunt.

SECTIO X. CAPVT VI, 9 - 15

9. Jova me hunc in modum est allocutus: 19. Assume quosdam de exulibus, qui Babylone venerunt, nempe Cheldaeum, Tobiam, Jedajam, atque abi, et quidem hodie, domum Josiae Zephanjae filii. 11. Simul sume aurum et argentum, et fac coronas duas, easque Josuae Jozadaki filio summo sacerdoti impone, 12. his usus verbis: haec dicit Jova omnipotens: En! vir erit nomine Zemach. Nam d) omnia efflorescent,

I 4

is

d) Plerique interpretes verba hebraea: וְמִתְחַדֵּה יָצַפֵּחַ de loco nativitatis Messiae, Bethleheimo, explicant et insignes emphases e vocabulo מִתְחַדֵּה extorquent. Sed non esse in eo argutandum, rectissime monuit S. R. Ernesti in Nova Biblioth. Theol. Tom. IX, pag. 692 seqq. et planissime demonstravit, illud מִתְחַדֵּה, ut oppositum ejus בְּמַעַל, cum ejusmodi verbis, quale צְמַח, constrictum, pleonastice poni, ut Et. XLV, 8. בְּמַעַל שְׁמִים (cf. simillima constructio, quae infra occurrit Cap. XIV, 10. תְּחִתִּים שֶׁבֶת תְּחִתִּים habebitur sc. Hierosolyma; ubi cum affixo suo manifeste πλευρά: item Amos II, 13.) Porro Vir Summus in primis apposite ad hunc locum et familia explicanda observat: nomina symbolica non personam ipsam, sed rem illo nomine significandam respicere. Igitur in nostro loco צְמַח non de persona, de qua sermo est, sed de re sive de ipsis promissionibus est explicandum. Adhibetur vero hoc verbum ad insignem rerum emen-

is templum Jovae aedificabit. 13. Aedificabit ille templum Jovae, atque ex regni sui administratione summam gloriam consequetur. Idem vero etiam sacerdos erit, et utriusque munericis finis *hominum* erit felicitas. 14. Coronae vero istae Chelemo, Tobiae, Jedajae et Cheno Zephaniae filio monumenta sint in templo Jovae. 15. Longinqui etiam venient, templumque Jovae construent, et vos intelligetis, Jovam omnipotentem me ad vos misisse. Haec vero evenient, si Jovae Dei vestri voluntati obtemperaveritis.

SECTIO XI. CAPVT VII et VIII

1. **A**nno quarto Darii regis, quarto die noni mensis Cislevi, Jova Zachariam hunc in modum est allocutus, 2. cum missi essent ad domum Dei Scharezer et Regemmelech aliique eorum comites, ad preces faciendas in templo Jovae, 3. atque ad interrogandos sacer-

emendationem aut beneficiorum eximiorum exhibitionem indicandam, temporibus in primis Novi Testamenti promissam. v. c. Jes. XLIII, 19. . . In ultimis verbis versus 13, *consilium pacis erit inter hos duos, Pacem* ego non de *concordia*, quae inter Messiam et Jovam futura sit, intelligo, sed de felicitate humano generi a Messia rege eodemque sacerdote expectanda. Quoniam enim Deus in toto hoc loco loquitur, affixum tertiae personae in שְׁנִיָּהּ non potest ad Jovam referri.

sacerdotes templi Jovae omnipotentis et prophetas,

a) num necessarium sit amplius adhuc observare sup-

I 5

pli-

a) Ut occasio propositae quaestioneis , nec non ratio et nexus
 responsionis a propheta datae eo melius perspiciatur ; ad-
 scribam *Grotii* annotationem , paullo longiorem quidem , sed
 ad sensum totius pericopae imprimis utilem : Dies *jejunii*
 anniversarios non Deus tantum instituerat , sed addiderat
 aliquos populus in rerum tristium memoriam . In *jejunii*
 autem diebus omnia luctus signa ostendebantur , demissio
 capite , nudis pedibus , vestitu vilissimo , adsperso et cinere ,
 et quae alia sunt hujus generis , Ef. LVIII , 5. Abslinebatur
 vero a cibis delicatiорibus et vino et usu conjugum . Tales
 autem dies quatuor instituerant Judaei exules . *Mense*
quarto in memoriam perrupti muri Jer. LII , 6. *Mense*
quinto in memoriam combusti templi Jer. LII , 12. *Mense*
septimo in memoriam interfecti Gedaljae Jer. XLI , 2. *Mense*
décimo in memoriam coptae obsidionis II Reg. XXV , 1.
 Hos dies observaverant non tantum in exilio , sed etiam in
 Iudea intra Cyri tempora et Darii Hyrcaspis filii . Nunc
 restituto templo quaestionein instituunt Judaei illi in agris
 habitantes , non absurdam , de illo praecipue die , qui lu-
 ctuosus fuerat ob templum incensum . Dignus vindice no-
 dus . Poterat enim haec quaestio probabiliter in utramque
 partem tractari . Cessat causa , cesset et effectus . Contra
 dici poterat , malorum toleratorum utilem esse memoriam .
 Propheta miro temperamento rem definit : retinendos dies ,
 verum ad gratias Deo agendas , eoque cum gaudio , non
 cum luctu , infra VIII , 19. Sed antequam eam sententi-
 am promat , utilissima praeſatur , de recto *jejunii* usu , de
 causis

plicationes publicas quinti mensis , quemadmodum inde a multis annis factum sit . 4. Jova igitur omnipotens Zachariae haec dixit : 5. Ita respondere debes universo populo et sacerdotibus : Si jejunasti et planxisti quinto et septimo mense per hos septuaginta annos , b) num mihi jejunasti ? 6. Aut si editis et bibitis , nonne vobis et editis et bibitis ? 7. Nonne vobis hoc saepe dixi per prophetas antequos illos , cum Hierosolyma adhuc staret et felix esset , cum finitima ejus oppida , tractus meridionalis et

causis malorum , et quomodo in rebus prosperis se gerere debeant . Haecenus Grotius .

b) Ne tirones fortasse haereant ad pronomen primae personae נָאן repetitum post affixum primae personae נְמַהֲנָן , juvat hoc loco annotare idiotismum . Nimurum solent Hebrei in sermone concitatori repetere pronomen ejusdem personae quae praecedit : cf. I Sam. XXV , 24. Ps. IX , 7. Interdum pronomen praeponi solet , ut Gen. XLIX , 8. II Paral. XXVIII , 10. et infra in nostro propheta Cap. IX , 11. et Haggaei I , 4. Exempla ex lingua Arabica multa adduxit Schultenius in Animadv. philol. ad h. l. -- Igitue non opus est crisi Hubigantii , qui legi vult : quod dicit esse Hipbil cum suo casu ; verit etiam jejuarare faciens vos ego . Quomodo vero hoc ad regulas grammaticas formatum sit , fateor me non intelligere . Nam נְמַבְּסָם non esse participium Conjugationis Hiphil vel pueri norunt , qui prima linguae elementa didicerunt . Aequa ineptam criminem afferit etiam ad versum sequentem , in cuius vero refutatione chartam perdere nolo .

et planities habitarentur? — — 8. c) Porro Jova Zachariam haec dicere jussit: 9. Jova omnipotens hortatus est d) *majores vestros*, ut jus recte et ex aequo dicerent, ut humanitatem et misericordiam sibi invicem exhiberent; 10. ne viduas, pupilos, peregrinos et pauperes opprimerent, nec malum alias in alium animis excogitarent. 11. Sed renuerunt audire, humeros detrectantes praebuerunt, et aures suas obstruxerunt, ne audirent. 12. Corda eorum adamante duriora fuerunt, ita ut nullo modo legi obtemperarent, aut eis, quae per spiritum meum, per prophetas illos antiquos dici jussissim. Propterea ira mea vehementer in eos exarsit, e) *ut dicerent*: 13. Futurum est, ut, quemadmodum ego eos vocavi et me non audierunt, ita illi vicissim clament, nec audiam. 14. Dispergam eos in omnes gentes sibi ignotas, et terra post eorum deportationem ita deserata erit, ut nemo per eam iter facturus sit. In tantam

e) Sermo de eadem re continuatur, et propheta sine dubio sequentia eodem tempore dixit. Sed novam quasi praefationem praemittit, quia populo reduci peccata majorum suorum in animum revocare incipit, et monere, ut sibi ab illis diligenter caveat.

d) Hoc supplendum esse, plane apparet ex versu 11.

e) Ellipsis verbi לְאַתָּזֵר indicat sequens comminatio de futuro exilio. Observetur διλογία in verbo נִקְרָא et locus parallelus Michae III, 4.

tam amoenissima illa terra vastitatem redigetur !
CAPVT VIII, 1. Porro Jova omnipotens jussit,
 ut ejus nomine haec dicerem : 2. Vehementer irascor
 Zionis causa , magnamque pro ea iram concepi. 3.
 Nam Zioni reconciliatus , inquit Jova , Hierosolymae
 habitabo , et vocabitur Hierosolyma urbs veritatis ;
 mons vero Jovae omnipotentis , mons sanctitatis. 4.
 Haec dicit Jova omnipotens : senes et anas aliquando
 in Hierosolymae plateis sedebunt , hominesque
 baculis innixi p[re]se[n]t[ur]e , 5. urbisque vici pleni
 erunt pueris et puellis vicatim ludentibus. 6. Quam-
 vis vero hoc , inquit Jova omnipotens , difficile vi-
 deatur ex hoc populo superstibus hoc quidem
 tempore , num mihi propterea erit difficile ? dicit Jova
 omnipotens. 7. En ego , inquit Jova omnipotens ,
 servabo populum meum , eumque ex Oriente
 et Occidente 8. ducam habitatum Hierosolymae. E-
 rit populus mihi carus , et ego ero ei Deus verax in
 praestandis promissis et benignus. 9. Haec dicit Jova
 omnipotens : alacres estote ; qui his diebus audi-
 vistis prophetas , cum templi mei fundamenta jacta
 essent , vos ad ejus exstructionem adhortantes. 10.
 Antea omnis pro labore merces sine fructu dilabebat-
 tur , omne ex locatione juumentorum lucrum peribat ,
 privata negotia hostes interrumpebant , atque alter al-
 teri , me ita permittente , nocere studebat. 11. Jam
 vero non qualis olim , talis nunc quoque ero his de-
 popu-

populo isto superstitibus, inquit Jova omnipotens. 12. Seretur in pace, vitis fructum suum feret, terra dabit proventum suum, caeli rorem demittent, et curabo, ut, qui ex hoc populo superstites sint, his omnibus etiam fruantur. 13. Tunc, quemadmodum antea, o Judaei et Israëlitae, gentibus execrabilis fuitis, sic jam a me servatos vos felicissimos praedicabunt. Nolite timere, alacres estote! 14. Haec enim dicit Jova omnipotens, quemadmodum vos acerbe affligere decreveram, cum maiores vestri iram meam provocassent: 15. sic hoc quidem tempore decrevi nefacere Hierosolymae, vobisque Judaeis, nolite timere; 16. Sed sub hac conditione, ut vos invicem veritati studeatis, jus ex aequo dicatis; 17. Nullus in alterum prava consilia machinetur, nec perjuria committat; haec enim omnia odi, inquit Jova. 18. Porro Jova mihi mandavit, ut ejus nomine populo dicerem: 19. f) Jejunia quarti, quinti, septimi et decimi mensis a Judaeis ut dies festi laeti et hilares peragantur, modo veritatis et concordiae studioſi sint. 20. Haec dicit Jova omnipotens: Aliquando gentes multarumque urbium incolae venient, 21. si bique mutuo dicent: agite eamus ad preces coram Jova faciendas, ad adorandum Jovam omnipotentem, ibo ego quoque. 22. Venient, inquam, gentes multae

f) Hoc quidem loco propheta responderet ad quaeftionem propositam Cap. VII, 3.

tae nationesque potentes ad me Hierosolymae colendum, ad preces coram me fundendas. 23. *Eo tempore, inquit Jova omnipotens, decem variarum nationum homines, pallium Judaei prehendent, et rogabunt, ut sibi liceat eum sequi, quia Deum eis adesse noverint.*

SECTIO XII. CAPVT IX, 1-8

1. *D*urum Jovae vaticinium, in terra Hadrach et Damasco implendum. Jova enim cum omnes homines, tum Ifraëliticas tribus providentia sua gubernat. 2. *Nec non a) in Chamate ei sc. Damasco contermina, in Tyro et Sidone, quamvis valde celebrata est eorum sapientia.* 3. *Tyrus quidem magnas sibi facit munitiones, tantumque argenti et auri congesstis, quantum est pulveris et lutis in vicis:* 4. *Sed Dominus eam spoliabit istis, propugnacula ejus in mari exstruxa everteret, ipsa igne consumetur.* 5. *Quod cum Ascalon viderit, timebit; Gaza vehementer dolebit, nec non Ekron, cum spes ejus perierit. Periit rex Gazae, et Ascalon non habitabitur.* 6. *Peregrini Asdo-de habitabunt, supprimam enim Philistaeorum superbiam.* 7. *Auferam tamen sanguinem ex ore eorum, atque abominanda ex eorum dentibus, eruntque in his,*

a) Repete ex antecedente versu: פָּנָחָה רְבָר יְהוָה
sensentia Dei implenda.

his, qui Deo nostro nomen dant, qui propterea eodem, quo Judaci, honore fruentur; Ekronitae ut Iebusaei *inter Judaeos degent.* 8. Castra ponam circa domum meam proper hostium incursiones; non per vadet eam amplius exactor. Omnia enim bene perspecta et cognita habeo.

b) SECTIO XIII. CAPVT IX, 9- XI, 12

9. **V**ehementer laetare, o Zion, clange Hierosolyma, nam rex tuus ad te venit, justus et servator, mansuetus, vectus asino, super pullo asinae. 10. Exscindam currus ex Ephraimo et equos ex Hierosolyma, frangetur arcus bellicus, nam pacem gentibus ille rex annunciat, a mari ad mare dominabitur, a flumine Euphrate usque ad fines terrae. 11. c) Tuos quoque vinclitos dimitto, d) e fovea aqua
rente

b) Promissio Messiae adventantis et felicitatis reipublicae Iudaicae circa illa tempora; in primis tempore Maccabaeorum eorumque victoriae.

c) Convertere videtur propheta sermonem ad Judaeos a Syris oppressos. Nam **רְחִיבָה נַעֲמָה** in hoc versu responderet in versu 13. In verbis **בְּמַעַת שְׁלֹחָתִי אֶסְרִיק** eadem est constructio, de qua dictum est ad Cap. VII, 5.

d) Est periphrasis *cæceris*, cuius usum praestabant foveae iliae subterraneæ.

rente propter e) sanguinem foederis tui. 12. Rever-
timini ad munitionem sub spe *liberationis* vineti, hodie
enim promitto duplum me vobis redditurum esse.
13. Utar enim f) Judaea et Ephraimo ut areu — —
excitabo tuos filios o Zion, contra tuos filios o Grae-
cia ! te similem reddam gladio fortissimi militis. 14.
Jova iis aderit, exibit ut fulgur sagitta ejus, Domi-
nus Jova tuba clanget atque turbinis more disperget
hostes. 15. Jova omnipotens proteget eos sc. Ju-
daeos, conficient et subigent g) istos vilissimos, bi-
bent et perstrepent ut vino ebrii, conspersi erunt
sanguine hostili ut pelvis, ut anguli altaris. 16. Jova
enim Deus eorum eos eo tempore servabit, ut gregem,
populum suum; in summo pretio erunt, ut lapides
coronae; ex ipsa terra sua nati. — — 17. Quanta
vero

e) Respicit sine dubio agnum paschalem, in qua victimā
Deus populo promissionem dederat de eo servando, Exod.
XXIV, 8.

f) Accentus h. i. male positi sunt in textu hebraeo. Distin-
ctio debet esse non post *Judam* sed post *arcum*. Caeterum
phrases sunt synonymiae, et altera quidem elliptica: im-
plici manum meam, cf. II Reg. IX, 24. et *Schultensius* in A-
nimadv. philol. ad h. l.

g) **אַבְנֵי קָלָע** lapides fundae. Dictum puto esse tropice ad
significandum homines viles et nullius pretii, quales solent
esse lapides, qui funda projiciuntur, ubi vis obvii. Opposi-
tum est in verbo 16, ubi *Judaei lapides diadematis* h. e. ca-
rissimi et pretiosissimi vocantur.

vero tunc ejus terrae bonitas erit, et quanta pulcritudo ! Juvenes ob messem laeta carmina canent, et puellae ob felicem vindemiam. CAPVT X, 1. a) Petite a Jova pluviam suo tempore serotinam, Jova facit fulgura, dabit vobis pluviam copiosam, omnibus agrorum fruges. 2. Vana enim sunt, quae idola loquuntur, et divinatores falsa divinant, somnia quoque mentiuntur, vanæ sunt eorum consolations, propterea etiam abducti sunt ut grex, et * male habiti sunt, cum pastorem non haberent. 3. Iram meam convertam in istos pastores, puniam ego istos b) hircos, curam enim geram ego Jova omnipotens gregis mei, nempe Judaeorum, et similes eos faciam equo generoso ad bellum incitato. 4. Ab illis c) duces, ab illis praefecti, ab illis milites, ab illis rectores sumentur. 5. Fortissimis heroibus similes erunt, concubabunt hostes suos in praeliis ut lutum platrum;

K

rum;

a) Continuantur, uti videtur, eaedem illae de Maccabaeorum temporibus promissiones.

b) Reges et principes non solum cum *pastoribus*, sed etiam cum *hircis* comparantur. Neque haec comparatio Orientalibus, ut nobis fortasse, indecens videtur. Cf. nota ad Hof. XIII, 13.

c) Tropica vocabula, *angulus*, *clavus*, *arcus bellicus* cum propriis putavi permutanda, quia illa ab usu loquendi latino nimis aliena sunt. שׂרֵב alias in malam partem dicuntur, hoc loco vero in bonam, ut et El. III, 12. LX, 17.

rum; pugnabunt, ego enim eos juvabo, equitesque
hostium turpiter in fugam convertentur. 6. Confortabo
 Judaeos, et Josephitas servabo, eorum misertus eos in
 sedibus suis pristinis collocabo, tales erunt, ac si nun-
 quam eos reprobasssem. Ego enim Jova Deus eorum
 sum, eosque exaudiam. 7. Sane Ephraimitae ut heroes se-
 gerent, tanquam vino hilares laetabuntur, nati eo-
 rum et ipsi gaudebunt et exultabunt mea causa. 8.
 Eos a me redemtos *d)* signo dato colligam, augebun-
 tar eum in numerum quo *e)* olim fuere. 9. Quan-
 quam enim inter gentes eos disperseram, tamen et in
 remotissimis regionibus mei memores fuerunt, ideo
 felices jam erunt cum filiis suis, et revertentur. 10.
 Immo reducam eos ex Aegypto, ex Assyria eos col-
 ligam, in Gileaditidem et Libani regiones eos ducam,
 tanto numero ut locus eos non capiat. 11. *f)* Nam

tra-

d) אַשְׁר־קָה לְךָ *sibilabo eis*, h.e. sibilo advocabo eos. *Gro-
 zius* annotat sumtum esse verbum e re pastoritia, et *sibila-
 bo* idem esse, quod *fistula pastorali canam*. *Graecorum συγ-
 γεῶν* utrumque significare. Idem existimat, prophetam lo-
 qui de iis, qui nondum redierant, sed postea rediere, in-
 primis sub Ptolemaeo Philadelpho, qui multis *Judaeorum
 milibus* libertatem concessit redeundi in patriam.

e) Davidis et Salomonis temporibus.

f) Metaphorae in priori hujus versus parte sumtae sunt ab
 eductione populi ex Aegypto per mare rubrum atque exsic-
 catione fluminis Jordanis. Cum haec comparatur liberatio a
 jugo

trajecto afflictionum mari fluctus ejus maris compescuntur , omnesque fluminis alvei exarescent : comprimitur Assyriae superbia , regnumque Aegypti abolebitur . 12. Ipse ego illis robur et fortitudinem dabo , et sub praesidio meo res suas peragent , inquit Jova .

a) SECTIO XIV. CAPVT XI

1. Aperi Libane fores tuas , ut ignis cedros tuas consumat . 2. Ejula abies , nam cecidit cedrus : potentes vastati sunt . Ejulate quercus Basanis , nam succisa est silva munita . 3. Auditur ejulatus pastorum , nam robur eorum fractum est ; auditur leonum rugitus , nam vastata est Jordani excellentia . 4. Ita dixit Jova Deus meus : pasce pecora occisioni traxenda , 5. quorum domini ea impune occidunt , et qui ea vendunt , sibi de lucro isto gratulanuntur , et qui ea pascere debebant , illis non parcunt . 6. Ne-

K 2

que

jugo Syrorum et Aegyptiorum , de qua propheta in posteriori versus parte verbis propriis loquitur .

a) In hoc Capite propheta loquitur de statu tristi et calamitoso populi Judaici , sed stilo adeo sublimi et abrupto , ut difficile sit determinare , quaenam tempora respiciat . Interpretum sententiae divisae sunt in duas potissimum partes . Alii tempora Antiochi Epiphanis putant indicari , alii ultimam destructionem per Romanos . Mihi quidem praeferenda videtur posterior explicatio , quoniam in verbu 12 de rejectione Messiae sermo est .

que ego amplius parcam incolis hujus terraé , inquit Jova , permittam ut mutuis inter se caedibus saeviant , tradam eos regi suo . Sic terra vastabitur , neque ego eos ab his injuriis defendam . 7. Pascere igitur institui gregem occisioni traditum , gregem b) vere miserum , atque adhibui duos baculos , quorum unum vocabam c) Noam , alterum Chobelim . Cumque ita gregem pascerem , 8. exscidi tres pastores uno mense . Sed aversabar eos , cum et ipsi me fastidirent . 9. Propterea dicebam , nolo vos amplius pascere , moritura moriantur , perdenda perdantur , et reliqua sese mutuo confiant . 10. Sumtum deinde baculum ,

b) Miror interpres nonnullos laborare in explicando vocabulo **לְבָנָן** Est , ut alias v. c. Gen. IV , 15 , particula affirmandi , ex origine vero sua substantivum cum praefixo **לְ** , quod et sine eo , ut multa alia hujus generis , adversaliter dicitur , ut infra versu 11.

c) In versione retinenda putavi vocabula hebraica , quae hoc quidem in loco sunt nomina propria baculis istis a propheta imposita . In altero quidem , nempe *Chobelim* vertendo dissentunt interpres , (nam prius , *Noam* , amoenitatem esse , de eo dubium non est ,) pro diversa verbi **חֶבְלָן** significatione . *Ludov.* quidem de *Dieu* vertendum putat *fociatos* s. *foedere junctos* ex significatione Arabicæ verbi **خَبَلٌ** *foetus* , ex qua etiam aliae hebraicae illustrari possunt ; quod explicationi symboli in versu 14. bene convenit .

lum, Noam vocatum, fregi, ad indicandum, fractum
jam esse foedus, quod cum toto hoc populo pepige-
ram. 11. Igitur irritum factum est eo die *foedus il-
lud*, et qui me de grege illo vere afflito colunt, in-
telligent, Jovam hoc locutum esse. — — 12. Dein-
de dixi illis, date mihi, si placet, mercedem meam,
sin minus, omitite. Igitur appenderunt mihi mer-
cedem meam, triginta nummos argenteos. 13. Tum
Jova mihi dixit: abjice eos apud figulum, egregi-
um illud scilicet pretium, quo ab illis aestimatus sum!
Sum si igitur triginta illos nummos argenteos, eosque
in templum Dei apud figulum abjeci. 14. Deinde
confregi alterum baculum, quem Chobelim nomina-
veram, ad indicandum, omnem inter Judaeos et Israë-
litas consociationem sublatam esse — — 15. Porro
Jova mihi dixit: Sum tibi instrumenta mali pasto-
ris. 16. Etenim ego praeficiam huic terrae pastorem,
qui pecoris aegrotantis curam non habebit, qui, quod
huc illuc oberrat, non quaeret, qui, cui membrum
fractum aut luxatum est, non sanabit, neque suspen-
tabit lassum; contra vero carne pinguium vescetur,
totis illis in partes dissectis. 17. Sed vae pastori isti
pessimo gregem negligenti: brachium ejus oculusque
dexter d) exarescat, torrefiat brachium ejus, oculusque
dexter prorsus caliget.

K 3

SECTIO

d) In textu hebraeo legitur בְּרַעַן quod ex vulgari ejus signi-
fica.

SECTIO XV. CAPVT XII - XIII, 1-6

1. Sententia a Jova Israëli dicenda : Haec dicit Jova, qui caelum extendit, terram fundavit, homini que spiritum indidit. 2. En ego efficiam ut Hierosolyma sit instar calicis, qui omnes gentes vicinas tremulentas reddat, atque etiam * Juda propugnaculi loco erit Hierosolymae. 3. Eodem illo tempore similem reddam Hierosolymam e) lapidi ponderoso omnibus gentibus, quem si molitae fuerint, concutientur; nam coibunt contra eam omnes terrarum orbis nationes. 4. Tum vero ego, inquit Jova, afficiam omnes equos stupore, eorumque equites amentia. Pro Judaeis autem vigilabo, omnesque gentium equos coecitate

ficatione vulgo vertitur *gladius*. Sed putem melius explicari per *siccitatem*. Sequitur enim, *brachium ejus exaresceret*, neque comminatio gladii oculo dextro satis apta videtur. בְּרַכָּה vero *siccitatem* quoque significare patet ex Deut. XXVIII, 22. Atque omnino posterius membrum prius explicat.

e) Hieronymus hunc locum bene ex ritu in Palaestina recepto explicat : Mos est, inquit, in urbibus Palaestinae, et usque hodie per omnem Judaeam *vetus confuetudo servatur*, ut in viculis, oppidis et castellis rotundi ponantur lapides gravissimi ponderis, ad quos juvenes exercere se solent et eos pro varietate virium sublevare, alii ad genua, alii ad umbilicum, alii ad humeros et caput, nonnulli super verticem erectis junctisque manibus, magnitudinem virium demonstrantes, pondus extollant. Haec *Hieronymus*.

citate percutiam. 5. Tunc Judaeorum principes agnoscunt, * Hierosolymae incolas tam fortis esse per Jovam omnipotentem Deum eorum. 6. Illo tempore efficiam, ut duces Judae sint instar foci ardentis, aut instar facis manipulos incendentis, absument ad dextram et sinistram omnes gentes finitimas. Hierosolyma vero immota suo loco manebit. 7. Servabit etiam Jova sedes Judaeorum * uti olim, ita ut se non posse efferre splendida Davidis familia, aut illustres Hierosolymae incolae adversus incolas Judae. 8. Eo tempore proteget Jova Hierosolymae incolas, ita ut qui ex iis infirmus sit, tamen Davidi similis, familia autem Davidis Deo, angelo Jovae, qui eos praecessit, similis sit. 9. Eodem illo tempore perdam omnes gentes Hierosolymam aggredientes. 10. Familiae autem Davidicae civibusque Hierosolymitanis animum dabo gratiam meam submissis precibus implorantem; * intuebuntur me, quem transfixerunt, atque ea de re lugebunt, quemadmodum de filio unico lugetur; plangent ea de re amarissime, quemadmodum de filio primogenito. 11. Planctus tunc erit Hierosolymae tantus, quantus olim a) Hadadrimmone in valle Megiddo fuit. 12. Planget universa terra singulaeque familiae seorsim, b) familia Davidis seorsim, ejusque

K 4 uxo-

a) Luctus ille fuit ob mortem p̄i regis Josiae. Historia legitur II Par. XXXV, 22 seqq.

b) Scopum prophetae in enarrandis singulis quibusdam familiis

uxores seorsim, familia Nathanis seorsim ejusque uxores seorsim, 13. familia Levi seorsim ejusque uxores seorsim, familia Simeonis seorsim ejusque uxores seorsim, 14. Omnes omnino familiae superstites, singulae seorsim earumque uxores seorsim, **CAPVT XIII**, 1. Eodem tempore familiae Davidis civibusque Hierosolymitanis fons scaturiet, peccatis atque impuritatibus abluendis. 2. Tunc quoque, inquit Jova omnipotens, auferam omnia idola e terrarum orbe, ita ut nemo amplius eorum meminerit. Prophetas etiam *falso* spiritusque impuros e terra ejiciam. 3. Quodsi quis se prophetam jactet, eum ipsi ejus parentes suppicio dignum judicabunt, quoniam in nomine Jovae mendacium proferre ausus sit, eumque confossum occident parentes ejus, pater et mater, propter istam vaticiniorum jaestationem. 4. Tunc pudore suffundentur isti prophetae

Hiis mortem Messiae lugentibus admodum probabiliter et tantum non certo investigavit S. R. *Mauritiū*, S. Theol. Doctor in Acad. Buzoviensi, in peculiari libello super hoc loco scripto; cuius excerpta legi possunt in S. R. *Ernesti* Biblioth. Theol. Nova, Tom. V. pag. 764 seqq. Zacharias nempe paullo clarus, quam haec tenus ab ullo propheta factum erat, determinavit, ex quibus familiae Davidicae posteris Messias originem habiturus sit. Nam ex Genealogia Jesu Luc. III, 26, 29, 31. constat, has a propheta nominatas familias fuisse in Messiae majoribus. Ab horum posteris Iustum aliquando acerbissimum edendum esse, propheta vaticinatur.

phetae propter visiones , quas in vaticiniis suis jactitarunt , nec amplius alios villoso pallio fallere studebunt . 5. Negabit eorum quisque se prophetam esse — dicet se esse agricolam , atque agrum colendo se sibi viētum comparare coactum fuisse inde a juventute sua . 6. Quodsi dicetur ei : unde vero ista tibi vulnera inter manus tuas ? ita , inquit , in domo amicorum meorum castigatus sum.

c) SECTIO XVI. CAPVT XIII, 7-9

7. Excitare o easis ! in pastorem meum et in virum mihi carum , inquit Jova omnipotens ; percutre pastorem , tunc grex quidem dissipabitur , sed curam ego geram istorum parvolorum . 8. In tota terra , inquit Jova , duea ejus partes excisae exspirabunt , terra tantum relicta . 9: Hanç tertiam ego in ignem immittam atque exploratam probabo , sicuti argentum et aurum explorari et probari solet ; haec vero nomen meum invocabit , atque ego eam exaudiam , dicam eam populum meum , et illa vicissim me Jovam Deum suum dicet .

K 5

d) SECTIO

c) Nova sectio videtur in hoc loco incipienda , quoniam hujus cum antecedenti non commoda ostendi potest conexio . Vix dubitari potest , quin de morte Messiae agat , cum ipse eum de se explicit Matth . XXVI , 30 , et Marc . XIV , 27 . Loquitur vero Deus pater , qui persecutoribus Messiae permittit , ut manus immittant Christo pastori , promittens simul conservationem suorum .

d) SECTIO XVII. CAPVT XIV

1. En dies Jovae veniet, quo tua in te praeda,
o Hierosolyma, dividetur. 2. Congregabo enim omnes
 gentes

d) In hujus Capitis explicatione valde laborant interpretes.

Plerique verba prophetae mystice accipiunt, dissentient vero in hoc sensu mystico determinando. Alii nimurum omnia impleta esse statuunt, alii maximam eorum partem adhuc esse implendam. - Summae semper remanent, ex meo quidem sensu, in his explicationibus mysticis difficultates, quae ex eo veniunt, quod propheta fere historicum agere videtur atque multa stilo historico narrat, nominatis multis locis urbis Hierosolymae et regionis circumiacentis. Quibus, si sensum mysticum subesse dixeris, admodum dubia erit explicatio, quoniam quisque pro ingenio suo his symbolis alium sensum tribuere potest, quod etiam factum esse, docet dissensus interpretum. Unus, quantum ego quidem scio, Grotius sensum literalem huic vaticinio subesse docuit, cuius implementum quaerendum sit, ut plerorumque praecedentium, in temporibus Maccabaeorum, nempe in bello cum Antiocho Eupatore, de quo I Maceab. VI, 26 seqq. Quae hypothesis, quamquam reliquis omnibus mihi quidem verisimilior videtur, tamen non sufficit omnibus difficultatibus tollendis. Nam propheta multa horum temporum eventa praedixit, quorum memoria deinde ab historicis scriptoribus servata non est. Igitur istorum locorum nunquam satis clara explicatio dari poterit. Quod tamen non sufficit, ut propterea tota hypothesis rejiciatur.

gentes ad Hierosolymam oppugnandam. Urbs capietur, domus destruentur, mulieres violabuntur, dimidia urbis pars migrabit in captivitatem, sed reliqua populi pars ex urbe non ejicietur. 3. Ipse Jova egredietur et pugnabit adversus has gentes, quemadmodum olim aliquando pugnavit. 4. Tunc stabit super monte olivarum, qui est Hierosolymae ab Oriente, et disrumpetur mons ille olivarum in duas partes versus Orientem et versus Occidentem, ingente valle hinc existente, altera illius montis pars versus Septentrionem, altera versus meridiem abripietur. 5. Sed * obstruetur ista vallis montium, ita ut usque ad Azal pertingat, obstruetur, *inquam*, quemadmodum obstructum fuit propter terrae motum e) sub Uria Judaeae rege. Tunc vero Jova Deus meus apparebit omnesque * cum eo sancti. 6. Illo tempore lux non erit, sed * frigus et gelu. 7. Per diem integrum, quem Deus tantum novit, neque lux neque caligo erit, sed circa vesperam lux orietur. 8. Illo tempore perennes aquae manabunt ex Hierosolyma, et alte-

ra

jiciatur, quoniam tutissima regula est optimisque prophetarum interpretibus probata, prophetam de temporibus ei proximis explicare, si fieri potest, non de remotissimis atque ultimis. *Drusius* non ausus est aliquid determinare, sed substitut in interpretatione grammatica vocabulorum; quam modestiam nos quoque imitabimus.

e) Cf. Amos I, 1.

ra quidem earum pars versus mare orientale , altera vero versus mare postremum , atque aquae illae aestate et hieme securient . 9. Jova vero totius terrae rex erit , eo tempore Jova unus erit , hoc nomine tantum notus . 10. Ab omnibus partibus terra habitabitur , per loca campestria a Gibea ad Rimmon Hierosolymae versus meridiem . Munietur iterum *Hierosolyma* , et habitabitur a porta Benjaminitica usque ad portam veterem , usque ad portam angulorum , atque a * turre Hananel usque ad torcularia regis . 11. Tuto habitabitur Hierosolyma sine timore novae vastationis inferendae . 12. Haec vero plaga erit , qua Jova omnes gentes istas , quae Hierosolymae bellum intulerunt , afficiet : corpora eorum tabe consumentur , f) militibus oculi tabescere et lingua faucibus adhaerescet . 13. Illo tempore Jova istas nationes vehementer perturbabit , quae propterea foedera inter se pangent et pacta secum inibunt . 14. Juda quoque Hierosolymam infestabit , et tunc omnium gentium finitimarum opes , auri , argenti et vestium ingens copia congerentur . 15. Simili plaga etiam equi , muli , cameli , asini et omnia omnino animalia , quae in castris istis erunt , afficientur . 16.

Qui

f) In textu hebraeo est : **עָמֵד עַל רְגָלָיו**
qui stat super pedibus suis. Quae periphrasis est militis stantis in statione sua , sive in acie adversus hostem . Oppositum est *cadere* , pro : mori in praetorio .

Qui vero ex istis gentibus , quae Hierosolymam op-
pugnarunt , superstites fuerint , illi quotannis adora-
tum venient regem Jovam omnipotentem , celebratum-
que festum tabernaculorum . 17. Si qua vero ista-
rum nationum non profecta fuerit Hierosolymam ad
regem Jovam omnipotentem adorandum , in eam non
pluet . 18. Quodsi Aegyptiorum natio non profecta
fuerit , nec venerit : eadem plaga afficietur , qua Jo-
va afficit nationes istas omnes , quae ad festum ta-
bernaculorum celebrandum non profectae fuerant .
19. Haec erit poena peccati Aegyptiorum , nec non
istarum gentium omnium , quae ad illud festum per-
agendum non venerint . 20. Eo tempore equorum
tintinnabulis inscriptum erit : Jovae sacrum , atque ol-
iae aedis divinae ejusdem erunt cum pateris arae san-
ctitatis . 21. Atque omnes omnino ollae Hierosoly-
mae et Judaeae Jovae omnipotenti sacrae erunt , ita
ut qui sacrificare velit , eas ad carnem in iis coquen-
dam adhibeat ; nec Cananita amplius in templo Jo-
vae omnipotentis eo tempore profanus habebitur .

MALACHIAS

SECTIO I. CAPVT I, 1-5

I. **H**aec sunt ea , quae Jova Israëlitis per Mala-
chiam

chiam dici jussit : 2. Amavi vos , inquit Jova. Quan-
nam re , dicitis , amorem illum tuum erga nos de-
monstrasti ? Nonne Esavus frater fuit Jacobi , inquit
Jova , atque tamen hujus posteros magis , quam illi-
us dilexi ? 3. Regionem eorum montanam , quam
possidebant , ita vastavi ut dracones eam inhabitent.
4. Quodsi dicerent Edomitae , graviter quidem afflitti
sumus , sed restaurabimus diruta ; haec Jova omni-
potens minatur : aedificant , sed ego destruam. Di-
cetur de illis : haec est regio , cuius incolae pessimi
fuerunt , hic est iste populus , cui Deus semper in-
dignatur. 5. Haec vos oculis vestris videbitis , et fa-
tebimini Jovam a) propter singularem terrae vestrae
concessam felicitatem laudibus efferendum esse.

SECTIO II. CAPVT I, 6-14

6. Filius patrem honorare debet , et servus dominum
suum. Si pater ego sum , ubi est ille honor meus ?
Si dominus , ubi mei reverentia ? dicit Jova omni-
potens

a) Verba hebraea מְעָל לְגֻבּוֹל וִשְׁאֵל varie explicari so-
lent ab interpretibus. Ego quidem עַל ut substantivum
accipio , excellenziā , praefrantiam alicujus rei. notans.
Quam ejus significationem raram non esse , supra jam di-
ctum est ad Hos. VII, 16. Lamed לְגֻבּוֹל ? praemissum
est nota genitivi ; hinc sensus ille verborum , quem in
versione indicavi.

potens vobis sacerdotibus , qui me contemnit . * At vos quaeritis , quanam re me contemnatis ? 7. Nempe dum affertis ad altare meum oblationes impuras . Sed scire vultis , in quo me dehonestetis ? b) quando factis ostenditis , mensam meam a vobis despici . 8. Quanquam enim caecum affertis sacrificium , tamen in eo peccare vobis non videmini , nec si claudum aut aegrum affertis , mali aliquid committere putatis . Offerte illud principi vestro , num ei placebitis , aut ab eo , quod cupitis , impetrabitis , inquit Jova omnipotens ? 9. Jam igitur implorate * gratiam meam . Cum talia a vobis committantur , num vestra causa personarum respectum habeam ? inquit

Jova

b) Non puto me reprehendendum esse , quod verba hebraea בְּאַמְרָכִם שְׁלֹחַן וְהַזְּבֹחֶת non verterim , uti vulgo fit : quando dicitis , mensa Jovae est res conuenientia . Nam propheta neque hoc dixit , neque dicere potuisset , nisi novae Judaeorum exceptioni locum daret , se nunquam hoc dixisse . Sed facta Judaeorum ea esse dicit propheta , ex quibus clare possit intelligi , se mensam Dei contemnere . Quod ex sequenti versu plane apparat , in quo propheta id , quod dixerat , probat . Igitur haec verba explicanda sunt ad regulam grammaticis non ignotam , modo non semper , quando fieri debebat , ad usum translatam : Verba , quae esse vel fieri significant , quandoque pro rei opinione ponuntur . Vid . Glaffius in Philol . S . Lib . III . Tr . III . Can . 18 . pag . 797 .

Jova omnipotens. 10. Mallem ut templi januae clauderentur , ne amplius super altari meo viictimas frustra accenderetis. Non mihi graui estis , inquit Jova omnipotens , neque placent mihi ferta a vobis oblata. 11. Nam ab ortu solis usque ad occasum magnum erit inter gentes nomen meum , et ubique locorum suffitus in honorem meum accendetur , et fermentum purum : immo magnopere inter gentes nomen meum celebrabitur , inquit Jova omnipotens. 12. Vos vero illud profanatis , c) dum factis mensam meam polluitis et proventus ei offerendos ut cibum contemibilem tractatis. 13. Dicatis : * Damus , quae multo cum labore acquisivimus. Ego vero illud rejicio , inquit Jova omnipotens. Affertis enim raptum , claudum , aegrotum. Tales vestrae oblationes num mihi placere possunt ? dicit Jova. 14. Male pereat ille deceptor , qui , quanquam habet in grege suo d) masculum sanum , tamen vovet et immolat Domino corruptum. Magnus enim ego rex sum , dicit Jova omnipotens , meumque inter gentes nomen verendum.

SECTIO

c) Cf. nota ad versum 7.

d) זָכָר h. l. non simpliciter *masculum* veri potest , sed *sanum* et *integrum* זָכָר רְמִים Levit. XXIII, 19. Opponitur enim זָהָר שְׁנַחַת מְשֻׁבָּב corrupto.

SECTIO III. CAPVT II, 1-9

1. Jam ad vos hoc habeo mandatum, o sacerdotes!
2. Nisi obtemperaveritis, et nisi omni studio hoc egeritis, ut honos mihi debitus exhibeatur, inquit Iova omnipotens, vos gravi calamitate afficiam. Loco beneficiorum vobis promissorum mala vobis immittam, quemadmodum jam facere incepi. Sed vos non attenditis.
3. En ego a) imminuo redditus vestros, et conspersi stercore facies vestras, sterlus sunt solennitates vestrae, et quod vobis debetur, sibi quisque capit.

L

4.

a) Omnes hujus versus difficultates, in quibus removendis interpretes valde laborant, disparent, si ad connexionem totius loci attendamus. Propheta afferit nonnulla hujus maledictionis exempla, ex quibus sacerdotes debebant iram Dei intelligere. Primo *inrepationem seminis*. Verbum גַּעַר hoc loco, uti saepe, de Deo ḥ̄דְגָוֹתָא dicitur, omnemque ejus actionem notat, qua malum vel immittit vel avertit ab homine: ideoque hoc loco omnem modum indicat, quo sacerdotes agrorum frugibus, decimis nempe et primitiis privati sunt, sive per sterilitatem agrorum, sive per corruptionem frumenti, sive per populi defraudationem fiebat. Deinde *contemtum*, quo populus eo tempore sacerdotes afficiebat, qui propterea vitam agebant tristem, miseram, afflictam. Hanc propheta describit verbis tropicis: Conspersi stercore facies vestras, i. q. versu 9 proprie dicitur:

וְגַם אָנָּי נִתְחַפֵּחַ אֲתַכְּסֵנְבָּוִים
Sequentis commatis
idem sensus est: Stercus sunt solennitates vestrae, h. e. di-

es

4. b) Nostis enim, me vobis hoc praeceptum dediſſe, ut cum Levitica tribu foedus mihi intercederet, dicit

es illos, quos laeti et hilares peragere debebatis, in luctu et squalore immo ignominia vobis peragendi sunt. Tandem *defraudationem*, qua populus sacerdotibus detrahebat ea, quae iis ex lege divina debebat. De hac enim ultima verba accipio: וּנְשָׁא אֶתְכֶם אֶלְיוֹן Est vero duplex in eis ellipsis, primo τοῦ ἈΙΩΝ̄ ante Νεψ. Deinde τοῦ ἈΝΣΤΡ̄ ante ΑΤΗCΜ̄ Tandem cum נְשָׁא אֶלְיוֹן est construendum. Haec est ratio versionis, quam dedimus. Ita Chaldaeus interpres verba explicat, optime, uti arbitror, et contextui convenienter: רִתְמַנֵּע חֲלַקְכּוּן מִנְיָה prohibebitur pars vestra ab ea, sc. festorum solennitate, in qua ex sacrificiis multas partes accipere debebatis, quae vobis a populo vos non curante subtrahentur.

b) Hunc locum, cuius tam diversae tamque parum probabiles dantur interpretationes, ex contextu facillime explicari posse, adeo mihi persuasum est, ut mirer interpretes hanc textus συνάρθουν non attendisse. Nempe propheta Levitis et sacerdotibus suae aetatis in intentem revocat foedus illud, quod Deus cum tribu Levitica pepigerat, ejusque conditiones, quae fuerint, exponit versi. 5. 6. 7. Deinde docet, illos hoc foedus non servasse, nec satisfecisse illis conditionibus, sub quibus eis Deus tot tamque eximias promissiones dederat, vers. 8; hinc recte eos a Deo puniri, omnemque calamitatem suam ab illa causa esse repetendam, vers. 9. - Duae igitur sunt hujus pericopae partes: Thesis, quae versi. 4. 5. 6: 7, et Hypothesis, quae duobus sequen-

dicit Jova omnipotens. 5. Foedus illud meum cum ea nihil nisi promissiones felicitatis constantis et perpetuae continebat. * Volui ut me timeret, nomenque meum revereretur; 6. Vera legis doctrina imbuta esse debebat, et ab omni omnino iniuitate remota, recte et sincere erga me se gerere, multosque a peccando avertere. 7. Sacerdos enim diligens doctrinæ custos esse deberet, ut legem ab eo alii rescire possint, nam meus est legatus — — 8. Vos vero ab illa via recessistis, et in causa fuistis, ut multi contra legem peccarent; foedus illud Leviticum violastis, inquit Jova omnipotens. 9. Propterea vos contemtos et abjectos universo populo reddidi, quoniam vias vobis præscriptas non tenetis, et in lege tradenda personarum respectum habetis.

SECTIO IV. CAPVT II, 10-16

10. **N**onne nos omnes unum patrem habemus? nonne unus Deus nos creavit? cur igitur perfide agimus alter in alterum, foedus majorum nostrorum violando? 11. Perfidia commissa est in Iudea, et abo-

L 2

minan-

quentibus continetur. *Verba vero activa* in tota hac pericopa, uti alias saepe, non *actum*, sed *debitum* vel *officium* no-
tant. (*Glossius* in *Philol. S. Lib. III. Tr. III. Can. VI.*) Quae grammaticorum observatio si interpretibus in men-
tem venisset, non haesisset, uti arbitror, aut argutati es-
sent in hujus loci explicatione.

minandum factum in Israële et Hierosolymis patratum est. c) Etenim profanat Judam, sanctitatem Jovae, qui amat et in matrimonium dicit uxorem peregrinam. 12. Perdet Jova eum, qui hoc fecerit, d) omnemque ejus familiam e Jacobaeorum habitacionibus delebit, quanquam Jovae omnipotenti ferta obtulerit. — — 13. Alterum crimen, quod committitis, est hoc: Causa estis, quod ara Jovae lacrimis obregatur, quod fletus et gemitus ubique circumsonent, ita ut non possim amplius ferta respicere, aut sacrificia vestra cum approbatione accipere. 14. Quaeritis, quam ob rem? Quoniam Jova non ignorat perfidiam, quam in conjuges vobis in juventute vestra junctas committitis, quanquam legitimo matrimonio vobis

c) Plerumque quidem *Subjectum orationis* putatur esse *Juda*. Sed recte, uti puto, Celeb. *Venema* in *Commentario ad h. l. hoc negavit*. *Juda* *objectum* est, quod profanatum dicitur. Nam consideratur ut populus Dei sanctus, ut peculiū ejus. Quod clarum est ex Epitheto, *sanctitas Jovae*. *Subjectum* loco *Praedieati* positum est: qui amat et in matrimonium dicit et rel. Historia legitur Esrae IX. et Nehem. XIII.

d) **וְעַבְדָה יְהוָה** *vigilantem et respondentem*. Videlur esse dictio proverbialis, qua tota alicuius familia indicatur, sive omnes in una domo conjuncti. Ita etiam Chaldaeus et Syrus intellexerunt: *filiū et nepotēm*, in quorum versione non subesse videtur varia lectio.

vobis associatae sint. — — 15. e) Nullusne hoc fecit salva virtute sua? Sed quare ille unus hoc fecit? nempe ex desiderio filii a Deo promissi. Cavete igitur vobis, ne in primas vestras uxores perfide agatis. — — 16. f) Invisam dimittere licet, dixit Jo-

L 3

va

e) Illis assentior interpretibus, qui verba hujus versus putant esse Judaeorum, excusantium se atque objicientium exemplum Abrahami, qui simile quid fecisset atque Hagar rem sibi junxit et praeter Sarah uxorem suam legitimam. Cui explicationi in primis favet responsio prophetae: **וְמִה הַאֲחֶר מִבְקָשׁ וּרֹעֵלְהִים** Sed teste hoc faciunt, prophetam interrogantes, an non meminerit exemplum cuiusdam, qui idem fecerit. **לֹא - אַחֲרָךְ** enim non nullus i. q. nullus, ut II Sam. XIII, 30. XVII, 12. Igitur Judaei Abrahamum non *unum* quasi *κατ' έξοχην* ita vocant, sed propheta hoc facit, praemitto propterea He articuli.

f) Versionem difficillimi hujus versus maxima ex parte debet Celeberrimo *Venemae*, qui in Commentario suo ad h. l. lucem mihi accedit ad hujus versus obscuritatem discutiendam. Velim ut mei lectores quoque sentiant probabilitatem et facilitatem hujus explicationis. — Novam continet hic versus Judaeorum objectionem, cum prophetae responsive. Hoc clare indicant diversa nomina, quae Deo dantur, et cuius auctoritate quaelibet pars suam sententiam quasi defendere studet. Judaei dicunt: Deum ipsis permisso divertia. Propheta hoc eis concedit, dum non negat; sed negat licere eis, dure et violenter tractare uxores non dimissas. — Addam paucas observationes grammaticas.

va Deus Israëlis. Licetne etiam dure aut violenter
traectare suam conjugem? dicit Jova omnipotens. Ca-
vete igitur vobis, ne perfidiam committatis,

a) SECTIO V. CAPVT II, 17- III, 12

17. **M**olesti estis Jovae vestris sermonibus. Quaeri-
tis, quomodo molesti? Quando dicitis: qui malum
facit,

maticas, quae ad probandam versionem meam faciunt.

כִּי שָׁנָא *quia odit*, scilicet maritus, indefinite dictum
videtur: quicunque oderit sc. uxorem - - **שְׁלַח** Infiniti-
tus. loco Praeteriti, quod praecedit, ex Idiotismo, de quo
ad Zeph, III, 20, dictum est: cuius et aliud exemplum
est in hoc Capite vers. 13. in **כְּסֹת** et sic centies - -
שְׁלַח ut et sequens **כְּסֹת** facultatem et potestatem tantum
indicant, non actum ipsum. Verba vero activa saepe ita
vertenda esse, jam a Glassio observatum est. - Denique
לְבִישָׁה *vestimentum* h. l. tropice uxorem indicare, proba-
biliter ex usu loquendi Arabicō docuit Schultenſus in A-
nimadv. philol. ad h. l. et contextus hanc significationem
comprobat.

a) Novam sectionem in hoc versu incipiendam esse, ex sequen-
ti Capite plane appareat, in quo propheta ad has Judaeo-
rum querelas respondet. Sed de arguento ejus et con-
nexione pauca dicam, cum multos interpretes videam de
eis parum subtiliter disputare. Plerique enim verba hujus
versus, hominum impiorum esse dicunt, Epicuraeorum
providentiam divinam negantium. Sed qui ita sentiunt, non
satis

facit, bonus habetur apud Jovam, eique placet; si minus, ubi est Deus, qui puniat? — CAPVT III,

1. En ego mittam legatum meum, qui viam mihi præparabit; et mox veniet ad templum suum dominus, quem vos requiritis, et legatus foederis, quem cupide desideratis. 2. En veniet, inquit Jova omnipotens. Sed quis ejus adventus diem sustinebit, aut

L 4

quis

satis attenderunt ad responsonem prophetæ. Is vero Cap. III, 1. de his ipsis hominibus dicit, eos cupide expectare dominum ad templum suum venientem: deinde eis certissime promittit adventum Messiae, quod utrumque non convenit hominibus atheis, Epicureis. . . . Nimurum affer prophetæ querelas Judaeorum de minus prospera et infelici rerum suarum statu, felici contra populorum vicinorum. Talem enim eum illo tempore fuisse, discimus ex Nehem. IX, 36. 37. Per impatientiam igitur abrepti negabant, hoc cum justitia et sanctitate Dei conciliari posse, quae pati non posset aut deberet populum, cui tot promissiones dererat, de defensione et liberatione in primis per legatum aliquando mittendum, tantopere affligi atque a gentibus infidelibus opprimi. Ex prima vero parte responsonis prophetæ, quae est a versu 1-5, apparet, Judaeos plura istius generis dixisse, quam propheta Cap. II, 17. attulerat; in primis videntur legatum quendam Dei ex foedere eis promissum expectasse, qui eos ab hostibus suis defenderet et in libertatem vindicaret. Docet enim propheta, legatum illum Dei suo tempore certissime esse appariturum; sed aliam longe et diversam adventus ejus futuram esse rationem, quam ipsi sperabant et expectabant.

quis eo apparente consistet? etenim similis erit igni aurifabri, aut saponi fullonum. 3. Sicuti sedet aurifaber et argenti purgator, ita purgabit Levi posteros, et aliquabit eos, sicuti aurum et argentum, ut Jovae ferta juste offerant; 4. et accepta erunt Jovae ista ferta Judaeorum et Hierosolymitanorum, sicuti olim et antiquissimis temporibus — — b) 5. Ego quoque me ut judicem jam exhibui, testis fui acer- rimus in praestigiaatores, in adulteros, in perjuros, in eos qui mercenarios, viduas, pupillos et peregrinos opprimunt et me non timent, dicit Jova omni- potens. 6. Sed quoniam ego Jova immutabilis sum, vos Jacobi posteros non prorsus perdidi. 7. Inde a majorum uestrorum temporibus vos a statutis meis deflexistis, neque ea servastis; redite ad me, atque ego ad vos redibo, inquit Jova omnipotens. Sed quaeritis, in quo redeundum vobis fit? 8. Num au- deat homo Deum defraudare? Vos vero hoc facere auderis. Quaeritis, in quo me defraudetis? In deci- mis et oblationibus. 9. Dira vos urget calamitas, et tamen me defraudatis, vos omnes. — — 10. Af- ferte decimas omnes in cellam, ut alimenta sint in aede mea, et tentate me in eo, inquit Jova omnipo- tens, an non largam datus sim vobis pluviam, tan- tam-

b) Responder propheta ad ista verba Judaeorum in versu 17.
Capitis praeced. אֵין אֱלֹהִי הַמְשֻפֵּט ubi est Deus ju-
dicii? versu 5-12,

tamque ubertatem effusurus , quae capi tota non pos-
sit. 11. Compescam animalia vobis noxia , ne terrae
proventus corrumpant ; atque efficiam , ne steriles sint
vobis vineae , dicit Jova omnipotens. 12. Felices vos
praedicabunt gentes omnes propter tantam terrae
vestrae fertilitatem , dicit Jova omnipotens.

c) SECTIO VI. CAPVT III, 13 - 24

13. Admodum inique de me judicatis , dicit Jova.
Quaeritis , quae sint illa vestra erga me iniqua judi-
cia ? 14. Nempe dicitis : frustra Deo servitur ; quam-
nam enim habemus ex diligenti praeceptorum illius
observatione utilitatem , et ex habitu lugubri , quo
ejus causa utimur ? 15. Jam quidem beatos praedi-
camus superbos , felices sunt homines impii ; si vel

L 5

Deum

c) Magnam habet argumentum hujus pericopae cum praece-
denti similitudinem . Nova Iudeorum objectio assertur , sed
non profanorum et atheorum , qui divinam providentiam ne-
gent , ut multis interpretibus videtur ; sed piorum et Dei
cultorum . Etenim distinguunt se a superbis et impiis ,
conqueruntur suam sortem , quae misera esset , quod De-
um colerent , impiorum contra fortunatam . Ipse etiam
propheta ad eos vers. 20. sermonem verit , eosque Jovam ti-
mentes vocat . Duriores quidem videntur eorum querelae ,
quam quae ab hominibus piis proferri possent ; sed meminisse
debemus , saepe homines pios in hanc tentationem incidisse ,
ut de providentia divina propter apparentem impiorum fe-
licitatem dubitarent .

Deum irritant, tamen evadunt omnia pericula. 16.

d) Olim vero poterant Dei cultores sese mutuo consolari. Jova benigne eos audiebat, catalogum quasi habebat eorum, qui eum timerent, et in pretio haberent — — 17. Sane erunt mihi, inquit Jova omnipotens, eo tempore, e) quo factum illud insigne parabo,

d) Sequor in interpretatione hujus et praecedentis versus Cœleb. *Venemam*, qui haec quoque verba Judæorum esse putat, quos propheta loquentes introducit, atque hunc versum Ita cum praecedenti connectit, ut ab ipsis hominibus praeterita tempora cum præsentibus comparentur: olim quidem Deum longe aliter egisse cum suis; potuisse eos sese irruente forsitan aliqua calamitate mutuis excitare adhortationibus ad patientiam divinum auxilium expectantem; nec vanam eorum spem fuisse, Deum enim eorum memorem fuisse, nec diu eis suum subtraxisse auxilium etc. Ita sibi opponuntur particulae temporis חתָן in vers. 15, et חנָן in versu 16. — בְּרַב non simpliciter loqui h. l. significat, sed jucunda et solanaria loqui, quam significationem alias quoque nonnunquam habet, v. g. Jer. XV, 16. XXIII, 17.

e) שׁוֹר absolute positum habet significationem prægnantem, nempe *insigne opus facere atque eximium*. Ita saepe a prophetis dicitur, v. c. Jes. XXVIII, 21. Jer. XVIII, 23. XXIII, 20. Atque contextus etiam probat hanc significationem, nimis enim esset tenuiter dictum, si vertere velis: *eo die, quo faciam, erunt mihi cari; in primis cum sequatur*

trabo, in primis cari; curam eorum geram, ut pater filii, qui eum studiosissime colit. 18. Et tunc melius edocti intelligetis, quantum discriben sit inter pium et impium, inter Dei cultorem et ejus contemtorem. 19. Etenim dies veniet, ardantis instar fornacis. Tunc erunt omnes superbi et impii stipulae, quas dies ille incendet, inquit Jova omnipotens, penitusque consumet. 20. Vobis vero nomen meum reverentibus, orietur sol recreans, cuius radii sanitatem vobis afferent, laetique exsultabis ut vituli saginati. 21. Impios vero conculcabis, erunt enim instar pulveris sub pedibus vestris, eo tempore quo ego illustre illud facinus patrabo, inquit Jova omnipotens. 22. Memores estote legis, jurium et institutorum, quae per Mosen ministrum meum in Horebo monte omnibus Israëlitis dedi — — 23. En mitam

quatur in vers. 19 et seqq. descriptio judicii divini terribilis exercendi in impiorum. De tempore, in quo hujus vaticinii implementum querendum sit, admodum diversae sunt interpretum sententiae. Mihi quidem non improbabilis videtur hypothesis Celeb. Venemae, qui Maccabaeorum temporibus haec impleta esse asserit. Favet hypothesi non solum contextus, sed etiam regula, quam optimi interpretes in investigandis vaticiniorum temporibus sequendam praecipiunt; si prophetiae implementum in temporibus prophetae proximis ostendi potest, aliud remotius non esse querendum. Sed non est hujus loci, haec ulterius prosequi.

tam vobis Eliam prophetam , antequam dies Jovae
magnus et terribilis veniat. 24. Is operam dabit ,
ut ad majorum mores posteros reducat , hosque illo-
rum agendi rationi iterum adsuefaciat , ne hanc
terram cogar excidio prorsus
evertere.

NOTAE

NOTAE CRITICAE
IN
VERSIONEM LATINAM
PROPHETARUM
MINORUM

NOTAE CRITICAE
IN
HOSEAM

Ad Cap. II, 8.] Pro דָּבָר legendum videtur ut in sequenti בְּתוּבֹתִיחַ גְּרָכָה Sic et ci ó et Syrus.

ad vers. 11.] Secutus sum in versione τούς ó qui pro μετόποτας legerunt ut Cap. IV, 6. legitur μετίχον, vertunt enim : τοῦ μὴ καλύπτειν. Sensus est, quod nemo negabit, longe aptior contextui, quam ellipsis, qua suppleta sensus existit perquam frigidus : lana et linum, quod dederam ad tegendam nuditatem suam : uti habent Chaldaeis et Syrus. Immo vero Deus non necessaria tantum suppeditarat, sed largam omnium rerum copiam et abundantiam. cf. vers. 10.

ad Cap. IV, 11.] ci ó jungunt עֲמֵן quod ex recepta distinctione versum 12. incipit, cum versu 11. Syrus vertit, quasi legisset לְבָחָם vinnim atque ebrietas intercepit mentem eorum. Illos in versione secutus sum.

ad vers. 14.] לֹא interrogative accipio pro הָלָא Fortasse נָא scribarum vitio omisum est, quod He praecedit. ad

ad vers. 18.] In textu hebraeo est אֶחָד הַבּוֹ אֲמַנְתִּי
aymant date. Sed illud הַבּוֹ sine dubio vitio scribarum
irrepit, quod similis syllaba praecedat. Nullus anti-
quorum interpretum hoc הַבּוֹ legit. Aut, si licet aliam
afferre coniecturam, fortasse lectum fuit
אֶחָד אֶחָד הַבּוֹ amando amant, ut similis constructio praecedat, atque
alterum נְ scribae errore est. omissum.

ad Cap. V, 2.] Difficilem hunc locum verto ex
lectione τῶν ὁ et Syri interpretis. Illi quidem ha-
bent: ὁ (δικτυον) οἱ ἀγρεύοντες τὴν Θέραν κατέπικτον.
Dubium igitur non est, quin pro στράτη mactavit le-
gerint στράτη expandit; deinde στάτιμον explicant per
venatores, quae significatio, quanquam aliis exemplis
probari non potest, tamen a re ipsa aliena non est.
Venatores enim recte declinantes dici potuerunt, quod
saepe in feris persequendis a viis defletere coguntur.
Praeterea notetur Hebraismus in στράτη expansione extendunt h. e. late expandunt. Vau ante
στράτη pro אֶשְׁתָּחֹת possum ad רְשֵׁת referendum est.
Syrus interpres saltem in explicatione vocabuli
τοῖς ὁ consentit: et venatores venantes abscondunt la-
queos. Sed quid praeterea legerit, incertum videtur.

ad vers. 7.] Verba textus hebreai sunt: עֲתָה
יָאכְלָם חֹרֶשׁ אַתָּה חַלְקֵיכֶם
jam absumet eos mensis,
agros eorum. Valde contorta est vulgaris explicatio
vocabuli חֹרֶשׁ in quo omnis hujus commatis difficil-

tas

tas est. Nimirum sub mense dicunt menstruam esse pensionem intelligendam, quam rex populo imposuisset propter tributum Phuli regi Assyriae solvendum. Sed *οἱ ὁμόνοι* pro **חַסְיל** legerunt. Vertunt enim: *νῦν κατεργάσθησαν αὐτοὺς οὐ ἐρυθρίη οὐδὲ τοῖς αλήγουσιν αὐτῶν.* Lectio tam apta est contextui, ut casu orta esse non possit. Est vero ἐρυθρή, uti Hesychius explicat, *νέος τὸς ἀρχέων ἐπεγνωμένη τοῖς φύτοις.* Chaldaeus multa supplet, ut sensum inferat: *nunc adducam contra eos, populos per singulos menses, qui populabuntur fructus terrae eorum.* Syrus hoc comma prorsus omittit.

ad vers. 11.] In textu hebraeo legitur **הַזֹּאֵל הַלְךָ אֲחִירִי־צָו** lubenter ivit post praeceptum. Praeceptum intelligent tale, quod reges impii de cultu idolis praestando dedissent. Sed nullus interpretum antiquorum legit **אֲזֶן** *οἱ ὁμόνοι* vertunt: *ἀπίστω τῶν μαρτιών.* Syrus: *post vanitates.* Claram est, eos **נַשְׁׂעֵן** legisse, nec dubitem Vulgarum interpretem idem habuisse, quanquam vertit *post fordes,* nec non Chaldaeum, qui vero totum versum de iniquitate judicium explicat alios per avaritiam opprimentium. Evidem testes illos antiquos facilioris lectionis fecutus, sub vanitate, quam sectari dicuntur Ephraimites, idola intendo, quo nomine saepe apud prophetas veniunt. Atque haec eorum idolomania causa judiciorum divinorum esse dicitur.

ad Cap. VI, 5.] Ex primo versu hujus pericopae
apparet, sermonem non esse de falsis prophetis, sed
de utroque regno universe spectato, Israële s. Ephraï-
mo et Juda. Miror igitur recentiores quosdam inter-
pretes sensum primi membra in hoc versu non vidis-
se, cum per se inventu non difficilem, tum in alte-
ro membro aliis verbis explicatum. Verba hebraea
ita sonant: *propterea caecidi per prophetas, occidi eos*
per sermones oris mei. Illa *occiso per os Dei* non fa-
cta esse poterat *in prophetis*, quos Deus potius in
priori membro adhibuisse dixerat *ad caendum.* Igi-
tur affixum in **הַרְגָּתִים** necessario referendum est ad
Subjectum totius pericopae; nempe utrumque regnum
vers. 4. Atque illud ipsum affixum etiam ad verbum
prioris membra **חַצְבָּתִי** supplendum est, ex paralle-
lisimo sententiarum, quod nos fecimus in versione,
sensum verborum, remoto tropo, indicantes. Nam
prophetae et Deus per prophetas dicuntur ea facere,
quae praedicunt. v. c. Jer. I, 10. Dixerim, Mem il-
lud post **חַצְבָּתָה** excidisse, si antiquiores interpretes
hujus conjecturae testes citare possem. At enimvero
in ultimo membro **אָזֶן וּמִשְׁפְּטִיקָה** non dubi-
tem affirmare legendum esse **כָּאוֹר**. Ita
enim omnes interpretes, si a Vulgato discesseris, le-
gerunt. Caph scribarum errore praecedenti voci
junctum est, sequenti praefigendum. Aliud ejusdem
erroris exemplum aequi luculentum extat Jer. XXIII, 33.

¶

אַת מֵה-פָּשָׁא pro אַת מֵה-פָּשָׁא Quae scribarum
vitia produnt, ut hoc obiter addam, recentiorem li-
terarum finalium originem.

ad Cap. VII, 5.] In priori membro hujus ver-
sus secutus sum τεῦς ὁ, Chaldaeum, Syrum, Vul-
gatum, qui omnes vertunt: *cooperunt principes fure-
re vino.* Pro ḥחָלָה legerunt sine dubio רְחִלָּה
et pro substantivo חֶמֶת *aestus*, infinitivum *aestuare*
לְfurere — — In posteriori membro מְשֻׁךְ non ha-
bet nominativum, nisi referatur ad praecedens sub-
stantivum מְלֻךְ, qui describitur ab actione quadam:
extendit manum suam sc. ad pocula: est compotor
istorum profanorum.

ad vers. 6.] Versum hunc difficillimum esse,
omnes interpretes satentur. Rationes reddam versio-
nis meae partim ex lectione antiquorum interpretum,
partim ex significatione paullo rariori vocabulorum fa-
ctae. Judicent viri docti de ejus probabilitate.

אֲבָנָה בְּתָנוֹר לְבָם (a) כִּי־קָרְבוּ σαν ὡς πλίθαις αἱ ναζδίαι αὐτῶν, quibus consentit
Syrus: propterea quod incaluit cor eorum. Utrum תְּרַבּוּ
legerint, quod *Cappellus* divinabat, an קָרְדוּ quod
Buxtorf placebat, incertum est; prius tamen ob ma-
jorem literarum similitudinem verisimilius videtur.
Castellus quidem in Lexico Heptaglotto verbo קָרְבָּן
adolendi et incendi notionem tribuit, ita ut τῷ
κτορία respondeat, sed unicum hunc locum ad hanc

significationem probandam afferit, in quo non de sacrificiis sermo est, sed de animorum vehementiori agitatione. —

b) בְּאַרְבָּם כֹּל־הַלִּילָה יָשֵׁן אֲפָהֶם (*in insidiis suis tota nocte dormit pistor eorum.* Quantopere interpres receptae lectionis tenaces in sensu hujus versionis explicando laborent, testantur eorum commentarii. Faciliorem ex meo quidem sensu puto esse connexionem, si בְּאַרְבָּם ad secundum versus membrum trahatur, quam si, quod accentus volunt, cum primo connectatur. Sensus tamen non magnopere differt, sive huic sive illi membro jungatur. יָשֵׁן hoc loco non est in significatione usitata *dormiendi*, sed paullo rarioiri, nec tamen vel linguae hebraeae incognita, *superstitiū esse, continuare*; ita Deut. IV, 25. dicitur. — — Pro אֲפָהֶם puto legendum esse אֲנִיפָהֶם *ira, furor eorum.* Ita Chaldaeus, Syrus et oī ē legerunt. Quanquam enim hi admodum inepte verterunt Ἐφεξίου, tamen non dubitem, quin idem quod Syrus et Chaldaeus legerint. Figura litterae Jod paullo longior et major in eorum codice exarata fuit, ut eam cum Resch permutterent, hinc, quoniam verborum, quae legebant, tenacissimi erant, sensus quem redderent ratione non habita, vocabulum Ἐφεξίου loco admodum alieno ab eis positum est. Ita etiam Codex Lilienthalii posterior et Haventriensis Ruckerisfelderi; cf. S. R. Lilienthalius in

Com-

Comment. critica. — — Verbo יְשָׁרָאֵל eadem significacionem tribuerunt Chaldaeus et Syrus : tota nō est protrahitur (ille hic sic שָׁתָּקָה habet) furor eorum ad Cap. VIII , 2.] ei ḥ et Syrus יִשְׁרָאֵל omittunt. Potest sane abesse. Saltem non suo loco stat. Igitur vel , ut nominativus cum לַיְזָעָקָר construatur, vel post אלֹהִים ponatur, quae Hubigantii conjectura est non inepta : o Deus Israëlitarum te novimus.

ad vers. 4.] Legendum videtur יְכִירָה quoniam verba et pronomina in numero plurali praecedunt. Non habet recepta lectio nominativum, quocum construatur, nisi יִשְׁרָאֵל in versu tertio. Pluralem numerum omnes versiones expresserunt.

ad vers. 5. et 6.] Lectio horum versuum recepta adeo difficilis est et impedita , ut nulla ratione commodam admittat explicationem. Neque ex antiquiorum interpretum versionibus sensus excuspi potest probabilis. Sed trajectione primi membra versus quinti ad initium versus sexti omnes difficultates disparent, et constructio verborum est aptissima. Hubigantii haec est conjectura , quam contortis praeferrandam putavi explicationibus. Non magnopere favo conjecturis , fateor , omnium minime in Critica Veteris Testamenti ; nec tamen mihi temperare potui, quin hanc difficulti interpretationi praferrem , quae per facilitatem suam semper vel repetito examine

placebat, quod bonae conjecturae indicium esse sollet. Judicent alii ex suo sensu de ejus probabilitate.

ad Cap. IX, 2.] Pro **בְּ** sine dubio legendum est
בְּ Sic duo Codices *Hubigantii* et Cod. posterior
Lilienthalii omnesque versiones antiquae. cf. S. R. *Lilienthalius* in *Comment. crit.*

ad Cap. X, 5.] Legendum est in singulari
לְעִגָּלָת propter vitulum. Nam unus tantum erat Be-
thele, atque in sequentibus tantum de uno sermo est.
Sic etiam *οἶο* et alius graecus interpres a *Montefal-
conio* citatus, nec non Syrus.

ad vers. 9. Dicam, quid sentiam de hoc versu
admodum difficiili, rationem simul redditurus versio-
nis meae. Judicent viri docti de conjecturarum mea-
rum probabilitate — — **בְּ** non viderur esse no-
men proprium, sed appellativum. In antecedenti ver-
su propheta jam idolatriam in locis excelsis repre-
henderat : jam hyperbolice dicit : ex quo colles exi-
stunt, in eis peccatis o Israëlitae ! — —
עַמְךָ h. l. puto esse *preces et sacra facere*, **בְּ** ibi sc. in
istis collibus. Sic **עַמְךָ** dicitur II Par. XX, 13, Jer.
XVIII, 20. — — **לֹא** dictum est pro **הֲלֹא** quam
interrogationem ego affirmative expressi in versio-
ne. — — Ultima verba hujus versus
jungo cum primo verbo sequentis versus, quod pro
עַל בְּנֵי עַלְזָה lego **בְּאַחִי** **בְּאַחִית** Habeo ex parte mecum conser-
tien-

tientes τοὺς δέ, saltem ex lectione Codicis Alex. ἐπὶ τένες αἰδίνεις οὐλή παριδεύσας αὐτούς. Abest tamen illud οὐλή in Codice Vaticano, constructione vero valde imperfecta. Evidem fateor, non necessarium esse ut recepta versuum distinctio deseratur. Possunt illa verba בְּנֵי עָלֹה referri ad affixum in הַשִׁגָּם hujusque emphatica esse determinatio: Bellum eos opprimet in ipsis collibus, hos peccatores! Sed tunc Vau ante abesse debet, si בְּאֶתְתִּי legitur et vertitur: in ira mea castigabo eos, quod etiam Syrus omittit. Potest vero adesse, si legitur בְּאֶתְתִּי ad quam lectionem magis inclino, nam אֹהֶן pro ira et indignatione nunquam, quod scio, dicitur.

ad vers. 10. Duplex illud peccatum sunt duo vitiū aurei Berthele et Dane ab universo populo culti. Est vero hoc loco varia lectio ab ipsis Masorethis notata. Nam secundum Ketib legendum est עִנְתָּמָן In quo explicando interpretes valde laborant. Lege, si placet, Schultensium l. c. qui potiores explicationes enumeravit et refutare instituit. Novam vero quam operose ex Arabismo probavit, tandem ipse Hebraismo parum convenientem fatetur. Judaei interpretes more suo in explicanda lectione diversa valde ineptiunt, qui etiam, ni fallor, Christianis fraudi fuerunt, ut difficultates invenirent, ubi nullae essent. Nam quod Schultensius contra explicationem, quam ego fecutus sum, objicit, צוֹנָת iniquitates in plurali

M 4

ut

ut masculinum construi, hoc me movere non potuit, ut eam desererem. Etenim utraque forma masculini et foeminini generis in usu fuit עֲנָנוֹת וְעֲנָנִים et quae quin commutatae interdum fuerint, nihil repugnat. Vel, si cui hoc durum videatur, nomen hoc plurale a singulare foeminini generis עֲנָנוֹת derivet, quod *Simonis* in Lexico suo fecit, et sic analogiae generis optime est consultum. Antiquiores quidem interpres, nempe *oi ó*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus* in lectione et versione horum verborum consentiunt.

ad vers. 14.] Quoniam sententia et comparatio in antecedentibus absoluta est, equidem puto rectius cum his verbis novum versum incipere. Lectio quidem recepta horum verborum est בְּתַחַת בְּרַכָּה confessus es viae tuae, quam ita explicant: persuadebas tibi, cultum illum vitulorum non adeo esse improbandum, quia Jovam sub his imaginibus colere dicitis. Sed haud scio, an unquam Judaei in hac persuasione fuerint, cum Deus saepissime illis testatus esset, quantopere sibi hic cultus displiceret. Deinde sequens membrum, prius explicans et illustrans, huic parum responderet, si illa lectio tenetur. Sed *oi ó* aptissimam habent lectionem, quam nemo nisi valde morosus receptae lectionis defensor repudiarib. Nempe legerunt בְּרַכָּבְרַכָּה vertunt enim ἐν τοῖς ἀρμασίν σου in curribus tuis. Codex quidem Vaticanus habet: ἐν τοῖς αἱματ-

τήματα

τίμωσι σου, lectione vero sine dubio vitiosa, ex priori per scribarum errorem orta. Neque consensus Syri et Chaldaei interpretis cum lectione textus hebreai me movere potuerunt, ut illath Graecorum lectionem contemnerem.

ad Cap. XI, 2.] Pro **מִבְנֵי בָּם** legendum esse partim contextus, partim *oi ó* et Syrus interpretes probant.

ad vers. 3.] Pro **וַיַּרְא שְׁתִים** legerunt *oi ó*, Syrus, Vulgatus, nec non Codex Lilienthalii posterior: quae lectio praferenda videtur.

ad vers. 4.] Hunc verborum hebraeorum sensum satis probabiliter ex contextu divinamus, si vel ex usu loquendi aut propria verborum significatione non plane probari potest. Quid *ci ó* legerint, aut unde verbis hunc sensum tribuerint, dum vertunt: **καὶ ἔσομαι αὐτοῖς οὐς γεννήσων αὐθίσωντες ἐπὶ τὰς σιαργόντας αὐτοῦ**, fareor me non intelligere. Propterea sensum verborum hebraeorum non prorsus incommodum incertis conjecturis praferendum putavi. Syrus et Chaldaeus eodem modo verba hebraea intellexerunt.

Sed sequens comma majores habet difficultates. In eo vertendo secutus sum *τούς ó* qui ita habent: **καὶ ἐπιβλέψομαι πρὸς αὐτὸν, δυνάσομαι αὐτῷ**. Clarum est, eos pro **וְאַתָּ אֶלְיוֹ אָכַל לוֹ וְאַתָּ אֶלְיוֹ אָכַל** legisse: Primum vocabulum sequentis versus **לֹא** cum ultimo

praecedentis junxerunt, mutando illud insuper in ז. Non dubitarem de lectionis receptae integritate propter phrasin insolentiores אֶת אַלְיָ אֲזִיל inclinavi ad eos cibum ; nam plura hujus generis in Hosea occurunt, et aliud in hoc ipso versu exemplum esse concessimus : sed sequens comma ex lectione recepta לא יִשּׁוּב אֵל אֶרְץ כָּצְרוֹם non revertetur in terram Aegypti , manifeste contradicit vers. 11. hujus Capitis et sexto noni Capitis. Evidem fateor me non videre commodam horum locorum conciliationem , si lectio vulgata defendatur.

ad vers. 6.] Pro אֶת וְאַכְלָה oī ó et Syrus legerunt וְאַכְלָג idque cum sequenti מִפְעָצֹתֵיכֶם junixerunt. Sane melius.

ad vers. 7.] Membrum posterius hujus versus (nam de prioris integritate nullus dubito) verti quidem ex lectione textus hebrei recepta , sed fateor , me mihi met ipse non satisfacere. Ultima in primis verba נְחַדֵּר לֹא יַרְכִּם explicatu sunt difficillima. Loca , quae ad ea illustranda vulgo afferuntur, Ps. CXLV , 1. LXVI , 17. non satis apta videntur. Nec tamen ab antiquioribus interpretibus remedium , quod tutum videatur , afferre possum. Adscribam eorum versiones cum inter se , tum a textu hebraeo dissententes. Judicent alii de harum lectionum ratione aut prelio. ei ó habent : Καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ τίμῳ αὐτῶν

Συμω-

Θυμωθήσεται οὐ μὴ ὑψώσει αὐτὸν. Videntur verba hebraea sic legisse : **וְאֶל עַל בָּקְרוֹן וְחַרְמָא וְלֹא** **וְרִימָם** Syrus vertit : **וְלֹא לֹהֵא נִקְרָאוֹן וְנִרְאָה** **וְרִימָם** Deum vero invocent, statim curvari habebit, nec extolleatur. Chaldaeus : **וְבָמְרוֹעַ קָשֵׁיא** **וְיַחֲדָשָׁו בְּתַלְמוֹן בְּקוֹסָא זְקוֹפָא** sed in infirmitatem gravem incident, simul non ambulabunt erecta statura. Tandem Vulgatus ita habet : **Jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.** Quibus lectis fatendum mihi fuit illud, quod est in proverbio : fecistis probe, incertior factus sum quam antea.

ad Cap. XII, 5.] Pro **עַמְנוּ nobiscum**, legendum est **עַפְנוּ cun eo**, quod ex praecedenti conimate patet, Bethel eum invicit. Ita etiam legerunt oī á et Syrus.

ad vers. 6.] Graeci interpretes et Syrus posterius **וְיהֹהָה** in suis codicibus non habuerunt, sed pro eo vel **וְיהָה** vel legerunt. Illi quidem vertunt : ὁ δέ Κύριος ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ ἐσαὶ μυησόνεν αὐτὸν : hic : et Dominus Deus potentissimus recordatus est ejus — — Videtur vero propheta innuere nomen **וִישָׁרָאֵל** quod Jacobo in illo cum angelo certamine impositum fuit : quem sensum in versione indicavi.

ad vers. 9.] In textu hebraeo verba **כָּל־יִגְיָשֵׁי** **אָזְנִי לִי** **בְּצָחְרִי** per distinctionem a praecedentibus ma-

majorēm separantur. Sed non aequē commode cum sequentibus ac cum illis junguntur. Proabant isti homines iusti et fraudatores innocentiam suam ex felici laborum suorum successu, quem Deus eis non sit concessurus, si iniquitatis aut peccatorum rei essent. Ad has calumnias respondet Deus versu 10. et 11; qui propere non possunt, uti interpretibus nonnullis videtur, promissionem continere.

ad Cap. XIV, 9.] Pro עַנְרִי oi 6 et Syrus legerunt ἐγώ ἐταπένισα αὐτὸν, ego affixi eum. Melius, uti arbitror; ita enim pulchra est oppositio ad sequentem promissionem: אָנֹנוּ וְאָשׁוּרָנוּ אָנֹי Nam אָנֹי non cum sequentibus lego, quanquam accentus jubent, nam male ita cohaeret. Sed verbo primae personae pronomen personale additur pleonastice, sive, si malis cum Schultenſo, emphatice: curabo eum, Ego.

NOTAE CRITICAE IN

AMOSUM

Ad Cap. III, 12.] Sensus similitudinis intellectu non est difficilis; clades describitur, quae tanta sit futura, ut admodum difficulter nonnulli serventur. Sed in ultimis hujus versus verbis inprimis laboratur:

עֲשֵׂה

בְּפָאַת מִתְהָ וּבְרֶמֶשׁ קָעֵרֶשׁ Plerique interpretes putant, homines describi debiles, infirmos, cladi illi erectos, similitudine a propheta adhibita in hanc sententiam duchi. Sed quam coacte, quam parum subtiliter ex usu verborum hunc sensum probent, legatur apud ipsos. Ego quidem in versione secutus sum Chaldaeum interpretem, qui verba hebraica ita explicat: *in fortitudine potestatis et in Damasco fiduciam suam ponentes.* Ex qua versione primo duarum vocum significations discimus in Lexicis nondum notatas, nempe *רֹאֵת פְּאַת* pro terra et regione et *רֹאֵת מִתְהָ* pro eo quod longe et late extensum est. Ita enim verba chaldae interpretis cum textu hebreo concilianda, ipsi vero in allata vocabulorum significacione fidem habendam esse putem. Secundo facile divinare licet, eum pro *קָעֵרֶשׁ* legisse *חַרְשׁ* in Damasco validum et fortem, hoc est, uti recte explicavit: *in Damasco spem et fiduciam suam ponentes.* Juncti nempe foedere erant Ifraëlitae Damascenis II Reg. XVI, 5, atque horum amicitiae suisque viribus nimium fidebant. Cf. Grotius ad h. l.

ad Cap. IV, 3.] Ante *פְּרַצּוֹם* supplendum est **בּ** quod omnes antiqui interpretes legerunt. Videtur ante literam ejusdem organi excidisse.

ibid.] Parum accurate puncta vocalia verbo *הַשְׁלָכָהָנָה* subiecta sunt. Habet formam conjugationis Hiphil, quae tamen contextui non convenit. Admodum
coacta

coacta est explicatio atque adeo falsa, qua vulgo lectio recepta defenditur: *abjicitis opes vestras in palatia*: ut alia taceam, הַרְמָנָה non est *palatum*, sed אַרְמָנוּ Illud vero *Armeniam* significat, in quam Israëlitae ab Assyriis captivi abducti sunt II Reg. XVII, 23. cf. *Bochartus* in *Phaleg Lib. I. Cap. 3.* Legendum igitur est in *Conjugatione* passiva, quam omnes versiones antiquae exprimunt: הַשְׁלַכְתֶּנָה projiciemini.

קָטֵר מִחְמָץ ad vers. 5.] In textu hebraeo est: תֹּזֶה sacrificia eucharistica offerte ex fermento. Equidem non ignoro, verba haec vulgo explicari ex lege Levit. VII, 12. 13. in qua usus aliquis fermenti, hujus generis sacrificiis conceditur. Sed, fateor, lectionem Chaldaei interpretis, qui pro מִחְמָץ legit מְחֻמָּס mihi præplacere. Allocutus fuerat propheta vers. 1. homines injustos alios opprimentes, cum iisdem in hoc quoque versu loquitur. Quid aptius erat his dicere? *sacrificate eucharistica cum fermento*; an? *sacrificate eucharistica ex rapinis*. Amat quoque propheta hunc dicendi modum. Supra Cap. II, 3. adfuit: vinum oppressorum III, 10. thesauri violentiae et caer. — Graeci interpres h. l. in suo Codice habuerunt literarum confusionem admodum alienam; vertunt enim: οὐδὲν γενέσας ἐξώ νόμον. Sed Syrus exprimit lectionem textus hebrei receptam: offerte de fermentato gratiarum actionem. Dignum hoc observatu videtur, quoniam ex hoc et similibus locis

eis plane constat , Syriacam versionem prophetarum minorum neque ex graeca versione , neque ex chaldaica , sed ex textu hebreo factam esse . Quantum vero hujus generis observationes faciant ad justum pretium statuendum versionibus antiquis et singulis eorum partibus , norunt artis criticae periti .

ad vers. 10.] Vau ante בְּאַפְכָּם prorsus otiosum est et omitti debet , nec ab antiquis interpretibus lectum .

ad Cap. V, 6.] Pro לִבְרַת־אֵל sine dubio legendum est et לִבְרַת וּשְׁרָאֵל Ita legerunt ci ó et parallelismus membrorum hanc lectionem confirmat . Elegans est conjectura Celeberrimi Venemae ad Jeremiam pag. 936 , ortam esse hanc lectionem ex compendiosa scriptione , cuius generis exempla plura attulit in Commentario ad Psalmos Tom. I. pag. 210 . Majorem haberet in hoc quidem loco haec conjectura probabilitatem , si duarum vocum per compendium scriptarum in ipsius vocis abbreviatae initio indicia existarent , ut in plerisque exemplis l. c. allati .

ad vers. 8.] Ante עַשְׂנָה omissum videtur הַנִּיחֹן quod praecedit et repeti debebat , sed eandem ob causam eo facilius a scriba omitti potuit . Alias enim עַשְׂנָה non habet verbum , quo cum construatur . Chaldaeus interpres sine dubio bis legit הַנִּיחֹן Veritatem enim

enim vers. 7. — — et iustitiam in terram pro-
piciunt , vers. 8. Desierunt timere eum qui fecit , et
rel. Syrus alterum חַנִּיחָה quod versum 8 incipere
debebat , legit ; alterum in quo versus 7 definit , non
legit : ita enim habet vers. 7 : quod judicium ver-
tunt in absinthium , iustitiam in terram : vers. 8 :
שְׁבָקֹן לִמְן רַעֲבֵד בִּימָא
cit , et caet.

ibid.] Pro לִילָה legendum videtur
Sic Codex Lilienthalii posterior , Daventr. Chaldaeus
et Syrus. Cf. S. R. Lilienthalius l. c.

ad Cap. VI, 1.] Pro הַשְׁאָנָפִים oi ó et Syrus
legerunt שָׁוֹט legerunt מְכֻנָּמִים contemnentes a Ita enim il-
li : εὐαί τοῖς ἐξουθενοῦσι Σιών : atque hic eodem il-
lo vocabulo usus est : וַיַּרְשֵׁיטֵן Quam lectionem
etiam argumentum capit is confirmat , quod totum de
regno Israëlitico agit. Erat vero perpetua aemulatio
inter utrumque regnum , atque illud sub Jerobeamo
secundo in primis florebat.

ad vers. 2.] Secundum puncta hebraica haec
verba interrogative sunt accipienda : an meliora regnis
istis , scilicet , regnis Iuda et Israël , sunt regna illa ?
ellipsi , quod omnes intelligunt , et praeterea enalla-
ge personarum admodum dura , nam in sequenti
commate est secunda persona. Graeci interpretes et
Syrus מ illud , non ut interrogativum , sed ut He articuli
legerunt , quos in versione secutus sum. ad

ad Cap. VII, 1.] Significatio participii Benoni
וַיֵּצֶר quod in textu hebraeo legitur, parum apta est;
 ci 6, Syrus et Chaldaeus ut substantivum vertunt: ec-
 ce creatio locustarum. Quem significatum etiam res
 ipsa postulat, et nihil repugnat, quin nomen hujus
 formae in usu fuerit.

ad vers. 2.] In textu hebraeo **מִי** **צָקָם** quomodo resistere poterit? Sed ci 6, Symmachus et
 Syrus legerunt **מִי** **צָקִים** quis restituet? Melius, pro-
 pter sequentia, ubi eadem lectio vers. 5.

ad Cap. VIII, 14.] Loco **דְּרָךְ** quod in textu
 hebraeo legitur, ci 6 **אֶלְחִיךְ** legerunt: **נָאָה** 6
 Θεός του Βηρσαβέε', quae lectio propter membrum
 praecedens preferenda videtur. Jurant primo per
 Deum Danis, h. e. per alterum istum vitulum, qui
 ibi colebatur; quid igitur deinde per viam Bersebae
 jurant? cur cultus iste idololatricus alterius vituli,
 via Bersebae, dictus sit?

NOTAE CRITICAE IN MICHAM

Ad Cap. I, 5.] Loco **בְּמֹתָה** legendum est
 sine dubio **תִּפְאַת** Repetit enim propheta eadem vo-
 cabula,

N

cabula, quibus in priori membro usus fuerat, cui posterius manifeste respondet. Ita etiam antiquiores interpres omnes legerunt, Graeci, Syrus, Chaldaeus. Vulgatus tantum habet : *excelsa Iudea.*

ad vers. 7.] Pro קָבֵץ legendum videtur uti in membro sequenti, quod huic respondet, legitur יְשִׁיבוֹת Numerum pluralem exprimunt etiam versiones antiquae omnes τῶν ὁ, Syri, Chaldae, Vulgati. Potest tamen recepta lectio defendi, si ad nomen Samariae in vers. 6. refertur: *collegit*, scil. Samaria, ista omnia ex mercede meretricia, in eam etiam abibunt.

ad Cap. II, 4.] Difficultates hujus versus, in quibus interpres valde laborant, feliciter, uti videtur, superantur varia lectione unius voculae observata. Nam quod ad prius membrum attinet, satis plana est explicatio *Lud. de Dieu* in Critica S. ad h. l. Is post בְּהָה lamentabitur lamentum distinctionem ponit, quam sequitur formula hujus lamenti, in qua אָמַר et יְמִיר impersonaliter accipiuntur: Factum est, dicit aliquis, s. dicetur, vastando vastati sumus, agrum populi mei transtulit aliquis s. hostis. Hunc sensum in versione verbis magis latinis expressi. At enim vero in membro posteriori pro אִין ex auctoritate Graecae et Syriacae versionis legere malim נִאֵן non est qui et rel. יְמִישׁ intransitive accipio et cum לְשׂוּבָב construo. Non obstat לוּ interpositum; hoc enim

enim ex usu linguae saepe pleonastice ponit, supra observatum est ad Hos. XIV, 9.

ad vers. 7.] Pro **הָאָמֹר** **oi** ḥ, Aquila, Vulgatus et Chaldaeus legerunt **אָמַר** dicit domus Jacob: quam lectionem recepta meliorem esse, nemo negabit.

ad vers. 12.] Recepta lectio habet **בְּצִדְקָה** quod nomen est urbis Moabiticae, quam pascuis maxime dicunt abundasse. Sed Chaldaeus et **oi** ḥ aliis punctis subjectis legerunt **בְּצִדְקָה** quam lectionem commendat et tantum non probat sequens membrum: ut gregem in cava sua.

ad Cap. III, 3.] Pro **כָּאֵשׁ** **oi** ḥ et Chaldaeus literis transpositis legerunt **כָּשָׂאֵר** cui lectioni parallelismus sequentis membra faverit.

ad Cap. IV, 8.] Antiqui interpres omnes **עַל** neque ut nomen proprium verterunt, neque legerunt per **וּ** sed per **נָ**, vertunt enim **oi** ḥ **αὐχεῖν** δns, Aquila **οντόδην**, Symmachus **ἀπέκεφος**, Vulgatus, **nebulosa**, Chaldaeus, **absconditus**, qui sub turre ipsum Messiam intelligit, ita enim verba hebraea explicat: Tu autem, **Messia Israëlis**, qui **absconditus** es propter peccata coetus Zionis, tibi venturum est regnum. Syrus utrumque vocabulum **עַדְרָה** et **עַפְלָה** aliter legit: Tu vero turris **דְּעִינָה עַמּוֹתָא** depastra et obscura filiae Zionis. Atque hi quidem **עַפְלָה** ad turrem Eder, illi ad filiam Zionis referunt: Rectius videtur, si de turre accipiatur, et quidem tropice, ignobilis,

minus celebris. Nam cum sub turre Ader ex consensu omnium interpretum *Bethlehem*, cui haec turris vicina fuit, intelligatur, conditio tenuis et humilis hujus urbis indicatur, ut Cap. V, 1. in qua Messias nasci debebat.

ad vers. 13.] Pro יְהֹוָה מֶלֶךְ devovebo, omnes interpres antiqui in secunda persona legerunt *devovetis*. Vitium tantum est in punctis, non in literis. Jod enim in fine secundae personae foeminini generis Hebraeis aequa in usu fuisse ac Syris, perquam multa exempla apud Jeremiam, Ezechiem et alios occurrentia docent; igitur Selva, non Chirek sub Thau ponatur.

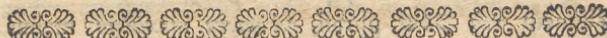
ad vers. 14.] Alloquitur propheta per Apostrophen Babylonaem, quae non solum terram Iudaicam, sed et multas alias eysterat et destruxerat. Phrasin, percutere *virga maxillam*, explicandam puto ex Ps. III, 8; subjecto tamen, de quo sermo est, convenienter, nam in illo Psalmi loco de Deo dicitur, vires hostium Davidis infringente. Fortasse pro singulari אֵת שְׁפֵט וּשְׁנָאֵל legendum est in plurali אֵת שְׁפִטִים וּשְׁנָאֵל errore scribarum saepe commisso, ut nempe alterutram literam alia simili vel praecedente vel sequente omitterent; ci o quidem et Chaldaeus pluralem legerunt, atque illi praeterea literas similes Bet et Pe confusas habuerunt, vertunt enim: τὰς κυρίας τοῦ Ισαάχ. Receptam vero lectio

Εἰσινέ τοῦ שְׁפָט phrasi percutere maxillam melius
convenire quam τοῦ שְׁבָט nemo negabit.

ad Cap. VI, 7.] LXX interpretes verba hebraea
בְּרַכּוֹת נְחָלִי שְׁמָן vertunt : ἐν μυρίσσοι χειμάρρων
 πίγνων, ita et Vulgatus : *in multis millibus hircorum*
pinguium, legentes, uti recte Hubigantius conjectat
רְחֵלִי Si modo ipsa eorum lectio sana est, nec po-
 tius legendum χειμάρρους, uti semper **נְחָלִי** vertunt,
רְחֵלִי vero alias per πρόβατον, αἴνεος. Habet for-
 rasse quo se lectio haec commendet Criticis, quos di-
 ctio hyperbolica verborum hebraeorum offendat. Sed
 sine causa. Nam et Job. XX, 17. simili figura flumi-
 na mellis et tremoris dicuntur, et (quod in primis re-
 ceptam lectionem confirmat) populus loquens secun-
 dum illam τῶν ἑ lectionem parum apre quater sacri-
 ficiorum meminit. Melius sane et oleum offert, cuius
 usus in sacris eorum etiam frequens erat et copiosus,
 Levit. II, 6. 7.

ad Cap. VII, 3.] Ante **לְהִיטִיב** excidit **לֹא**
 quod Chaldaeus et Syrus legerunt.

ad vers. 4.] Legendum videtur **יִשְׂרָם** ut re-
 spondeat **טוֹבֶם** Ita etiam Chaldaeus legit. Ex-
 cidit **וְ** propter **וְ** sequens.

NOTAE CRITICAE
IN
NAHUMUM

Ad Cap. I , 6.] LXX interpres נִתְכַּה vertunt τῆνει liquat. Recte ex mea quidem sententia. Hoc enim bene convenit sequenti vocabulo נִתְכַּה sicuti ignis, qui liqueat s. solvere solet obvia, non effundit. Syrus interpres sine dubio eandem ob causam verbo usus est, quod res ipsa requirit, יְקָרָא ardet. Utrum vero ei ó Conjugationi Niphal significationem τοῦ Hiphil tribuerint, an חַנְכָה legerint, incertum est.

ad vers. 8.] Secutus sum in versione lectionem graecorum interpretum, qui quidem et ipsi paullulum inter se dissentunt, sed omnes, Symmacho excepto, diversam a recepta produnt lectionem. Adscribam quae Hieronymus de illis habet, qui omnes diligenter recensuit : „Verbum Macoma, quod nos interpretati sumus loci ejus, omnes in duas orationis partes dicuntur; ut Ma in praepositionem de verterent i. e. ἀπό, Coma, surgentes interpretarentur. Denique Aquila, ἀπὸ κατσαρεῶν inquit, i. e. a consurgentibus, LXX consurgentibus, Theodosio, consurgentibus ei.

Vta

Vta Editio, a confurgentibus illi. Solus Symmachus,, cum nostra interpretatione consentiens ait: *et in di-, luvio praetercunte consummationem faciet loci ejus.*, Haec Hieronymus. Quibus addimus Syrum interpretem, consentientem quidem in lectione **מָקוֹם** **תֵּעַז** מִקְוָה sed in reliquis longe a textu hebraeo discedentem, ita enim habet: **וּבְגַּרְוֹפִיא עֲבָד גַּטְוַיָּא נָעַבְרָה לְאַתָּרָה** et in s. per inundationem faciet consummationem, transbit ad locum ejus; et tandem Chaldaeum, cuius lectio minime omittenda videtur: — — exterminationem faciet cum gentibus, quae insurrexerunt et vastaverunt acdem sanctuarii Domini — — Haud obscure intelligitur eum legisse **לְמִקְבִּים לְמִקְוָה?** Affixum igitur, non foeminini generis, quod in textu legitur, sed masculini generis legit, quod etiam Theodosio, Vta, Syrus legerunt et ad Deum retulerunt. Recte, uti arbitror. Nam affixum foeminini generis non admittit commodam explicationem. Quid enim? Deusne loca Niuvives, in quo exstructa est, faciet consummationem, non ipsi Ninive? Si de urbe affixum est accipiendum, quod volunt omnes interpretes, dicendum fuisset: faciet consummationem **לְמִקְבּוֹם חָנָן** — — Nec tamen Chaldaeи interpretis lectionem omni ex parte probare possum. Dubito enim, an **מִקְוָה** **מִקְבּוֹם** **מִקְבּוֹן** **מִקְבּוֹן** de templo Dei dictum alibi extet. Secundum parallelismum membrorum legendum, est **מִקְרָמָיו** **לְמִקְבּוֹן** quam veram lectionem exhibent etiam

N 4

Theo.

Theodotio et Quinta ; fortasse etiam *οἱ δὲ*, qui affixum propterea omisisse videntur, quia **מְקִימָיו** אָזַיְבֵין sequenti conjunctim legerunt.

ad vers. 10.] Quoniam verba hebraea **כִּי עַד סִירִים סְבִכִּים** ex meo quidem sensu non admittunt explicationem probabilem, secutus sum lectio nem, quam LXX interpretes sua versione subindicant: *Ἐτις ἡώς Θερμαλίου αὐτοῦ χρεόσω Φύσεται*. Legerunt igitur sine dubio: **כִּי עַד יְסֹרִיו בְּסִחִים** Magna quae est inter utramque lectio in literis convenientia ostendit varietatis originem; atque sensus facilitas, quam graecorum interpretum lectio offert, hanc prae recepta textus hebraei commendat — — Temulentiam, de qua alterum membrum loquitur, de gravitate judicii divini intelligo, quae sub illo tropo saepe a prophetis describitur.

ad Cap. II, 14,] In textu hebraeo legitur **רְכֻבָּה currum ejus**. Mutationem personae ab hoc contextu alienam non habent antiqui interpretes. Sed *currus* praeterea parum apti sunt allegoriae, qua propheta inde a vers. 12. utitur. *οἱ δὲ* quidem, vertentes *τὴν καύσιν* εἰς *νάόν γα* τὸ *πλῆθός σου*. **רְכֻבָּה** legisse videntur, atque idem aut simile quid *Syrus*, qui haber: *perdām fumo turmas tuas*. Sed haec quoque lectio aequa ac illa incommoda est. Propterea mihi temperare non potui, quin reciperem in versionem *Hubigantii* conjecturam, substituentis **מְרְכֻבָּה** quod prae-

praeter currum etiam sedile significat , adeoque pro subiecti ratione cubile s. lustrum leonis — — Praeterea miror nullum interpretem ad generis mutationem haesitare ; quod in ultimo versu foemininum est, cum masculino usus sit propheta in praecedentibus et manifeste unum idemque subiectum intendantur. Legi possunt verba sine ulla literarum mutatione in genere masculino.

ibid.] Verba textus habent : קול מלְאכָה vox legati ejus. Sed oi ó et Syrus legerunt מלְאכִתִּךְ Illi enim vertunt : non amplius audientur τὸν οὐρανὸν σου. Hic vero : רַעֲבָרְיוֹן קֶלָא rumor facinorum tuorum : quos in versione secutus sum.

NOTAE CRITICAE IN HABACUCUM

Ad Cap. I, 5.] In lectione et explicatione verborum hebraeorum רָאוּ בָּגְזִים magnus est dissensus interpretum. De Graecis haec habet Hieronymus : „Ubi in Hebraico scriptum est Rau Baggoim, et,, nos transtulimus, aspicite in gentibus, LXX posuerunt, videte contemtores excepto Aquila, Symmacho et Theodotione, qui cum nostra interpretatio-“

N 5

,ne

„ne concordant. In alia quadam editione habetur,
 „*videbitis calumniatores et in alia pariter absque au-*
 „*ctoris titulo videbitis declinantes.* „ His addo Syrum
 interpretem, qui habet חַזְוּ מִרְחָא *videte transgresso-*
res, et Arabem *videte arrogantes*, qui eodem vocabulo,
 quod Cap. II, 4. in hebraeo legitur, עֲפָלִים usus est.
 Chaldaeus tandem cum illis ab Hieronymo citatis con-
 sentit: *videte gentes*. Hinc omnes, qui illas ver-
 siones a vulgari verborum hebraeorum significatione
 discedentes recensent, earum auctores aliter legisse di-
 cunt, nempe pro בָּזִים aut בָּגְדִים, בָּנְיִם Aliter
 vero sentit Pocockius in notis miscell. ad portam Mo-
 sis pag. 29, lectionem hebraeam cum illa graeco-
 rum interpretum versione concilians. Nempe Beth in
 בָּנְיִם dicit esse radicale ab arabico verbo בָּנָה
injustus, injurius fuit, hinc nomen בָּנָא; cuius plura-
 lis igitur בָּנְיִם idem significet, quod graecae ver-
 sionis καταρρευντας, *insolentes, superbos*. At enim ve-
 ro forasse haec conciliatio aliis aequae ac mihi ni-
 mis quæsita videatur. Contextus hanc vocabuli
 בָּנְיִם significationem requirit. Alloquitur enim pro-
 pheta istos quos descriperat homines impios, eisque
 judicium divinum imminentis praedicit. Propterea
 eam quoque in versione posui. Lectores eam appro-
 bent siue ex ratione philologica a Poccokio allata,
 siue ex testimoniosis antiquiorum interpretum citatis.

מִצְמַת פְּנֵיהם קְרִמָּה
 ad vers. 9.] Verba textus sunt

sunt perquam difficultia , partim propter vocabulum ἀπαξ λεγόμενον מִזְמָה partim quod non appareat , quo sensu dicantur facies Chaldaeorum directae versus Orientem . Sed est dissensus in versione horum verborum apud antiquos interpretes , quem silentio non possum praeterire . Nempe Chaldaeus habet : מִקְבֵּל אַפִּיהָן רַמְּן בְּרוֹת קְרִים קְרוּמָא aspectus eorum similis est vento orientali vehementi . Similiter Vulgatus : Facies eorum ventus urens , et Symmachus : ἡ πρέσωψις τοῦ πρεσώπου αὐτῶν ἀνέμος καίσων . Videntur hi interpretes verbis hebraeis hunc sensum non propter lectionem a nostra diversam subiecisse , sed propter difficultatem sive obscuritatem , quam in verbis hebraeis deprehendebant . Quae suspicio non iniqua , ut arbitror , retinet me , ut lectionem textus receptam in dubium vocem . Ex hac vero ille sensus , quanquam planus , facilis et contextui satis aptus est , non potest elici . Nam ה in קְרוּמָה est He , quod dicitur , locale , semper motum ad locum significans . Exempla a quibusdam interpretibus allata , quae contrarium docere debent , aliena sunt . Deinde קְרִים sive קְרָם absolute positum , nunquam dicitur de vento isto pestilentiali Orientis , qui semper רוח חֲקָרָם vocatur . Quando igitur in recepta lectione acquiescendum est , cum reliqui interpretes antiquiores , nempe ci ó , Syrus et Arabs hanc potius quam illam confirmant , non videtur improbabilis sententia Kaitinsky , qui in

in l. c. pag. 166. invasionem eam Assyriorum, quibus Chaldaeи juncti erant, intelligit, qua Manassen cum multis Judaeis principibus captivos abduxerunt. — — Quod ad vocabulum מְגַנֵּה attinet, forma nominis manifeste prodit radicem mediae geminatae גָּמָם, quae in lingua Arabica supereft et de motu sive impetu vehementiori dicitur. Cf. Clodius in Lexico Hebr. selecto. — — Aliam attulit non contennendam derivationem Lud. de Dieu in Critica S. ad h. l. ex lingua Syriaca, in qua גָּמָם significat excidit, succidit, quod El. XVI, 8. legitur ad הַלֵּם Hebraeorum exprimum; hinc verba verti possent: Excisio s. perditio faciei ipsorum, h. e. quam facie prae se ferunt s. minantur, orientem versus tendit.

NOTAE CRITICAE
IN
ZEPHANIA M

Ad Cap. III, 17.] In textu hebraeo legitur non commodam admittit explicationem. Etenim si verbum ex parallelismo membrorum ad Deum refertur, et substantivum ad populum, hoc cum affixo secundae personae legendum est, quod praecedit et sequitur:

file-

silebit, h. e. secundum nonnullos, acquiesceret in amore tuo. Sed oī ó et Syrus loco יְחִרֵשׁ legerunt יְחִרֵשׁ κανεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ, innovabit te per amorem suum. Quam lectionem receptae praferendam esse, nemo negabit.

ad vers. 18.] Non sanam esse hujus versus lectionem, haud obscure produnt partim difficillimae et vix probabiles ejus explicationes, partim dissensus antiquorum interpretum in lectione, ab ea quam nos sequimur. Sed cum ne hi quidem consentiant atque diversas diversorum Codicum lectiones indicare videantur, optio nobis, donec meliora et certiora ex hebraicis Codicibus afferantur, relieta est inter has quas credimus antiquissimis interpretum testimoniiis. LXX quidem interpretes 1) pro מָמוֹעַ legerunt בְּמָעוֹעַ idque cum ultimo praecedentis versus commate junixerunt: καὶ εὐφελῶς οἰκεταῖσι σε ἐν τέρψει ὡς ἐν ἡμέραις ἑορτᾶς. 2) Quid pro גְּנִי et pro תְּמִם legerint, prorsus incertum videtur. Ita apud eos incipit vers. 18: καὶ αὐτάξιος τοὺς συντετριμένους σεν, pro quo Druſius aliam lectionem citat, διεσκρημένους. 3) Pro גְּנִי legerunt יְהִי et pro תְּמִם נִשְׁמָךְ, τοιχός, τοιχοβέρει ἐπ' αὐτὴν ἐνθίσαντες.

Ab hac longe diversa est Chaldaei interpretis lectio, quae ita habet: qui impediverunt in te tempora solennitatis tuae, expellam a te. Vae illis, quoniam portaverunt arma sua contra te, et opprobriis te affecerunt.

1) Pro

1) Pro הָגִים מַזְעֵד videtur legisse נָגִי מַפּוּעַד ab חֲגָה removit. 2) Pro הָיוּ ut LXX interpretes. 3) Ultimo membro suam adjecit explicationem, quae non inepta videtur, cum sane hic locus non solum redditum ex captivitate promittat, sed etiam ulteriorem defensionem Dei et liberationem a persecutionibus et afflictionibus Syrorum plane admirandam.

Syrus interpres uti ci ó מַפּוּעַד junxit cum praecedenti versu, ita tamen, ut de populo explicet, quod secundum textum hebraeum de Deo dictum est: נָגִי et הָיוּ prorsus non legisse videtur: et efficiet ut gloriose gestias, perinde ac in die solennitatis, et auferam a te eos, qui contumeliose de te loquebantur. Hieronymus testatur Aquilam in lectione vocis הָיוּ pro הָרָגֶב cum τοῖς ó consentire. Sed non videmus, cur hoc tantopere miretur. Id potius mirantur omnes linguae hebraeae periti, quomodo Hieronymus versionem hujus versus dare potuerit sensum non habentem, eamque annotatione illustrare, quae non adeo magnam linguae hebraeae notitiam prodit. Ita enim versio ejus habet: *Nugas quae a lege recesserunt congregabo, quae ex te erant, ut non ultra habeas super eis opprobrium.* Cui versioni lepidam hanc subjicit observationem: *) „Id quod diximus, nugas, sciamus

*) Ad haec Hieronymi verba recte intelligenda, sciendum est, Nugas latini proprie esse cantiones in laudem mortuo-

mus in hebraeo ipsum esse latinum sermonem, Nuga, et propterea a nobis ita, ut in hebraeo erat, positum, ut nosse possumus linguam hebraicam omnium linguarum esse matricem, quod non est hujus temporis differere — o bone Hieronymus nullius temporis est talia scribere. Sed valeant istae Nugae. Hoc saltem, si nihil aliud, ex illis discimus, ne Hieronymum quidem omni ex parte cum lectione recepta consentire. Cur enim מtower משות fine dubio legitur quoniam vertit: *ut non ultra habeas etc.* Sed quorum haec omnia? Nempe ut intelligamus, in lectione adeo varia eligendam esse ex pluribus eam, quae quam maxime probabilis videatur. Ego quidem expressi in versione lectionem Chaldaei interpretis, paratus tamen ad eam mutandam, si alia melior aut certior ex hebraeis Codicibus afferatur.

ad vers. 20.] Non mihi temperare possum, quin hoc loco Hubigantii temeritatem notem, textus correctionem tentantem; a qua sibi cavere potuisset, nisi absque Grammaticae cognitione accurata Critici munus suscep-

tuorum. Quam significationem sine dubio in animo habuit Hieronymus, cum haec scriberet, non alteram illam magis notam et usitatiorem, qua de rebus levibus et scurrilibus dicitur. Verum etiam in eo errat Hieronymus, quod voci hebraeae נָגַן illam significationem tribuit, quam neque ejus forma, neque verbum נָגַן a quo derivanda est, admittit.

suscepisset. Nempe offendit in Infinitivo post futurum אָבִיָּה cum tamen utrumque comma per copulam Vau connectatur. Igitur legendū statuit קְבַצֵּתִי (cur non potius אָקְבַּצֵּת ? ut futurum futuro respondeat. Sed fortasse memoria fecellit Virum אָקְבַּצֵּתִו. Vertit enim illud קְבַצֵּתִי in futuro *congregabo.*) Sed sanus est hic locus et sexcenta alia hujus formae. Modo teneatur Idiotismus linguae hebraeae, quod Infinitivus verbo finito subjunctus ejusdem formae sit, cuius praecedens tempus finitum, sive praeteritum, sive futurum. Cf. Celeberrimi Schroederi Institutt. L. Hebr. p. 351 seqq. Perperam igitur Hubigantius ad correctiones suas probandas provocat ad interpretes antiquiores, qui ita legerint, uti suadet, quoniam verbum non in infinitivo sed in tempore finito exprimant. Non potuerunt aliter vertere. Ex eo autem ad lectio[n]is diversitatem concludere, Critici est Grammaticae parum periti. Hujusmodi crises temerarias Hubigantius exercet in omnibus locis huic nostro similibus, v. c. Haggaei I, 6. Zach. VII, 5. XII, 10. etc.

NOTAE CRITICAE IN H A G G A E U M :

Ad Cap. I, 4.] In textu hebraeo legitur: הַעֲתָה לְכֶם אָמֵן לְשֻׁבָּת Ad τότε οὖν haerent inter-

interpretes nonnulli et Critici recentiores, cum prorsus superfluum sit, nec ullus interpretum antiquiorum legisse illud videatur, atque tamen casu quodam temerario textui insertum esse parum probabile sit. *Hugantius* quidem mutare illud vult in אלה *venit*. Quod non placet. Si conjectura opus esset, malim legere עת tempus et conjungere cum sequenti רשבה. Responderet enim propheta ad excusationem populi in veritu secundo: — לא עת בא עת ורזה להבנות — Sed non opus est correctione. Sana sunt omnia. Est Idiotismus, cuius observatio et aliis locis lucem affert. Solent nempe Hebraei in sermone concitatiōri repetere pronomen ejusdem personae quae praecedit. Cf. Gen.XXIV,27. Deut.XVIII,14. I Sam.XXV,24. Ps.IX,7. et Zach.VII,5. not. b) ubi plura de hoc Hebraismo dicta sunt.

ad Cap. II, 6.] Commotionem caeli et terrae, de qua in hac pericopa a versu 6 - 9. sermo est, ego quidem cum Illustri *Michaëlis* explicandam putem de bellis Alexandri M. cum Persis. Etenim haec sententia cum aliis argumentis, tum in primis ex versibus 22, 23, 24. plane probatur, ubi propheta idem vaticinium tertio die post primam ejus promulgationem repetit. Cf. Viri Illustris Paraphrasis Epistolae ad Hebreos, pag. 379 seqq. ubi ex instituto de hoc vaticinio differit. Sed de verbis versus 7. ובאו חנרת aliter sentio. Explicat ea Vir Celeberrimus de donariis gentilium templo Hierosolymitano

O

illa-

illatis, quod etiam ab aliis factum est, cum Judaeis, tum Christianis. At enim vero tantum abest, ut per rationes grammaticas probari non posse putem vulgariorem illam de Messia in hoc templo aliquando apparituro sententiam, ut potius ita statuam de ea quam Vir Celeberrimus defendit. Etenim quam movet difficultatem contra numerum pluralem verbi בָּאָה cui non conveniat nomen singularis numeri בְּרִית haec quidem facile removetur, si in memoriam revocemus Grammaticorum observationem, quod in regimine duorum substantivorum verbum in numero nonnunquam posteriori respondeat, non priori, v. c. 11 Sam. X, 9. Job. XV, 20. Sed haud scio, an Vir Celeberrimus aequa facile probare possit, verbum בָּאָה venient idem esse quod afferentur. Verbum בָּאָה in Kal nunquam habet hanc significationem. Semper Conjugatione Hiphil utuntur Hebraei ad notionem afferendi vel adducendi indicandam. Qui verbi usus, cum tot ejus extant exempla, non potest in dubium vocari. Analogia praeterea linguarum Chaldaicae et Syriacae eum confirmat. Hinc etiam interpretes Chaldaeus et Syrus Conjugatione Aphel usi sunt ad eum sensum exprimendum. Vocatur vero Mefias desiderium gentium, h. e. ex Hebraismo gentibus desiderabilis et expectandus, eodem sensu, quo a Jacobo Genes. XLIX, 10. obedientia gentium dicitur. Atque miror, Virum Celeberrimum hoc non vidisse

(pag.

(pag. 387.) cum gentium commotionem paulo ante
 (pag. 385.) explicasset de conversione gentilium ad re-
 ligionem Judaicam, quae cum notitia Messiae Judaeis
 expectandi non poterat non esse conjuncta. Evidem
 fateor, versum octavum favere explicationi de dona-
 riis templo inferendis, attamen eam non necessariam fa-
 cit. Possunt enim illa verba sic quoque accipi, ut
 Deus neget, sibi in aede sua ornamenti ex auro vel
 argento opus esse, (quemadmodum de sacrificiis simile
 quid dixit Ps. L, 10.) atque tamen vel illis ornamenti
 deficientibus majorem futurum esse posterioris tem-
 pli splendorem, quam prioris. Non contemnendum
 argumentum pro hac explicatione inesse putem ultimis
 ejusdem versus verbis : זְבַת־קֶדֶם הָאֵת אֲחֵן שְׁלֹמּוֹן
 Constat enim ex historia, quantopere Judaei in ipsis bel-
 lis et regnum eversionibus afflitti fuerint; ex quo
 satis probabiliter concluditur, prophetam intelligere
 pacem, non tam corporalem, quam potius spiritualem,
 a Messia omnis pacis et salutis auctore afferendam.

NOTAE CRITICAE
 IN
 Z A C H A R I A M

Ad Cap. II, 10.] Circa vocabulum בָּאָרְכִּעַ
 O 2 differ-

dissensus est, cum editionum, tum versionum antiquarum. Editiones nonnullae, in Bibliis Halensibus nominatae, habent בָּאָרְבָּעַן, וְאֶלְעָזָר legerunt מִאָרְכָּבָעַן εἰς τῶν τεττάρεων αὐτέμων συνάξων ὑμᾶς. Chaldaeus, Syrus et Vulgatus, ut illae editiones, cum בָּאָרְבָּעַן aut cum לְ legerunt : *dispersi vos in quatuor caeli ventos.* Mihi quidem lectio בָּאָרְבָּעַן praferenda videtur. Non puto, quod plerisque interpretibus placet, hoc comma de dispersione Judaeorum in captivitate Babylonica agere, sed promissionem continere existimo, de dilatatione sive propagatione Judaeorum per omnes mundi plagas ob insignem eorum multitudinem, de qua jam in versu octavo dictum est. Ut taceam, illam explicationem non bene convenire mandato ipsi : fugite e terra Septentrionis, quoniam per quatuor caeli regiones vos disperferam. Melius sic, ut de re futura, non de praeterita intelligantur : Fugite e terra Septentrionis, expandam vos per quatuor mundi plagas.

ad Cap. IV, 2.] In textu hebraeo legitur שְׁבָעַת וּשְׁבָעָה sed posterius videtur omittendum. ci ó et Vulgatus non legerunt, sed Syrus et Chaldaeus. Septem erant lampades, tres ad dextram, tres ad sinistram, septima in superiori candelabri parte sub ipso olei receptaculo.

ad Cap. V, 1.] *Volumen evolutum.* Ita cum Grotio vertendum puto מִגְּלָה עֲפָה non *volumen volans*, h. e. ex *Drusi* sententia, celerrime terram pervadens.

dens. *Volans* dicitur hoc volumen, quod erat ἀναπτυσσόμενον. Nam volumina extra usum erant complices five convoluta. LXX interpres loco מְגַלָּה legerunt vel מְגַלָּה vel cum He paragogico מְגַלָּה. Vertunt enim δρέπανον πετόμενον falcem volantem. Sed non potest haec lectio probari, partim propter plures testes receptam lectionem confirmantes, nempe Aquilam, Symmachum, Theodotionem, Chaldaeum, Syrum et Vulgatum; partim propter versum quartum, in quo, adhibito genere foeminino, exponitur, quanta mala ista מְגַלָּה illatura sit toti terrae; quod utrumque lectioi receptae melius convenit, quam alteri illi versionis graecae.

ad vers. 3.] Magno consensu antiquiores interpres verbum בְּקָה quod hoc loco legitur, explicant de poena infligenda: οἱ ἔ, ἐκδικηθήσεται, Symmachus, δίκην δώσει, Chaldaeus, לְקָה plebitur, Hieronymus, judicabitur. Et sane totus contextus hanc verbi significationem requirit. Sed non adeo certum videtur, quod illi interpres pro נְקָה legerint aut יְנְקָם. Fortasse verbum נְקָה ad ea verba referendum est, quae contrarias habent significaciones, ideoque cum impunem esse, tum puniri notat. Praeter hunc quidem locum haec significatio etiam Jer. XXX, 21. XLVI, 28. aptissima est. Cf. Drusius ad h. 1.

ad vers. 4.] In verbo לְנָה He habetur pro paragogico. Sed rectius fortasse per Kamets scribendum

לְנָחַת ut sit tertia persona foeminini generis. Praecepit enim **בְּאֵחֶה** et utrumque ad **אֱלֹהִים** referendum.

ad vers. 6.] In textu hebraeo legitur : **וְאֵת**

עִנְמָם בְּכָל הָאָרֶץ Si observeretur, quod **עִנְמָם** hoc loco *formam externam et visibilem* significat, uti alias v. c. Levit. XIII, 55. Num. XI, 7. Prov. XXIII, 31; non est, quod receptae lectioni eam praferendam judicemus, quam **כִּי** ó et Syrus produnt. Illi nempe vertunt : **αὐτῶν** οἱ αδειοὶ **αὐτῶν** ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Hic : haec est mensura, quae egreditur, in qua continentur *culpac totius terrae*. Legerunt pro **עִנְמָם**, **עֲזָבָם**. Sed ex lege mischi scripta a recepta lectione non recedendum putavi, cum haec explicationem admittat non improbatum.

ad vers. 7.] Pro **גַּזְעַת** legendum est sine dubio **הַנְּגָה**. Illud facile ex sequenti linea in hanc venire potuit. LXX interpres, Chaldaeus, Syrus, Arabs, Vulgatus legerunt **הַנְּגָה** quod et contextus requirit.

ad Cap. VI, 7.] In textu hebraeo legitur **אַמְצָיוֹם** *fortes*, qui in versu tertio etiam **בָּרְדִּים** vocabantur. Quoniam vero de his modo in versu praecedenti dictum est, eos versus austrum exiisse, legendum videtur **אַרְפִּים** quorum in versu secundo mentio quidem facta est, sed nondum in narratione *exitus* eorum. Neque tantum ex conjectura haec lectio assertur, sed defendi etiam potest testimonio Syri interpretis, qui habet **סֻמְקָא rubri**, idem vocabulum, quo supra in versu secundo **אַרְפִּים** verterat.

ad

ad Cap. X, 2.] **רַעֲבָנִי** quod hoc loco in textu hebraeo legitur, non esse in significatione huic Conjugationi propria *respondendi*, sed *affligendi*, quae Conjugationi Piel plerumque tribuitur, non solum contextus docet, sed et versiones antiquae omnes testantur. Neque tamen propterea necessarium est, ut puncta subjiciantur Conjugationis Piel, cum nec alia exempla desint, ex quibus notio *affligendi* etiam Conjugationi Kal vindicari possit: v. c. Eccles. I, 13. III, 10. II Sam. XXII, 36. At loco Jod, Vau legendum esse **רַעֲנֵן** hoc quidem admodum probabile videtur. Nam praecedit praeteritum **נְסָעֵת** quod etiam versiones antiquae omnes exprimunt, praeter Vulgatam, quae habet: *affligentur*.

ad Cap. XII, 2.] Verba textus sunt admodum difficultia, non solum si de sensu, sive de re ipsa, de qua fermo sit, quaeritur, sed etiam si lectio et constructio verborum probanda sit. Dicam tantum de posteriori. Prius illud **לֹעֶל** habet in primis difficultatem. Semper sensum impeditum reddit, quounque modo explicetur. Propterea quoque in versione a me est omissum, nec tamen ausim e textu delere. Legerunt idem **לֹעֶל** Syrus interpres et graeci, qui tamen et **λέγεσθαι** legisse videri possent, si singulas voces accurate expresserint; habent enim: *νησὶ ἐν τῇ Ιουδαϊᾳ ἔσται περιοχὴ ἐπὶ Ιερουσαλήμ.* Vulgatus tantum hujus lectionis non habet indicium: *Sed et Iuda erit in obsidione contra Jerusalem.* Solvit nodus, si dicatur **לֹעֶל** pleonastice positum esse, quod

Cappello videbatur, sed non suppetunt exempla, quae in tali quidem constructione hunc pleonasimum probent. — — — **מִצּוֹר** omnes, quos quidem vidi, interpres vertunt *obsidionem* praeter *tau*s ó, qui per *περιοχὴν* munitio[n]em explicant. Recte, uti arbitror. Totus enim locus continet promissiones Judae aequae ac Hierosolymae datas, quibus significatio *tau*s *מִצּוֹר* *obsidionis* parum convenit. Beth vero praemissum, est Beth essentiae, quemadmodum a Grammaticis vocari solet, quod Nominativo ad qualitatem rei vel personae indicandam praefigi solet.

ad vers. 5.] Valde dissentunt interpres cum antiquiores tum recentiores in explicando membro posteriori hujus versus : **אַמְּצָחָ לֵי יְשִׁבֵּי וּרְגִּישָׁלָם** בִּיהֲזָה אֶבְּאוֹת אֶלְהִים Nempe quisque sentit difficultatem in voce **לי** cum haec verba sint ducum Judae. Hinc multi interpres dupl[icem] Enallagen pronominis ad hanc difficultatem removendam in subsidiuum vocant, atque **אלְהִינוּ** pro **אלְהִים** et **לְנוּ** pro **לֵי** dictum esse statuunt: quam dure, quam coacte, opus non est ut dicam. *oi* ó quidem et Syrus interpres **לְנוּ** yidentur legisse, sed in reliquis non habet eorum lectio, quo se magnopere commendet. Nempe *oi* ó habent : **εὐθύτεροι τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ** εν κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ αὐτῶν, et Syrus : Praevaluerunt nobis cives Hierosolymae per dominum fortissimum Deum suum. Illi igitur **מִצְאָנוּ** **לְנֵג** legerunt, hic **לְנֵג**

אָמֵץ לְנֵן Ego quidem vix dubitem, quin Chaldaeus interpres veram nobis lectionem servarit: *Inventa est salus habitatoribus Hierosolymae per verbum domini exercituum, Dei ipsorum.* Plane appareret, eum pro legisse לִישְׁבַּי levissima mutatione facta, quae erroris originem docet. Nec tamen negandum est, hunc solum hujus lectionis esse auctorem, atque illud לִי esse satis antiquum. Aquila quidem idem legit: κατέργησόν μοι, et Vulgatus: confortentur mihi etc.

ad vers. 7.] Pro בְּרָאשָׁנָה סִבְיָן Syrus et Vulgatus legerunt בְּכָרָאשָׁנָה Melius, uti arbitror, propter coactas receptae lectionis interpretationes.

ad vers. 10.] Mirabuntur fortasse quidam, me in hoc loco lectionem receptam esse secutum, neque praetulisse eam, quam recentiores nonnulli Critici defendunt. Kennicottus quidem in Dissertatt. II. p. 522. pro legendum esse אַלְיוֹ statuit, ex auctoritate duorum Codicum Erfortensium, et Joannis Evangelistae, qui hoc vaticinium in morte Christi impletum esse dixit. Sed antequam de harum rationum valore dispiciamus, dicam, quid me moverit, ut lectionem receptam sequendam judicarem. Et primo quidem consensus omnium Codicum hebraeorum a recentioribus Criticis tanto cum studio collatorum, in quorum nullo, si a duobus illis Erfortensibus discesseris, legitur. Deinde omnes versiones antiquae indicant lectionem אַלְיָהּ, et tandem haec lectio commodam ad-

mittit interpretationem, si modo Affixum tertiae personae in עַלְיוֹן quod lectioni אֶלְיָה aduersari videtur, non de persona, sed de re explicatur, uia in versione a me factum est: lugebunt pii illi Judæi, gratia Dei conversi, de facto illo turpissimo in Messia patrato. Quem hujus affixi usum satis probavit Schultensius in Animadv. philol. ad h. l. Supra in Amos habuimus aliud hujus significationis exemplum saepe repetitum לא אֲשִׁיבֵנּו non avertam illud malum — — Praeterea quoque ex toto contextu argumentum peti potest non contemendum, ut videtur. Verbum דְבִרְתִּי semper de amore et fiducia dicitur, de spe, qua homines più in precibus suis Deum intuentur, h. e. salutem atque auxilium ab eo expectant. Quid igitur fideles illi Judæi, de quibus in hoc loco sermo est, lugerent עַלְיוֹן de eo sc. Messia imperfecto, quem tamen vivum cum spe et fiducia dicuntur intueri? Quis non sentit rem esse intelligendam, quam lugeant, non personam?

Supereft ut de lectione אֶלְיָה dicam, quam Kennicottius l. c. defendit. Miror Virum Celeberrimum fidem duorum Codicum incertam praeferre tot suis Codicibus antiquissimis, summi pretii aestimandis, et quae aliae sunt Codicum Oxoniensium laudes, ab eo diligenter excussis, quorum nullus habet lectionem אֶלְיָה — — Joannis testimonium tam parum favet huic lectioni, ut potius ex eo novam lectionem exsculpere possis.

possit. Nam in verbis ejus : ἔψυνται εἰς ὥν ἐγένετον
 σαν nullum est indicium neque τοῦ neque τοῦ
אָלֵי Si igitur ex verbis a Joanne citatis ad lectionem
 textus hebrei concludere velis, prorsus omittendum est
אָלֵי atque legendum **הַבִּיטוֹן אֲשֶׁר דָּקְרוּ** Quod
 fortasse verba *Hieronymi* innuunt, qui in Commentario
 ad h. l. haec habet: „Joannes autem Evangelista, qui „
 de pectore domini hausit sapientiam, Hebraeus ex „
 Hebreis, quem salvator amabat plurimum, non „
 magnopere curavit, quid graecae literae continerent, „
 sed verbum interpretatus e verbo est, ut in *Hebreo* „
legerat, et tempore Dominicæ passionis dixit esse com „
 pletum — — „ Quidquid sit de verbis his *Hieronymi*
 satis obscuris, negari non potest **אָלֵי** salva caeterum
 sententia abesse posse. Sed hoc non sufficit ad ver „
 bum delendum, cuius interpretatio difficilior videatur.
Hubigantius vero non dubitavit illud prorsus
 omittere in versione sua, quia tertia persona sequitur
 in voce **שָׁלוֹן**, quam dubitationem supra remo „
 vimus.

ad Cap. XIV, 5.] In verbo **נְסָתָם** est varia le „
 ctio, cum Codicem hebraeorum, tum versionum anti „
 quarum ex diversa ejus punctuatione proveniens. Nem „
 pe legi potest **נְסָתָם** a **נְסָתָם**, fugietis, atque haec lectio
 recepta est in plerasque editiones impressas; habent
 praeterea eam Syrus et Vulgatus. Sed potest etiam legi

נְסָתָם

נִסְתָּמָם, ut sit a סַתָּמָם, obstructur. Quae lectio plures testes habet, quam illa altera, primo Codicum, deinde etiam versionum. Tertius ex Codicibus Erfortensis ad Biblia Halensia collatis, duae Editiones Bombergii priores, Chaldaeus, LXX, Symmachus reliqui que graeci interpres; hi omnes vertunt obstructur, ἐμφεραχθίσταται. Evidem hanc posteriorem lectiōnem in versione expressi propter consensum majorēm, non propter ejus perspicuitatem, quae, propter ipsius rei, de qua sermo est, obscuritatem, a neutra expectari potest.

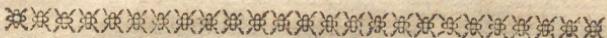
ibid.] Pro קְרֹת legendum esse תְּמָעָן partim contextus docet, partim duorum Codicium a S. R. Lilienthalio collatorum testimonio omniumque versionum antiquarum probari potest.

ad Cap. XIV, 6.] Male in textu impresso legitur קְרֹת, quod non solum ex significatione vocabuli huic loco parum apta intelligitur, sed etiam ex sequenti quo cum jungitur וְקָרְבָּן. Omnes interpres antiquiores legerunt cum Vau וְקָרְבָּן Symmachus praeterea, cuius versionem integrā habemus versus sexti et septimi, aptam facit verborum hebraeorum connexionem, quam quoque in versione expressi. Ita vero habet Symmachus: נֵגֶל אֲשֶׁר וְקָרְבָּן כְּלָמָד וְקָרְבָּן נֵגֶל אֲשֶׁר וְקָרְבָּן.

220.

γος. ἐσαὶ μέντοι οὐκέται, οὐτε ἔγγωσαί τῷ κυρίῳ,
οὐχ οὐκέται αὐτὸν οὐδὲ τὸ πρόσωπον ἐσπέρεται
φῶς.

ad Cap. XIV, 10.] Legendum esse מִמְגָרֶל membrorum oppositio docet; ita etiam Chaldaeus et Cyrus legerunt.

NOTAE CRITICAE IN MALACHIAM

Ad Cap. I, 9.] Difficilem admittit verbum וְרַחֲמָנָה explicationem. Mihi quidem non satisfaciunt interpres, quando dicunt, prophetam per νομανίαν se aequae ac populum in culpa esse fateri. Nam difficultas in eo est, quod Deus in toto hoc loco loquatur, (nomine ipso pro pronomine ex perpetuo dicendi more posito,) nec nisi admodum coacte prius versus membrum pro verbis prophetæ, posterius pro verbis Dei habeatur. Atque etiam antiquiores interpres dissentunt in lectione hujus verbi; *οἱ δὲ* ver-

vertunt : *אָגְדֵנְתֶּךְ אַנְתֶּךְ*, quasi legissent **הַתְּחִנְנוֹתָה**
 Vulgatus : *ut misereatur vestri.* Syrus et Chaldaeus
 cum recepta lectione consentiunt.

ad Cap. I, 13.] Fateor me in lectione prioris membra ejusque interpretatione adhuc flu-
 entare : Dicatis ecce ! **אָזְהָה וְהַפְּרָחָתָם** Primò dicam, quid mihi de lectione recepta videa-
 tur, deinde de ea quae est antiquiorum inter-
 pretum.

Multi interpretes putant, vocem **תְּלָאָה** populi esse conquerentis de molesto admodum et fatigante cultu Levitico : *quae molestia !* Sed huic explicatio-
 ni neque contextus favet, neque per se est proba-
 bilis. Igitur malim cum Celeb. *Venema* **תְּלָאָה** de dura et afflicta conditione populi intelligere, qua illo tempore premebatur, de qua Nehemias in pre-
 cibus suis conqueritur, hac ipsa voce **תְּלָאָה** adhibita Cap. IX, 32, quam noster propheta etiam non dissimulat Cap. III, 9. Quod attinget ad sequentia verba **אָזְהָה וְהַפְּרָחָתָם** mihi quidem praeserenda vi-
 detur eorum explicatio, qui verbum **נְמַח** *flare, inflare*, tropice dictum putant, pro *despicere, contemne-
 re*, atque **אָזְהָה** ad nomen Dei referunt, de quo etiam dictum est vers. 12. **מְחֻלְּלִים אָזְהָה** cui plane respon-

respondere videtur in vers. 13. וְחַפְתָּם אֹתוֹ contemnit illud nomen. Nam posterius membrum hujus versus manifeste rationem reddit, ex qua apparet, cur populus reprehendatur.

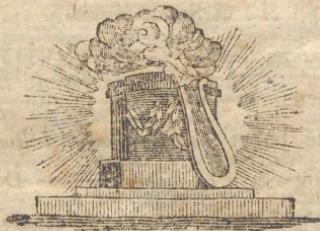
Verum enim vero in ejusmodi explicatione, quae duri aliquid et coacti haberet, quod de hac receptae lectionis interpretatione et multo magis de aliis aliorum, ex meo quidem sensu negari non potest, antiquorum interpretum lectiones non videntur negligendae. Atqui οἶδα et Syrus legerunt: Ἡμέρα μετάλλαχτη ταῦτα εἰς ναυπαθεῖας ἔστι — — Νοά μὲν δούμενος ήταν — — Item Chaldaeus et Vulgatus, qui tamen legerunt. Ille habet: ecce, quod attulimus, ex labore nostro est. Hic: ecce de labore — — Deinde sequentia verba וְחַפְתָּם אֹתוֹ οἶδα et Syrus legerunt in prima persona וְנִפְתַּחתי בָהּ וְנִפְתַּחֲתָה exsufflavi ista sc. in ista sc. sacrificia vestra, quae ego repudio et rejicio cum contemtu — — Mihi quidem haec lectiones faciliiores et contextui convenientiores, quam recepta, visae sunt, propterea eas in versione expressi. Sed nolo contradicere, si quis vulgatam lectionem defendar, aut ejus meliorem explicationem afferat et faciliorum.

ad

224 NOTAE CRITIC. IN MALACHIAM

ad Cap. II, 5.] Affixum in בְּנֵי קֹהֶן nullus interpretum antiquiorum legit. Potest abesse salvo sensu. Sed si quis descendere velit, non repugno. Potest enim pleonastice adjectum esse, et ad sequentia pertinere, in quibus Levitarum officia enumerantur.

6

Fe 6106

8

VD 18

n. c

PROPHETAE
MINORES
EX
RECENSIONE
TEXTUS HEBRAEI
ET
VERSIONUM ANTIQUARUM
LATINE VERSI
NOTISQUE PHILOLOGICIS
ET CRITICIS
ILLUSTRATI
A
JOANNE AUGUSTO DATHIO

S. THEOL. DOCT. ET PROF. LINGuae HEBR
IN ACAD. LIPSIENSII

